

600053666W

41.

849.

QUAESTIONUM
HORATIANARUM

PARTICULA I. ET II.

SCRIPTIT

GUIL. DILLENBURGER.

17

BONNAE,
APUD TOB. HABICHT.
MDCCCXLI.

849.

.618

IOANNI FREUDENBERGIO

COLLEGAE

HOC AMICITIAE PIGNUS

SACRUM ESSE VOLO.

P r a e f a t i o .

Anno superiore quum ad nos pervenisset nuntius, *Orellium*, virum de antiquis litteris optime meritum, Horatii carminibus edendis operam et studium navasse, summa nos incessis expectatio, num quae maxima beneficia alii scriptoret ab hoc accepissent, eadem in Horatium quoque essent collata. Atque ea nos spes non fefellit. Nam quinque codices, quorum varietatem lectionum nobiscum ille communicavit, tametsi novi tam multum non habent, tamen magna eorum est auctoritas ad antiquam aliquam lectionem aut comprobendam aut refellendam. Addita est familiaris quaedam interpretatio, eorum potissimum usui destinata, quibus ad superiorum interpretum adnotationes inspiciendas et aestimandas aut facultas deest aut voluntas. In quo genere quo magis cavendum est, ne quae a poeta rectissime dicta sint, a legentibus prave intelligantur, eo maior adhibenda est cura et diligentia religioso interpreti. Quod quum omnino *Orellius* fecisset, tamen falsam et haud probabilem interpretationem pro vera et indubitata aliquoties vendidisse mihi videbatur. Id quum de hoc homine dico, ne arroganter dicere aut de huius laude detrahere velle videar, scribendi hac occasione data eorum, quae inter legendum in metum ac discipulorum usum exaraveram aliquam partem in publicam disceputationem vocare constitui. De codicibus hoc unum moneo, interdum non satis accurate adscriptas videri eorum lectiones. Quod quum magnopere mirandum sit in spectata viri diligentia et assiduitate, criminationis argumenta haec apponam. Quum enim in praefatione V. D. indicaverit, quae in singulis codicibus carmina legantur quaeque exciderint, postea ad ipsa carmina varietatem lectionum addiderit, non semel factum est, ut praefatio cum

ipsis lectionibus palam pugnaret. Veluti l. I. carmen 23 in praef. praetermissum est inter ea carmina, quae cod. *B.* contineat; ipsi tamen carmini subiecta est varia lectio, non levis quidem, sed gravis. Deinde p. VI ostenditur, *B.* habere l. III. carminis secundi nihil praeter vv. 1—4 et 13—16; tamen ex hoc cod. lectiones adscriptas reperimus ad v. 9 et 29. Idem cadit in l. III. c. 6, quod, etsi decem tantum primi versus cum 13 et 14 in hoc legi dicuntur, ad. v. 30 tamen huius lectione non caret. Deinde compara, quaeso, quae in praef. dicta sunt cum iis, quae de libris MSS. indicata reperies ad III, 23, 12. Aequa tamen fortasse est suspicio, non omnia tribuenda esse Orellio, sed partem operarum negligentiae. Quamquam ubique haec excusatio accipi nequit; nam ut credamus ex typographorum mendo *B.* scriptum inveniri pro *b*, quid fiet III, 2. versu 9, ubi non ex quatuor, sed ex his quinque codicibus *eheu* vocabulum receptum dicitur? Postremo quid cod. Bern. c. habeat, frustra quaeris ad IV, 13, 28 et a. l. finem carm. secul. inde a versu 68; postea tamen ad v. 72 haec leguntur: „de cod. c. nunc mihi non constat.“

Verum magnopere laudandus est *Orellius*, quod codicum suorum scripturas ita indicavit, ut ad orthographiam etiam, rem satis difficilem, nunc a *Guil. Freundio*, viro singulari et prope incredibili assiduitate insigni, in accuratam quaestionem iterum vocatam, utilitatis aliquid inde possit redundare. Id enim, quod *Freundius* Ciceronis codicibus diligenter inspectis examinatisque docuit, miro quodam consensu his etiam Horatii libris confirmatur. Tota autem res quum huius libelli fines egrediatur, de uno tamen loco, qui est de terminatione accusativi pluralis, pauca proponere libet. Etenim *Bentleius*: „accusativos, inquit, plurales, ubi genitivi in *ium* exeunt, in *is* hic terminatos habes. *Urbis*, *Auris*, *Omnis*: quae omnia me in antiquioribus Flacci codicibus reperisse fide optima testari possum.“ Videamus igitur, quid Orellii quinque codices, qui omnes decimo seculo recentiores esse non videntur, credere nos iubeant. Ac tantum abest, ut ubique in his inveniat terminatio *is*, ut nihil pos-

sit magis esse incertum et instabile. Utraque enim forma in omnibus quinque codicibus reperitur. Si fides habenda est Orellio eiusque religioni in excutienda varietate, ut ubi unius codicis hanc illamve terminationem adscripserit, reliquos ibi codices alteram tenere ex ipso silentio liceat concludere, de mixto diversarum formarum usu haec possunt affirmari.

Cod. Bern. B. Sexaginta fere exempla terminationis *is* reperiuntur apud Orellium, duodeviginti alterius *es*. Qua in re non est praetermittendum, idem vocabulum modo in *is* exire, modo in *es*. Veluti:

Syrtes I, 22, 5. *Syrtis* II, 6, 3. — *auris* II, 19, 3. *auris* III, 11, 8. — Eiusdem generis vocabula utraque ratione scribuntur: *nitentes* I, 14, 19. *urentes* III, 4, 31. *urbes* carm. sec. 39. *arces* ibid. 65; contra *candentis* I, 2, 31. *laborantis* I, 17, 19. *gentis* I, 2, 5. II, 13, 20. *montis* I, 2, 8.

Cod. Bern. b. Hic vehementer favet terminationi *es*; etenim undecim tantum loci sunt, in quibus altera *is* admissa sit. cf. I, 2, 8. I, 2, 31 (a pr. m.) I, 14, 19. I, 22, 5. I, 34, 7 (a pr. m.) II, 1, 3. II, 9, 14. III, 3, 30. III, 4, 62. III, 8, 5. IV, 9, 15. Atque adeo ubi necessaria videtur terminatio *is* propter singularis numeri praestantiam, ter pluralem habet in *es* cadentem. cf. I, 6, 7 duplices; I, 25, 5 faciles; I, 29, 13 nobiles.

Cod. Sangall. S. Septendecim exempla terminationis *is* inveni; reliqua igitur vocabula in hoc codice alteram *es* sustinent. Et quod de cod. *B.* dixi, id ad hunc quoque pertinet, eadem vocabula duplicem sequi rationem. Cf. *Syrtes* I, 22, 5. *Syrtis* II, 6, 3. — *omnes* II, 6, 13. *omnis* II, 9, 14. — *graves* II, 1, 3. III, 3, 30. *gravis* I, 15, 16 — *nitentes* II, 7, 7. *nitentis* I, 14, 19.

Cod. Turic. T. Quadraginta fere vocabula in *is*, plus minus viginti sex in *es* exeunt, ut hic codex medium prope locum obtineat inter eos, qui alterutram scribendi rationem praefereunt. Ne hic quidem in diversis vocabulorum generibus diversam sequitur terminationem, sed diversam in eodem genere. *Gentes* I, 2, 5. II, 13, 20; *gentis* I, 15, 22. *montis*

I, 2, 8. — *graves* III, 3, 30. IV, 9, 22. *gravis* I, 15, 16. II, 1, 3. — *Gades* II, 6, 1. Syrtis I, 22, 5. II, 6, 3. — *Dulces* II, 12, 13. Epod. 16, 35. *mollis* I, 37, 18. — *ces-santes* I, 35, 15. *tonantis* I, 34, 7. — *crines* III. 4, 62. *auris* II, 19, 3. III, 11, 8.

In^ocod. Bern. c. multo frequentior est terminatio *es*, nam quindecim tantum alterius exempla ab Orellio significata inveni. Tamen ne in hoc quidem magna constantia est. Cf. *gentes* I, 2, 5. II, 13, 20. *gentis* I, 15, 22. *ingentis* II, 2, 23. — *graves* I, 15, 16. *gravis* II, 1, 3. IV, 9, 22. — *ur-bes* carm. sec. 49. *arces* ibid. 65. *montis* I, 2, 8. — Sed indicabo omnes locos, in quibus de terminatione *is* certiores facti sumus: I, 2, 8. I, 2, 31. I, 15, 22. I, 24, 2. II, 1, 3, II, 1, 19. II, 2, 23. II, 5, 5. II, 8, 15. III, 5, 45. III, 8, 5. III, 27, 23. IV, 9, 15. IV, 9, 22. Epod. 2, 31.

Quae quum ita sint, vereor ne quod *Freundius* ad or. pro Mil. p. 11 de Ciceronis codicibus rectissime docuerit, idem ad Horatii libros MSS. valeat: „Quod enim de optimis codd. affirmari solet, eos scripturam in *is* desinentem paene constanter exhibere, id re diligentius investigata longe a vero abesse cognovi.“ — Neque tamen infitiandum est, magnopere nunc comminutam videri Orellii fidem et auctoritatem post accusationem *Hauthalii*, qui antiquissimi Bernensis codis descriptionem apud Orell. p. VI. et mancā esse et falsam in *Iahni Ann. phil.* 1838. XXII. 3, p. 338 sqq. ostendit. Is enim, qui praeter alios Bernenses codices hunc etiam olim legisset, melius de Orellii diligentia iudicare potuit; mihi vero id tantum concessum erat significare, quod in editione vir doctissimus contra se ipse peccavit. Ceterum in iis quas *Hauthalius* nobiscum communicavit lectionibus artis poeticae nonnullarumque satirarum accusativi pluralis terminatio *is* frequentissima est.

Scrib. Monast. Eifl. Idib. Iul. MDCCCXXXVIII.

Praef. ad Part. I.I.

Inter omnes Romanos scriptores, quorum libri temporis beneficio ad nos perlati sunt, nullus facile reperietur, qui quum omnium omni aetate hominum animos captos et semper tenuerit et nunc teneat, simul tamen a nonnullis hominibus tam male acceptus aut intellectus sit quam Q. Horatius Flaccus. Ea autem prope communis bonorum hominum est fortuna, ut quidquid bene de civibus suis et patria meruerint, postea tamen non deesse soleant, qui patriae amore, veritatis studio factum id esse negantes nihil sibi videre videantur nisi gloriae cupiditatem aut sui studium aut mercedis quoddam indignum aucupium. Quod quum de scriptoribus quidem mortuis fit, inde potissimum efficitur, quod quos libros posteritatis libero et vero iudicio illi commendarunt, de iis levi quasi pede transeuntes praepropere iudicare isti audeant neque suum errorem innocenti ac probo scriptori vitio dare dubitent. Hinc perpetuum illud adulationis crimen, quod hodie quoque, quum ad intelligendum Horatii animum, ad explicanda eius carmina, ad corrigendos veteres errores plurima undique conferantur, in optimum hominem inferri saepe et legimus, et audimus. In qua re hoc animadvertendum est, si quis male paratus ad carmina summi inter Romanos poetae lyrici accedat, deinde festinanter et ambitiose, scilicet ut nova et insolentiora proferat, iudicium faciat, eum non iudicare sed calumniari. Cuius rei insigne et triste exemplum est *Menzelii* (*Literaturblatt*. 1839. N. 80. S. 320.), cuius verba quo sinceriora et remotiora videntur a mala arte et studio, eo magis digna sunt gravi reprehensione et castigatione, cum qua accepisse ea nuper *Teuffelium* Tübingensem (*Iahn. Ann. phil.* 1840. 3. XXVIII. 3. p. 327 sq.) valde laudamus. Nimirum cavendum est iis hominibus, ne quis calidus aut recte

iratus cum Aristophane iis clamet *ἔσθ' οἱ τις ἦν ἕκαστος εἰδείη-
τέχην*. Iis autem, quibus persuasum est de praestantia non
carminum solum sed etiam morum Horatii et vitae, ea est
imposita necessitas, ut ad extirpandam pravam opinionem et
elucendum malum iudicium recta interpretatione carminum in
dies magis contendant. In qua re optime nunc de Horatio
meruit *Duentzer* in libro qui inscribitur *Kritik und Erklärung
der Oden des Horaz*. 1840; cuius libri ea est ratio, ut du-
plex inde capiatur commodum; quippe recte intellectis car-
minibus male iudicari non potest neque de moribus poetae
neque de carminum virtutibus. Nam de his, quoque nunc du-
bitatum est. Multa ex carminibus a *Peertkampio* ut Horatio
indigna eiecta sunt. Qui eum refellere student, iis exemplum
imitandum est *Duentzeri*. Difficilis autem res est, multis ra-
tionibus impedita; et benevole accipiendum videtur, etiam si
quid haud magnum afferatur. Quare quum *quaestionum Ho-
ratianarum particula I.* duobus abhinc annis a me edita non
male accepta sit a viris harum rerum peritis*), alteram partem
nunc addo, ut quantulacunque re ad unum alterumve locum
rectius explicandum collata Horatio defuisse ne videar. In
litteris autem nihil parvum.

Scrib. Monast. Eisl. a. d. III. Id. Nov. MDCCCXL.

*) Cf. *Jah n. Ann. phil.* XXIV. 4. 1838. 12. p. 434 — 436. —
Ephemer. litt. Jenens. 1840. mens. Aug. p. 299 — 302.

Carm. I, 1, 13.

Gaudentem patrios findere sarculo
Agros Attaliéis conditionibus
Nunquam *dimoveas*, ut trabe Cypria cet.

In his versibus, quorum de sententia nusquam dubitationi locus relinquitur, hoc unum incertum est, utrum *dimoveas* debeat scribi an *demoveas*. Quod genus quaestionis, quum in codicibus positum sit ambiguitatis fundamentum, latissime patet. Nimirum scribae, quorum aut festinatio aut inscitia magis etiam diversas res turbaret, in tam minutis rebus, qualis *de* et *di* particularum est accurata distinctio, qui potuerunt cum fide versari? Et ita factum est, ut quoties apud latinos scriptores verbum cum alterutra illarum particularum compositum legatur, discrepantia inter codices possit exspectari. Quid, quod ipsi quinque libri, quorum varietatem diligenter excussam Orellius nobiscum communicavit, praeter hunc locum duodecies inter se pugnant? Agitur autem in ea re recta inter illas particulas distinguendi ratio, quandoquidem ne utravis in quovis loco recte ponatur, vetat scriptorum dignitas et ipsius linguae praestantia. Levior enim videtur Joannis *de Gruber* sententia in specimine novae Suetonii editionis (progr. gymn. Sund: 1837.) sic scribentis de vv. *deminuere* et *diminuere* p. 14 „plerisque locis nihil interesse, utro vocabulo utaris.“ Quapropter bene fecisse mihi videtur *Handius*, cuius de his rebus grave est iudicium, quod *Tursell*. II. p. 185 alteram *de* deductionem (*von wo weg*), alteram *di* dissipationem (*auf einander*) significare arbitratus est. Ac *Kritzius* quoque ad Sall. Cat. XXV, 5 suo iure reprehendit *Gerlachium*, cuius sententiam, *de* et *di* particulas prisco sermone eiusdem fuisse potestatis, in levissima tantum veritatis

specie, non recta ratione niti affirmat; quamquam quod ipse dicit V. D. de natura particulae *de*, vereor ne omnino non possit probare. Idem cadit in *A. Vossium*, qui in adnotationibus ad Virgil. Aen. I et II. (progr. Cruden. 1832.) ad Aen. I, 211. ex clarissimi patris adnotatione ad Georg. II, 8 *dis* et *di* particulas non semper significare dissipationem, sed saepe etiam separationem docet, neque in Virgilii solum locis, sed in compluribus etiam Horatii id peccatum etiam nunc latere. Tamen in iis quos citavit V. D. locis Horatii: Od. III. 5, 21 *) et IV, 15, 7, vix cuiquam dubium esse puto, quin novissimi etiam editores recte scripserint *derepta*, non *direpta*. Ceterum viros doctos, qui de his particulis earumque frequentissima confusione disputarunt, multos nominavit *Weber* in *Uebungsschule* p. 141; quos omnes quod consulere mihi non licuit, magnopere doleo. Neque vero cum *Dietrichio* (Apn. litt. antiq. Darmstadt. 1837. fascic. 7. p. 718) ad Weberi sententiam possum accedere, quoniam Handii auctoritas multo mihi videtur esse praestantior. Iam ut eo, inde egressa est, revertatur oratio, minus veram esse puto *Peerkampii* rationem distinguendi: aliquem *dimoveri* exiguo tempore inde, quo mox redit, *demoveri* in perpetuum. Mihi quidem *dimovere* et *demovere* verba ita inter se differre videntur, ut illo tum maxime utamur, quum singulae res, quae in unum locum coactae unum quasi corpus effecerunt, ita secernuntur, ut alia in aliam partem abeat; altero *demovere*, quum complurium rerum vel partium communi spatii vinculo ante coniunctarum una tantum alterave locum, quem adhuc obtinuit, relinquit; reliquae non item. Quod si ita est, homines quidem possumus *dimovere*, qui loco, in quem erant congregati, relicto in diversas partes abire coguntur; hominem ab agris non possumus, siquidem agri loco non cedunt. Quod ut magis probabile videatur, haec lege exempla: Tacit. Ann. XI, 38 „nomen et effigies privatis ac publicis locis

*) Cfr. J. H. Voss Randglossen cet. p. 253.

demovendus.“ Horat. carm. III, 5, 51. non aliter tamen *dimovit* obstantes propinquos“, quo loco quod in uno certe codice Lips. legitur, *demovet* nequaquam potest ferri. Quid ergo in eo loco, de quo agimus, erit statuendum? Nimirum *demoveas* scribendum censebimus neque quidquam esse putabimus, quod *Orellium*, ut neglecta optimi et antiquissimi codicis *B.* auctoritate deteriores libros sequeretur, debuerit commovere; quum praesertim idem V. D. in aliis locis, in quibus eadem obtinet ratio, *demovere* recte praetulerit. Cicer. leg. agr. II, 29, 81 „Nullus exstitit, qui ex ea possessione rem publicam *demoveret*.“ Pro Planc. 22, 53 „qui te incautum fortasse nunc tuo loco *demovere* potuerunt.“ De orat. II, 51, 208 „odium in alios struere discemus, et a nobis ac nostris *demovere*.“ Atque id ipsum est, cur magnopere laudandus mihi videatur *Orellius*, qui carm. III, 8, 10 et III, 5, 21 non suadentibus etiam suis codicibus *demovebit* et *decepta* probanda iudicaverit. Vellem tamen idem fecisset carm. IV, 5, 14, ubi a *Bbc* codicibus ita sibi imponi passus est, ut contra *T* et *S* *dimovet* inter poetae verba reciperet. Neque aliter *Fea*, *Bentleius* tamen et *Peerlkampius*, quod unum verum est, *demovet* praetulerunt. Denique ut recte *demoveas* in eo loco, propter quem haec scripta sunt, restitutum videatur, facit aliquid ea res, quod *demovere* habet etiam admovendi ad alium locum notionem. Cf. *declinare* Hor. carm. I, 53, 7. Liv. XXXII, 11 et ad h. l. *J. H. Vossium* in glossis ad margines librorum scriptis (a filio editis 1838) p. 281. — Vir doctus, qui de *Orelliana* editione in Ann. liter. Halens. 1837. N. 202. aqq. iudicium fecit, et hic et IV, 5, 14 *demovere* praestare censuit. Quod quum recte fecerit, ratio tamen, qua inter utrumque verbum discrimen statuit, haud probabilis videtur. Nam quod dicit, *dimoveri* corpora hominum, *demoveri* animos, id totum verum non est; si quis hoc modo distinguere vellet, dicere deberet: *dimoveri* corpora, *demoveri* et animos et corpora hominum. Quod discrimen sicuti positum est in eo quod supra scripsi, ita probatur idoneorum locorum testimoniis.

Carm. I, 2, 39.

Acer et Mauri peditis cruentum
Vultus in hostem.

Sic *Mauri* exstat in omnibus codicibus, quos viris doctis usu venit inspicere, praeterquam quod *Eduardus a Zürck*, *Harlemensis*, *Marsi* ex antiquis codd. reposuisse gloriatur. Idem olim *Tan. Faber* in vetustis se editionibus invenisse affirmavit, neque tamen his hominibus crediderunt ii, a quibus postea Horatii carmina edita sunt. Pari modo *Heinsius* pro *Mauris* volebat *Marsis* Hor. carm. III, 10, 18; quam coniecturam *Peerkampius* videtur probare. Nam certum iudicium non fecit. Tamen sive in codicibus et editionibus vere legitur, sive est *Fabri* emendatio, avide arripuit *Bentleius* hanc quam dicit certissimam emendationem. Et quod aliter fieri non potuit, principem criticorum multi deinceps editores secuti sunt. *Gesnero* tamen dubitationem iniecit *Jo. Fr. Christii* defensio vulgatae scripturae. Is autem Maurum equo deiectum de vita dimicantem pingi arbitrabatur; quam rationem nunc *Orellius* amplexus accurata expositione satis illustravit. Neque vero unam criminationem a *Bothio* iniectam removit. Scripsit enim *Bothius* in adnotationibus, quibus instruxit *Feae* editionem a se curatam: „Maurum ab equo excussum, itaque factum peditem interpretatur *J. F. Christius* ap. *Gesn.*, ratione longe petita et vix latina.“ In quo animus eum fefellit. Nam non modo latine, sed apud aureae etiam quam dicunt aetatis scriptores equites, qui equos reliquerunt, pedites appellantur. Considera modo hunc locum *Liv. VII, 8* „Tandem equites alius alium increpantes, quid deinde restaret, quaerendo, si neque ex equis pepulissent hostem, neque pedites quidquam momenti facerent.“ Qui unus locus suppetere mihi videtur, ut latinitatem nemo possit in dubitationem vocare. Sed accedunt alii etiam poetarum loci, quales hi sunt: *Ovid. Metam. XIV, 363*.

„equique celer fumantia terga relinquit,

„Spemque sequens vanam silva pedes errat in alta.“

et Virgil. Aen. VII, 666

„Ipse (Aventinus) *pedes*, tegumen torquens immane leonis
 regia tecta subibat cel.“

Ad q. l. *Heynius* „quod primum, inquit, *curru vectum* (v. 655), mox *peditem* incedere facit, in hoc morem Homericorum heroum sequi potuit,“ et *J. H. Vossius* gloss. p. 222. „Er fõhmt auf dem Wagen an, steigt ab, und geht in den Palast.“ Neque haec videntur ab alia ratione diversa eaque apud Horatium satis frequenti: carm. III, 2, 4 „*puer . . . Parthos feroces Vexet eques.*“ Epod. 2, 5 „*Beatus ille, qui . . . Paterna rura bobus exercet suis . . .* Neque excitatur classico *miles* truci cel.“ Epod. 1, 34. „*Haud paravero, quod aut avarus ut Chremes terra premam, Discinctus aut perdam nepos,*“ ubi vid. *Peerlk.* et *Orell.* Simillimus etiam est Epod. 16, 34 „*Ametque salsa levis hircus aequora,*“ Quae quasi oxymora verba non sunt tam ridicula, quam videntur *Peerlkampio*; neque tam durum est intelligere *levis factus*. Liv. V, 2, 9 „*Quidnam illi (trib. milit.) consules dictatoresve facturi essent, qui cel.*“ q. e. *consules dictatoresve facti.* Cfr. Ovid. Metam X, 158 „*Et modo qui nivea pendebant fronte capilli, Horrida caesaries fieri.*“ *Doederlein.* Synon. Tom. III. p. 16. Solent scriptores, imprimis poetae, quae natura distraxit, loci propinquitate coniungere, quo maiorem in animos legentium exercean vim ipso hoc verborum certamine. — Ita, satis mihi videor reiecisse ab his verbis proscriptionem *Peerlkampii*, qui voc. *peditis*, quum nullam habeat neque gratiam neque vim, metro deberi opinatur; nam, inquit, *militis* dicere non potuit auctor. Bene quidem; *militis* dicere non potuit poeta, qui supervacanea et molesta egregie aspernaretur, nisi forte imaginis quam optimam animo concepisset splendorem inanitate verborum ipse vellet obscurare. Sic enim sentio, antiquam scripturam multo magis decere poetam, quam vulgarem ex Fabri coniectura natam imaginem.

Carm I, 5, 8.

Heu quoties fidem
Mutatosque deos flebit et aspera
Nigris aequora ventis
Emirabitur insolens.

Emirari verbum quum a communi omnium honorum scriptorum usu abhorreat, omnes adhuc merito offendit Horatii interpretes. Et tamen bona pars eorum, quoniam omnes codices miro consensu illud tueantur atque etiam Donatus, qui ad Terent. Eun. V. 19 hunc locum citat Horatii, sic scripserit, a iusta suspitione defendere conati sunt. Veluti *Abreschius* in Obs. Misc. vol. VI. T. I. p. 285. *emirari* esse affirmat *externis signis admirationem summam ostendere*; sic *Oudendorpius* quoque ad Appul. Metam. V. p. 274. *Hertelius* ad Tac. Agric. 31. p. 55 *emirabitur*, inquit, est *mirari incipiet, cum stupore mirabitur*. Quasi vero idem sit *incipere mirari* et *cum stupore mirari*. *Peerlkampio* incertum est iudicium; quod scribit: *Mutatosque deos flebit! Ut aspera Nigris aequora ventis Emirabitur insolens!* in eo ipse vidit remanere difficultatem. *Abreschium* secutus est *Orellius*: „Est, inquit, vehementer demirari atque hunc affectum gestu significare“; alteram rationem ut veram adoptavit *Germanicus Forcell.* lexicus editor et *emirari* nostrum esse dicit *aufftaunen*. Et forsitan aliquis dicat, quid est, quod poetam prohibuerit, ne novum etiam hoc vocabulum fingeret, qui alia non dubitasset? qualia sunt *aesculetum* Carm. I, 22, 14. *allaborare* I, 38, 5. *tentator* III, 4, 71. *exsultim* III, 11, 10. *inaudax* III, 20, 3. *immetata* III, 24, 12. *Faustitas* IV, 5, 18. *belluosus* IV, 14, 47. *applorans* Epod. 11, 12. *inemori* Ep. 5, 34. *remiscere* pro permiscere Carm. IV, 15, 30. Id si quis vellet obicere et cum *Abreschio* *Orellioque* facere — quorum tamen interpretatio altera maiorem habet veritatis speciem — recordetur, quaeso, quam vere et acute *Bentleius* de hoc verbo disputaverit. „Quid vero, inquit, tam dignum in se continet *emirari*, ut vox nova plane procudi debuerit.“ et „Facile

quidem foret substituere *demirabitur*; sed si id ab Horatii manu esset, minime omnium credibile est, tam usitatum verbum in tot libris potuisse corrumpi, ut alterum et inauditum et nihilo significantius ubique eius vicem teneret. Quid, quod neutra quidem ratione confieri res potest: remanet enim in oratione ipsa subabsurdum quid et secum pugnans; Quoties, inquit, emirabitur insolens! Atqui si toties emirabitur, quomodo, quaeso, insolens? Certe non nisi prima vice insolens erit, post illam expertus et magis magisque assuetus futurus.“ Quibus argumentis permotus magnus ille criticus ad coniecturam confugit; suspicatur enim, propterea quod unus codex *et mirabitur* *) habeat, verum esse *ut mirabitur*. Sed quid inde lucramur? An vero *demirabitur* tam usitatum est, ut corruptionis causam continere nequeat, *ut mirabitur* minus erit? Quid tandem hoc habet tam rarum et insolitum, ut ex omnibus omnino codicibus *ut* particulae vestigia potuerint deleri? Neque cuiquam illud emendandi periculum probatum est. Quid multa? Persuasit nobis Bentleius, corruptum esse vocabulum; persuasit etiam, corruptionis causam latere in verbo quodam inusitato; non persuasit, tam facili remedio locum posse sanari. Dicam igitur, quid cogitatio mihi subministrarit. Credo ab Horatio scriptum esse *eluctabitur*; quod verbum quam facili opera et propter rariorem usum et propter litterarum similitudinem depravari potuerit, non est quod debeam ostendere. A codicibus igitur nulla erit difficultas, quum praesertim in vetusta editione Donati, Argentinæ MDIII, non *emirabitur* inveniri, sed *et mutabitur* Bentleius affirmet. Ea autem vetusta editio quanto ad hoc propius accedit, quam ad Bentleium! Reliquum est, ut de sententia dicendum esse videatur. Poeta igitur perfidum Pyrrhae amorem comparat cum fraudulento mari, quod

*) Eadem varietas est Epod. 9, 12, ubi unus cod. Leid. apud Peerlk. pro *emancipatus* habet *et mancipatus*. Carm. I, 3, 8 *et serves*, ubi Fea e codd. *ut serves*.

per speciem tranquillitatis qui in littore versantur ad se quasi vocat trahitque, mox, quum miseri se suasque fortunas cum fide ipsi commiserunt, undas movet, aestuat, omnes avidè absorbet. Naufragi *luctando* emergere student, natando salutem quaerunt. Neque tamen id omnibus contingit; qui servantur, diis gratias agunt. Hanc comparisonem ostendunt v. 7 *aspera nigris aequora ventis*, v. 11 *aura fallax* i. e. dolosus ventus, cfr. Virg. Eclog. 9, 58 „omnes — ventosi ceciderunt murmuris aurae“; tum v. 13. *intenta*, quod idem ad turgidum mare potest referri, cfr. Hor. carm. III, 4, 31 „insanientem navita Bosporum tentabo,“ quanquam *tentare* audaciam maxime indicat; deinde, quod summum est, v. 13—16 *Me tabula sacer* cet. Hoc igitur puto Horatium dicere: quoties perfidiam tuam deplorabit, quoties a te deceptus ex hac quasi voragine emergere studebit, qui nunc fidissimam te et optimam esse opinatur! Sed, eheu, nequidquam conabitur. Peribit miser, neque tam erit felix, quam ego fui. — *Insolens* est, qui non est assuetus tantae perfidiae, tantis tempestatibus; est enim *intentata* Pyrrha. Haec de sententia. Sed ne quis mihi accusativum *aspera aequora* apud verbum *eluctari* obiiciat, legat, quaeso, hos locos: Tacit. Agric. c. 17. „super virtutem hostium locorum quoque *difficultates eluctatus*.“ Id. Hist. III, 59. „Vix quieto agmine *nives eluctantibus* patuit cet.“ Senec. quaest. nat. IV, 2. „Tandemque *eluctatus obstantia* in vastam altitudinem cadit (Nilus).“ Stat. Achill. 1, 524. „Tandem . . . oppositum vox *eluctata furorem* est.“ —

Carm. I, 6, 2.

Scriberis Vario fortis et hostium
Victor, Maeonii carminis *alite*.

Praeter reliquos codices etiam quatuor Orellii — nam in quinto *B.* hoc carmen non est scriptum — ablativum *alite* habent, non *aliti*, quae est *Passeratii* coniectura, multis ta-

men probata. Exemplum certe huius corruptionis praebet cod. b. ap. Orell., qui Epod. 17, 67. *alite* habet pro *alii*. Facilitate etiam tametsi ea coniectura commendatur, tamen Peerlkampius et Orellius codicum ablativum retinendum esse censuerunt. Omissam esse aiunt particulam *a* apud verbum passivum; cuius generis duos citat Orellius locos Ovidii, Heroid. 12, 161. „Deseror . . . coniuge“ et Metam. 1, 747. „Nunc dea linigera colitur celeberrima turba.“ Eosdem locos inter complures alios maximam partem Ovidianos apud Ruddim. instit. gr. II. p. 212 reperimus. Peerlkampius hunc habet: Ovid. Heroid. 21, 179. Praeteriine tuas de tot coelestibus aras, Atque tua est nostra sprete parente parens.“ Sed quod gravius est, aliud attulit exemplum Orellius ipsius Horatii: Carm. II, 12, 25. „quae (a) poscente magis gaudeat eripi“; ad q. l. varietatis nihil adnotatum invenio, nisi quod unus Torrent. *quae a poscente* habet, haud dubie ex interpolatione. Unde saltem intelligimus, qui eam particulam addiderit, eandem eum rationem iniisse, quam nunc Orellius iniit. Verumtamen violentior in hoc certe loco ea est constructio atque etiam insolentior. Verba enim *poscente magis* tam arcte coniuncta sunt, ut nisi per vim divelli nequeant. Facit caesura, ut *poscente* ablativum propter comparativum locum habere credam. Caesura autem quid valeat, Orellius ipse docet ad Carm. II, 16, 19. Neque dissimilis est Horatii locus, carm. I, 25, 11, ubi Bentleyi coniectura non verior mihi videtur quam Orellii interpretatio, modo sic construamus verba: *flebis magis quam Thracius ventus*, quum sub interlunia bacchatur, i. e. fletus tuus superabit strepitum Aquilonis. Deinde huc pertinet etiam carm. sec. 51. „Impetret bellante prior, iacentem Lenis in hostem.“ Videntum igitur est, quid poscat sententia, neque prius ad rarius constructionis genus confugiendum existimo, quam sententia usitatum non ferat. Et in eo quidem conspicitur Licymniae facilis saevitia, quod oscula negat, quantumvis si sibi eripiantur, maiorem ex iis percipiat voluptatem quam coniux, qui frustra poposcit; cuius rei indicium est, quod ante negata

sponse etiam offert. Quod si recte exposui, perspicitur de-
 mum quomobrem coniunctivo modo poeta usus sit: *quae
 gaudeat eripi, interdum rapere occupet*. Nam *occupet*, non
occupat cum Bentleio legendum esse, bene Orellius monuit.
 Deinde quid opus est cum Orellio *poscente eripi* coniungere?
 At, inquit, admodum frigidus fingitur amator. Quid? qui
poscit, frigidus est? Sed *poscere* verbi non satis rationem
 habuit V. D., neque vidit, non mutuum modo coniugum
 amorem a poeta describi, sed id quoque significari, Teren-
 tiam, quae quidem latere videtur sub ficto nomine, maiore
 paene in Maecenatem accensam esse amore, quam quo Mae-
 cenas in illam. Eo autem carior debuit esse Maecenati. Cfr.
 Epod. 14, 13 sqq. Quae omnia si vere sunt disputata, nihil
 iam proderit hic locus ad sustentandum ablativum *alite*,
 propter quem citatus est. Missum igitur faciamus; vellem
 tamen II, 12, 25 recepta esset multorum codicum, etiam
 Orellianorum, lectio *cum pro dum*. Nam quod *Braunhardus*
 dicit, praestare *dum* et auctoritate et vi, id ita verum est,
 ut idem de altero dicere liceat. *) Sed revertamur ad pro-
 positum. Reliqui igitur sunt Ovidii loci, in quibus omissa
 sit particula *a*. Verum quid docent? Numquid amplius,
 quam placuisse interdum Ovidio ita scribere? Ad Horatium
 igitur nihil valebunt, quamdiu ex huius carminibus meliora
 testimonia prolata non erunt. Nisi quis forte sentiat absolu-
 tum quendam ablativum, quem quum Scaliger ad Prop. in
 Horatii carminibus invenisse sibi visus sit, tum censor Ha-
 lensis (1837. N. 204. p. 412) agnovit. Cfr. etiam Ruhnken.
 ad Vellei, II, 96. Ernest. ad Tacit. Ann. XIV, 17. Oberlin.
 ad Tacit. Ann. XV, 65. Relinquendam ideo censeo codicum
 auctoritatem, recipiendum dativum *aliti*, quem cum omnibus
 temporibus verbi passivi coniungere mos fuit poetarum. De
 qua re nunc legendus est *Wisseler* de dativo cum verbis pas-
 sivis coniuncto (progr. gymn. Vesal. a. 1837), qui dativi cum

*) Eadem est codicum varietas Epod. 5, 55; ubi quatuor codices
 Orellii *cum* habent, non *dum*, ut possis dubitare, utrum rectius sit.

praesenti tempore coniuncti haec quatuor apud Horatium exempla reperit: epist. I, 19, 3. „quae scribuntur, aquae potioribus“, carm. I, 6, 1. „scriberis Vario - - aliti“, ibid. I, 26, 3. „quis - - rex gelidae metuatur orae“, ibid. III. 25, 3. „quibus antris - - audiar.“ Hoc tamen quartum alienum videtur, quoniam *quibus antris* non est dativus pro *a quibus antris*. Nam quod Schol. Porph. „praedictos spectis antra“ esse ratus in vv. *quib. antr.* denotat ἐπεξήγησιν figuram, id effecit, ut Mitscherlichius, Braunschardus, alii pedestris orationis consuetudinem affingerent poetae. Nae isti debuerunt sublato interrogationis signo comma ponere post *nova*. Sed incipit nova interrogatio a vv. *quib. antr.*, quae verba non pro dativo habenda sunt, sed omisit poeta suo iure particulam *in*. Id Orellius quoque intellexit. Accedit, quod ne *audiar* quidem coniunctivus est praesentis temporis, sed indicativus futuri. Quae ratio quam sit ποιητικώτερον, quum statim a poeta *dicam* addatur, non est cur amplius ostendam. *Wisselerum* igitur deceperunt Mitscherlichii verba: „in quae antra abreptus *audiar meditans*, mediter atque canam cet.“; *Doeringus* meliora docere potuit. Specus autem et antrum hoc inter se differunt, quod *specus* dicitur de solitudine ac vastitate loci, *antrum* de divino poetarum deversorio. Ea est sententia Doederl. Syn. T. V. p. 141, quam vehementer confirmare videtur multitudo locorum a Bentleio ad carm. I, 32, 1. concta. — Sed ne quid praeteream, recte docet Orellius, carm. IV, 4, 29. „Fortes creantur fortibus et bonis“ ablativum esse, non dativum. *Creari* enim verbum saepissime cum solo ablativo coniungitur; veluti Ovid. Metam. XI, 295. „illo genitore creatus“; XIII, 22. „Telamone creatus“; XIII, 616. „seque viro forti meminere creatas.“

Carm. I, 15, 17.

Nequidquam thalamo graves
Hastas et calami spicula Cnosii
Vitabis strepitumque et celerem sequi
Aiacem.

Orellius „nihilominus, inquit, Telamonis filium hic significari puto, ut huic tribuerit, quod apud Homerum est Oilci f“ Itane vero? Idne licuit Horatio? Et, si licuit, voluit poeta graecarum litterarum tam peritus? Potuitne peccare, in quo primus quisque puer negligentiae cum coarguisset? Vellem recordatus esset vir doctissimus, ea telorum genera nominari ab Horatio, quorum frequens et idoneus usus est fugientem hostem persequentibus, hastas et sagittas. Neque quidquam aptius his adiungi potuit celeritate pedum, cuius in eadem re maximus cernitur fructus. Appellavit igitur poeta Aiacem, Oilci celerem filium; alter Ajax, qui adversus hostes stabat sicuti *πύργος* (Hom. Od. XI, 556), vix quidquam effecisset. Neque Horatius semper summis Graecorum ducibus solis carmina illustravit; usus est etiam eorum personis, qui in secundo dignitatis gradu collocati sunt. Cfr. carm. IV, 9, 17. sqq. Ad quem locum iniusta est *Peerkampii* censoris notio; scribit enim V. D. „Horatius, Achillem, Aiacem, Diomedem non omisisset. De Deiphobo certe ut minorum gentium tacuisset. Ante oculos habuisse videtur I. carm. 15. ubi etiam Teucer et Sthenelus laudantur. Sed in maiore aliorum numero, et alia quadam ratione.“ Non opus est quaerere, quam significare voluerit aliam rationem; est enim nulla. Deinde quas dicit odiosas repetitiones, *non sola, primusve, solus, primus*, tantum non necessariae sunt, quo id, quod sententiae quasi caput est, facilius percipiatur. — At si quis ut Telamonio Aiace hoc quoddam beneficium Horatii servet, Ciceronis exemplum afferat, cui non semel in iis, quae ex Homeri carminibus sumsit, memoria fraudi fuit, ut quod huic ademisset, illi daret; huic facile, credo, potest responderi. Facit quidem Cicero Aiacem

in Achillis tentorio querentem de ferocitate Troianorum, quum apud Homerum Ulixes in querelas erumpat (cfr. Cic. de divin. II, 39, 82. et Hom. II. IX, 236.); tribuit idem quae Ulixis sunt Agamemnoni (cfr. de divin. II, 50. et Hom. II. II, 299 sqq.); tamen Ciceroni id accidere potuisse concedo, Horatio nego. Magnum vero interest discrimen inter philosophum vel oratorem et poetam. Quid enim Ciceronis erat saepe etiam et attente Homerum legentis, tam anxie et accurate singulas orationes aut ipsa verba memoriae mandare, ut postea data aliqua occasione non posset errare? Condonabitur huic vitium; etiam Cornelio Nepoti. Cf. Bremi ad Corn. Nep. Datam. c. 2. Alia etiam ratio est Ovidii ab Homeri fabula discedentis, veluti Heroid. I, 15. „Antilochum narrabat ab Hectore victum.“ quamquam Antilochus a Meinnone caesus dicitur apud Homerum. Cfr. censura Locrianae Ovid. Heroid. editionis in Ann. litt. antiq. Darmstad. 1837. X. p. 959. Sed poeta, qui ita Homerum lectitaret (cf. Epist. I, 2, 1), ut non hominibus solum eorumque facultatibus sua carmina exornaret, sed verba etiam et *ἐπίθετα* in sumum usum converteret *), is profecto nisi levitatis ac negligentiae criminationibus sese vellet obiiicere, scribendo summam diligentiam et cautionem adhibere debebat. Ratum est etiam in hac re, quod *Klausenius*, de carm. fratt. Arvall. praef. p. IX, de antiquis poetis docet: „Scilicet penitus abhorrebant omnes egregii antiquitatis poetae a temerario illo novandi studio, quo prave dicere non veretur scriptor, modo sua dicat. Ab aliis quae optime dicta erant, in suum inde ab ipso Homero poetae vertebant usum, neque quidquam mutabant, nisi quod imperabat vel res vel numerus.“ Itaque nisi ex aliis carminum locis Horatium eius modi vitiis obnoxium esse ostenderis, nunquam ei talia obiici sinam. Nam quod de pugna inter Lapithas et Centauros in Pirithoi nuptiis orta fabulam mutasse videtur carm. I, 18, 8, id plane

*) Peerlkamp. ad Carm. I, 6, 13. p. 38. b. „Horatius deum vel heroem Homericum memorans uti solet epithetis Homericis.“

diversum est; praeterea *Oudendorpii* coniectura *super me-
rum* et facillima est et veri simillima. Ceterum inter Iliadis
locos, qui sunt de Aiaee Oilei f., hic maxime est memora-
bilis, XIV, 520

Πλείστους δ' Αἴας εἶλεν, Ὀϊλῆος ταχὺς υἱός·

Οὐ γάρ οἱ τις ἑμῶτος ἐπισπείσθαι ποσὶν ἦεν

Ἀνδρῶν τρεσσάντων, ὅτε τε Ζεὺς ἐν φόβον ὄρη.

cf. XVII, 256. Deinde communis est huic Aiaci cum Tella-
monio eximia laus ab Agamemnone Il. IV, 285; tum inter
novem ἀρίστους etiam minor Ajax est Il. VII, 164; denique
inter se pares sunt Aiaces et eiusdem socii dignitatis et animi
ex sententia ipsius Telamonii Il. XVII, 720.

Ἴσον θυμὸν ἔχοντες, ὁμώνυμοι, οἱ τὸ πάρος περ

Μίμνημεν ὄξυν Ἀρηὰ παρ' ἀλλήλοισι μένοντες.

Postremo quam saepissime coniuncti splendida fortitudinis
exempla edunt cognomines.

Carm. II, 8, 3.

Dente si nigro fieres vel uno

Turpior ungui;

Crederem.

Orellius: „*ungui* velut *reduvia* deformato.“ Multo vero
melius *Mitscherlichius*: „si vel in uno ungui macula quae-
piam s. nota appareret.“ Hoc ut praeferam, facit, quod
etiam apud nostrates maculae albae, quales in unguibus di-
gitorum saepe conspiciuntur, mendaciorum indicia habentur.
Memini certe, numerari eas solere a pueris, ut quoties quis-
que mentitus sit intelligatur. Quare non debuit *Braunhar-
dus* receptae *Mitscherlichii* explicationi tam seriam *Doeringi*
adnotationem adiungere de credulitate antiquorum hominum,
vitia corporis vel morbos vel alia repentina mala ad menda-
ciorum, periuriorum vel fraudis cuiusdam commissae poenam
referentium. Scilicet apud Horatium tota est festiva sen-
tentia.

Carm. II, 12, 9.

*Tuque pedestrilus
Dices historiis proelia Caesaris,
Maecenas, mellus ductaque per vias
Regum colla minantium.*

Ad h. l. *Doeringus* „Maecenatem, inquit, vere conscribendae Augusti historiae manum imposuisse, fidem facit Plin. VII, 45.“ *Orellius* contra: „Mihi videtur locus communis: Et certe melius prosa oratione exponentur Caesaris res gestae“; infirmat deinde auctoritatem et Servii ad Virg. Ge. II, 42 et Plinii, tum ne Horatii quidem hunc locum facere quidquam posse ad illam opinionem ostendere conatur. Non premendum esse ait pronomen *tu* aut nomen Maecenatis; primum quod Horatii non fuisset evulgare eius modi propositum amici, quum ipse una cum omnibus scivisset nihil perfecti ab eo posse expectari; tum Horatium, ut poeticam Maecenatis facultatem nunquam laudaverit, ita ne historicam quidem potuisse praedicare; deinde vel maxime esse improbabile, Maecenati in mentem venire potuisse Augusti historias componere; in qua re verax esse non potuisset, falsus atque adulator comparere certe noluisset. Iam ut ad tertium argumentum primum respondeam, nos certe qui possumus scire, quod consilium Maecenas inierit? quum praesertim multa a multis capiantur consilia, plura etiam mutantur. Porro, quid illud est: Maecenatem vera dicere non potuisse, falsa non voluisse? Hoc quidem concedo, illud nego. Nam ii etiam, qui in civili discordia alterutri patri addicti res gestas scribere parant, veritatem secuturos se et profitentur et sic ipsi sibi persuadent. Consulto igitur vera non dissimulant. Ita etiam Maecenas, ubi primum cepit scribendi consilium, integritatem animi ac fidem semper servare non voluit modo, sed potuit etiam. Potuit certe, nisi forte credas, quo in Augustum esset animo eum simulasse. Deinde quod dicit *Orellius*, quum poetica facultas Maecenatis ab Horatio laudata non sit, historicam non potuisse praedicari:

plane ignoro, quid ita iubeat argumentari. Quid, quaeso? Historica facultas nonne maior in Maecenatē esse potuit quam poetica? Nescimus; sed potuit esse. Tum ab Horatio hoc propositum amici, siquidem erat, evulgatum esse ex hoc certe loco non liquet. Evulgamus enim ea, quae nobiscum solis communicata ab aliorum hominum cognitione removeri volunt amici. Id autem huc spectare unde scimus? Contra multo est probabilius, si eius modi erat consilium Maecenatis, id omnibus non solum familiaribus, sed qui aliqua auctoritate dignitateque fruerentur hominibus innotuisse. Accedit, quod Horatius ne dixit quidem aperte, Maecenatē id esse facturum. Potius in futuro *dices* videtur inesse vis iubendi vel monendi, ut saepius. Cf. carm. I, 7, 1. I, 20, 10. III, 17, 15. Sit igitur petatum ex his Horatii verbis et ex male intellecto Virgilii loco, quod Servius tradit; sit etiam nulla Plinii auctoritas, tamen *tu* pronomen et *Maecenas* vocativ. communem esse locum non patiuntur. Hoc certe negari nequit, honorificam Maecenatis esse compellationem, utpote hominis, qui et auctoritatis et facultatis et scientiae satis habeat ad tale opus suscipiendum.

Carm. III, 1, 21.

Somnus agrestium

*Lenis virorum non humiles domos
Fastidit umbrosamque ripam
Non Zephyris agitata Tempe.*

„Construe, inquit *Orellius*, *lenis somnus non fastidit humiles domos virorum agrestium.*“ Non aliter *Mitscherlichius*, *Doeringus*, *Braunhardus*. Multo autem melius *Acro*, apud quem haec leguntur: „Ordo est: *Lenis somnus agrestium virorum non fastidit humiles domos et umbrosam ripam*“; quamquam quod addit: „et non fastidit desiderantem, quod satis, *Tempe agitata Zephyris*“ nihil est, quoniam post v. *Tempe* cum strophā sententiae quoque finis

fiat necesse est. Equidem quid sit, quod turbato verborum ordine genitivos *agrest. vir. ad vv. humiles domos* referre interpretes iusserit, coniectura non assequor. An sententia? At bene habet: Lenis somnus, quo recreari videmus agricolas, non fastidit tuguria eorum, non desiderat divitum hominum laqueata tecta cet. Horatii autem consuetudo, si ad nomen substantivum alius casus accedat, utrumque tamen nomen adiectivo vel genitivo ornetur, ita quam saepissime collocat quatuor vocabula, ut duo altera primum et tertium locos obtineant, altera secundum et quartum. Veluti h. l. *vv. somnus levis et agrestium virorum* ea quam exposui ratione inter se excipiunt. Cuius rei nonnulla tantum exempla, quippe quae prima se obtulerint, apponam:

carm. II, 12, 1. longa 'ferae bella Numantiae

II, 16, 38. spiritum Graiae tenuem Camenae

II, 17, 22. Iovis impio tutela Saturno

III, 6, 4. foeda nigro simulacra fumo

III, 20, 14. sparsum odoratis humerum capillis

III, 21, 5. quocunque lectum nomine Massicum

III, 22, 7. verris obliquum meditantis ictum

Exod. 17, 33. cinis Iniuriosis aridus ventis.

Haec quum iam scripta essent, incidi forte, dum in ephemerid. scholast. a. 1829. lego, in *Franc. Wuellneri* observationem de artificiosa quadam verborum collocatione in pentametro latino. Quam cum cupide arripuissem, magno meo gaudio intellexi, virum illum doctissimum ante novem annos observasse, homoeoteleuton, cuius frequenti usu delectabantur poetae latini, inde saepissime exortum esse, „quod adiectiva et substantiva ultimum in utraque versus parte locum obtineant similique syllaba terminentur.“ Quae ut omnino recte disputata sunt, ita rationem ostendunt, qua nititur hoc de quo locutus sum collocationis genus apud Horatium. Nam si singula adiectiva singulis substantivis iuncta illo modo solebant disponi, bina adiectiva cum binis substantivis quem supra indicavi ordinem obtinere debebant, quum praesertim quatuor vocabula integri versus spatium explerent. Hoc

autem genus quam vehementer adamatum sit ut intelligatur, indicabo primi carminum libri locos, qui ad hanc rem pertinent. Sunt viginti quinque: I, 1, 1. 1, 4. 2, 11. 5, 6. 6, 6. 6, 13. 7, 14. 9, 7. 12, 23. 14, 5. 20, 1. 20, 3. 24, 10. 25, 7. 28, 11. 28, 19. 28, 29. 29, 13. 31, 4. 31, 5. 31, 12. 33, 15. 34, 10. 35, 7. 35, 23. Quibus adiungatur oportet I, 35, 1. „O Diva, gratum quae regis Antium. Nam vv. quae regis adiectivi et locum et vim habent suntque posta ac si scripserit poeta: O Diva grati regina Antii Cfr. I, 30, 1. Hoc etiam in fine placet adicere, propter hanc ipsam collocationem c. 29, 13. praestantiorum mihi videri lectionem *nobilis*, quam alteram *nobiles*, etiamsi praeter reliquos tres etiam Orelliani codices hanc tueantur. Homoeoteleuton denique facit, ut c. I, 22, 11. *curis vagor expeditis* alteri *expeditus* praeferam. Neque enim cum *Peerlkampio* sentio, *expeditus curis* paulo plus significare quem *expeditis*, si quidem expeditis curis homo est expeditus curis, et qui est expeditus curis, eius expeditae sunt curae. Utrumque eodem redit. — Latius autem tota haec disponendorum vocabulorum ratio patet; conspicitur etiam in his: carm. II, 5, 22. „mire sagaces falleret hospites“ q I. Orellius bene interpretatus est. Epod. 11, 17. „vulnus nil malum levantis,“ similibus; ac non in poematis solum, sed in oratione etiam: Cic. de orat. I, 7. „illa superioris tristitia sermonis. Cfr. *Handius* in libro de arte latine scribendi p. 359.

Carm. III, 3.

De huius carminis argumento quid sentiam expositurus facile, credo, possum praetermittere, quomodo interpretes in alia omnia discesserint, quid laudaverint, quid vituperaverint, quid denique, ut orationem illam celebratissimam Iunonis certo quodam vinculo cum reliqua carminis parte coniungerent, crediderint aut non crediderint. Memorabilis tamen est sententia, quam *Struvius* explicavit in libro, qui inscribitur: histor. und litterar. Abhandlungen der königl. deutschen

Gesellschaft zu Königsberg, erste Sammlung 1850. p. 157—205; quae quum ipsum librum legere mihi non lieuisset, innotuit tantum ex Annall. Scholast. Darmst. a. 1850. N. 122. Is autem hoc esse dicit carmen: „ein nach Virgils Tode bei der ersten Lesung der Aeneide entstandener Versuch, auf lyrische Weise den Knoten derselben zu lösen, wie trotz des Hasses der Juno der Römische Staat bis zu Augustus Zeiten und unter ihm nach damaligen Begriffen die Weltherrschaft errungen habe.“ Quae ratio ingeniose magis quam vere excogitata videtur, quandoquidem nullo, quod sciam, apud scriptores indicio nititur aut vestigio. Id vero nisi accedat, lubrica sane et praeceps est via, cui in tam dubiis rebus sine audacia et vituperatione vix te possis committere; ut quid possit non quid debeat credi, et quaesivisse et invenisse nobis ille videatur. *Peerlkampio* tota oratio composita videtur ab antiquiore aliquo grammatico, qui lecta oratione Reguli simile aliquid tentare voluit. Ita nodum, ut solet, gladio expedit. Ista autem vis est, quam quum nemini inferre liceat, in auxilium tamen vocare debuit homo, qui destructis sex septemve carminibus, disiectis eorum quasi parietinis novum conglutinet carmen gnomicum. Ad quod quum parum se applicaret haec oratio, in exilium eiecta obstinationis poenam dedit. Inter multas quas *Braunhardus* collegit virorum doctorum opiniones ingeniosa sane est *Tanaquili Fabri*, attingere Horatium hoc carmine rem publicam, voluisse dissuadere Augusto, ne quod cepisse olim Iulium Caesarem valida fama percreebuit, consilium exsequeretur, i. e., ne Roma Italiaque relictæ imperii sedem Troiam transferret. Atque ea est haec opinio, ut hac etiam aetate nacta sit laudatores *Loebellium*, virum doctissimum, et *Düntzerum* (Ann. litt. Darmstad. 1836. Nro. 157. p. 1257); ab aliis tamen refutata est. Et recte quidem. Bene sic disputat *Orellius*: Augustum, dominatorem nimis callidum ac prudentem, hoc idem consilium nunquam agitasse; nullum eius rei vestigium nobis esse servatum nec si Augustus hoc animo volvisset, Horatii fuisse ei tale propositum carmine in vulgus edito dissuadere. Plurimis igitur

probata est ea sententia, qua in iustitiae et constantiae commendatione carminis summa cernitur: has virtutes viam ad immortalitatem aperire, has diu neglectas revocandas esse; id demonstrari exemplis Pollucis, Herculis, Bacchi, Romuli. Huius, Romani imperii conditoris, laudes maxime celebrari; propter hunc magnificam fieri *degressionem* ad Iunonem, propter hunc tam longam haberi orationem. Sic sibi persuasit Orellius, sic etiam *Wissius*, quaest. Horat. II. Sed vir doctus, qui de *Wissii* quaestionibus in *lahni Annal. philol.* (1837. 9. XXI. 1. p. 105 sqq.) iudicavit, suo iure iterum obiicit longam Iunonis orationem, ac negat, quibus ita videatur, eos nimiam orationis magnitudinem satis defendisse. Et profecto; illa oratio quum quinquaginta versus complectatur, reliqua pars viginti, non per *degressionem* habeatur necesse est, sed ipsa contineat id, propter quod totum carmen est scriptum. Neque, opinor, inde quidquam lucrabimur, quod vir ille doctus in *lahn. Ann. disputavit*, consuetudinem fuisse multorum poetarum, ut praebita quacunque occasione ex mythologia petitas narrationes aut mediis carminibus interponerent aut extremis adderent; easque *degressiones* carminibus ornameto fuisse et decori. Quod quidem et vix pertinet ad Horatii lyrica carmina neque eius modi erat, ut plus dimidia carminis parte consumpta exiguum modo spatium vero argumento relinqueret. Quapropter *degressionem* poeticam semel abiicendam censeo et quaerendum, quid sit, quod gravissimi carminis partes omnes complectatur, qua in re vera conspiciatur carminis summa. Est autem, si me audis, *laus et gloria nominis Romani, ab Romulo parta, per annorum seriem ad- aucta, ab Augusto ad summum fastigium elata*. In hoc igitur consentio cum *Hanovio*; quem nunc video pari modo carminis rationem exposuisse in libro de principatu Augusti p. 10 (progr. scholae Sorav. 1837), ubi haec leguntur: „Horatius Romanos celebraturus laudibus et principium Rom. imperii, Romulum dis additum, proponit et summum potentiae fastigium sub Augusto.“ Iustitia, constantia, fortitudo, paupertas (vide vv. 49. sqq.) virtutes sunt, quibus ornati veteres

Romani tot bella feliciter gerere, tot civitates gloriose devincere, tot etiam seditiosorum civium turbas sedare potuerunt. Romulus, prudentissimus et fortissimus imperii parens, posteritati quasi facem praetulit ad immortalitatem. Propter hunc factum est, ut constantiae ac iustitiae exempla non deos, non homines, sed semideos solos poeta proponeret. Cf. Hor. epist. II, 1, 5. Neque id minus cadit in Augustum, alterum huius imperii conditorem, qui lulia gente oriundus a Venere originem duxit. Pollux, Hercules, Bacchus, Quirinus propter probatam in terra virtutem mortui inter deos recepti sunt; eadem manet Augustum fortuna; is etiam in coelum suscipitur. *) Merito autem poeta quam plurimum in Romuli laude versatur, ita tamen, ut quae omnia dicantur de futura gloria nominis Romani, ad Augusti laudem pertineant (cfr. imprimis v. 44.); atque ita rem suam peregit, ut melius non potuerit. Quid enim? Potestne magis illustrari hominis constantia animique magnitudo, quam si acerbissimi atque etiam potentissimi adversarii odium invidiamque superasse dicatur? Et quis potest Iunone cogitari inimicior, quis simul potentior Troianae gentis adversarius? Quae summi Iovis soror atque coniux tanto in totam Priami domum incensa erat odio, ut miseras etiam eius reliquias ad internecionem persequeretur. Qui tali hosti ut ab armis discederet non persuasit precibus, sed animi praestantia necessitatem quodam modo imposuit ac pacem admiratione quasi extorsit, is profecto egregium potest proponi et singulare exemplum virtutis. Quae virtus eo clarior est, quo minus ad pacem aequitatemque proclivis est adversarii paene furor. Iunonis idcirco, nativae, non temere provocatae adversariae, ingentem iram Horatius luce circumfundere voluit clarissima, quo merita Romuli magis conspicua fierent summis.

*) v. 12. Scribendum puto cum codd. *bibet*, non *bibit*, quidquid dicit Orellius. Cfr. III, 5, 2. qui locus est simillimus. Verum alia causa est IV, 5, 32 sqq. Ceterum in hoc genere codd. ubique fere fluctuant.

que laudibus exornaretur imperium Romanum; ita tamen, ut simul ostenderetur, quo quasi fundamento niteretur laus ac gloria rei Romanae. Divinae enim corporis et animi facultates Romuli quantumvis id effecissent, ut tum quidem pacata dea videretur neve inter deorum numerum referri illum aegre pateretur, tamen non satis valuerunt, ut simultate omni abiecta certa pax constitueretur. Caveant igitur Romani, ne vitiis, quae contraria sunt iustitiae, constantiae, moderationi, veteres inimicitiae reviviscant; caveant etiam, ne nimia potentia elati nimia moliantur neve omnia sibi concessa esse credant. Sic intelligo illud, quod inde a v. 57. addit Iuno. Extremum, quod contra deae voluntatem fieri posset, conarentur Romani, si Troiam urbem in pristinum statum restituere vellent. Et si hac lege totius orbis terrarum imperium Romanis permittitur, ne illius urbis reparandae consilium capiant: eo nihil aliud significari puto, nisi quod modo significavi. Id enim, si quid aliud, deae iram excitare debuit. Quod autem hac potissimum re Horatius usus est, id ideo fecisse videtur, quod Iuno est, cuius verba narrantur, et quod etiam tum omnium animis haerere potuit rumor ille de divi Iulii consilio. Sed haec haecenus. *Grotefendi* enim opinio (vid. Erschii et Gruberi encyclop. sect. II. part. X. p. 475.), qua carmine toto Augusti laudes ac merita de imperio Romano celebrari dicuntur, angustioribus terminis Horatium concludere mihi videtur. *Schulzii* autem (über Veranlassung und Absicht von Hor. III, 3. Düsseldorf 1831) et *Monichii* (Beleuchtungen Horazischer Lyrik. Progr. Schwerin. 1837.) libros ut legcrem non contigit. Priusquam tamen ad aliam rem progrediar, non possum facere, quin paucis verbis moneam, falsam mihi videri *Orellii* adnotationem ad v. 30. „Ut poeta, inquit ille, nullam habet rationem aetatum inter Troiae excidium et Romuli adscensum in coelum praeteritarum.“ Nam odium atque inextinguibilis ira tam firmiter in Iunonis animo insedit, ut ne tum quidem post tot annos iniuriarum possit dea oblivisci. Deorum concilium convocatum est in aedibus Iovis; deliberatur, utrum inter ipsorum numerum

Romulus recipiendus sit necne; reliqui dii advenae favent, Iuno non item. Audito solum nomine Romuli, Troiana stirpe oriundi, vehemens animi diu pacati affectio denuo resurgit, ab ipsa tamen Iunone reprimitur, ut morigeretur communi omnium deorum voluntati. Admittitur igitur Romulus ad convivium immortalium deorum; Martis quidem filius adhuc fuit mortalis; assuetus humano potui nectar nondum gustavit, eius delicias nondum sensit; *discit* igitur nectaris succos. Quae sententia si vera est, facit, ut v. 34. multorum codicum lectio *discere* pro eo, quod in reliquis est, *ducere* non tam facili opera reiiciatur. Deinde hoc certe loco multo facilius verbum *discere* propter rariorem usum abire potuit in *ducere*, quod iidem scribae alias intactum reliquerunt (cf. I, 17, 22. IV, 12, 14-), quam contra. Est aliquid etiam Porphyryonis auctoritas cuius verba „*adsuescere saporibus nectaris*“ *discere* verbi, non *ducere* sententiam interpretantur.

Carm. III, 5, 15.

Hoc caverat mens provida Reguli
Dissentientis conditionibus
Foedis et exemplo *trahentis*
Perniciem veniens in aevum,
Si non periret immiserabilis
Captiva pubes.

Orellius, ut tueretur omnium codicum scripturam *trahentis*, adoptavit *Iahnii* interpretationem: „Ab exemplo perniciem in posteros trahabat, deducebat, i. e. dictitabat tale exemplum nimiae facilitatis ad redimendos captivos vim et auctoritatem perniciosam in posteros habiturum esse.“ Addit deinde: „et quidem contagii instar, de quo v. *trahere* interdum usurpatur.“ Vide locos apud *Peerlkampium*: *Ovid. Metam.* I, 190. *Auson. Epist.* 24. conf. *Duker ad Flor.* II, 13. et *Birmann. ad Gratii Cynege.* 412. Quodsi *Iahnus* suam interpretationem satis firma exemplorum auctoritate defendere posset, libenter consentirem. Verum movet scrupulum verbi

trahere si non insolita, rara certe significatio. Quaerenti enim idoneus locus nullus mihi oblatus est, nisi similem putas hunc Sallustii: Iug. 93, 3. „tum Marius ex copia rerum consilium trahit.“ ad quem Kritzius: „*trahit*, inquit, non habet *cunctandi* notionem ut alias, sed difficultatem consilii capiendi significare videtur; nisi forte malis *trahere* aliquid ex aliqua re valere *repetere* vel *sumere* aliquid ex aliqua re.“ Quid igitur mirum, si Iahnus retracta sua opinione, mallem, inquit, cum Stephano scripsisse *trahenti*, quamquam codd. *trahentis* tuentur? Rectius igitur Orellius, qui pestiferi exempli cum contagio comparisonem inesse docet. Quod si verum est, ut est, qui potuit vir doctissimus Iahni interpretationem probare? Quid est aliud pignantia iungere, nisi hoc modo diversissima amplecti? Sic autem mihi persuasi. Vera est codd. scriptura; participium tamen *trahentis* non est: *qui trahebat*, sed *qui traheret*. Regulus enim, si captivi ut redimerentur suasisset, si obtemperasset amicorum ac totius fere civitatis precibus, perniciem ipse suo exemplo in futuram aetatem traxisset, ad ignaviam evocasset. Incipit igitur a vv. *et exemplo trah.* hypothetica quam dicunt sententia; neque id movet difficultatem, quod alterum participium *dissentientis* positum est pro *qui dissentiebat*, modo recordemur, in illo genere enunciatorum coniunctivi modi locum ab indicativo saepe occupari. Cuius rei exempla satis congescit Zumpt. gramm. §. 519. cf. Hor. carm. III, 16, 3. Apposite etiam, opinor, graeca dictio adhibebitur, qualis est apud Platonem Criton. p. 48 c. τῶν ῥαδίως ἀποκτινύντων καὶ ἀναβιωσκομένων γ' ἂν, εἰ οἱ τοί τε ἦσαν. Qui locus remotis participiis sic erit constituendus: οἱ ῥαδίως ἀποκτινύουσι καὶ ἀναβιωσκοῦντο γ' ἂν, εἰ κτέ. Id si considerasset Bentleius, ineptam, credo, his verbis effici sententiam non esset arbitratus. Ex poetae iudicio dicta haec esse videntur, non ex Reguli sententia, id quod necessarium est, si Iahni opinioni adstipulamur.

Carm. III, 8, 19.

Medus infestus sibi luctuosus
Dissidet armis.

In exponendo hoc loco interpretes alius in aliam sententiam discesserunt. Quaeritur enim, *sibi* pronomen ad quod vocabulum pertineat. Sunt, qui id pronomen ad *infestus* adiectivum trahant, ut *Gesner*; sunt, qui ad *luctuosus*, ut *Fea* et *Orellius*; sunt, qui cum verbo *dissidet* coniungant, ut *Doeringus* et *Braunhardus*; sunt denique, qui *N. Heinsii* coniecturam *infestis* — *luctuosus* propter unius alteriusve codicis auctoritatem *) sequantur, ut *Bentleius*, *Ianius*, alii. In hoc animadvertendus est mirus *Doeringi* error, qui est in his verbis: „dedi nempe lectionem (*infestus* — *luctuosus*), quam ex *N. Heinsii* coniectura in textum recepit *Mitsch*. Nec tamen displicet omnino vulgata lectio: *Medus infestis sibi luctuosus* cet.“ Nimirum quae coniectura est, eam codicum lectionem esse opinabatur. Iam quod *Bentleius*, quo suam sibi lectionem probaret, scripsit: „Sed in altera lectione et verborum collocatio venustior est et sonus syllabarum dulcior; ac non potest non iis placere, qui raras et eruditas aures habent“; primum quidem *Gesner* egregie iudicavit, antiquam lectionem si non aures, animum certe magis implere quam unius codicis lectionem *Bentleii*. Deinde ne id quidem rectum est, quod magnus ille criticus de venustiore verborum collocatione et de dulciore syllabarum sono nobis vult persuadere. Immo vero recepta *Heinsiana* coniectura periit tota versuum suavitas, ea certe, quam non modo *Horatius*, sed alii etiam veteres poetae studiose quaerebant. Scilicet ille non sensit vim homoeoteleuti, cuius de frequenti usu satis est apposuisse verba *Caden-*

*) Quam ne quis putet iuvare codice Turicensi, in quo *infestis sibi luctuosus* legitur, expedit comparare eiusdem codicis scripturam *commodis* carm. IV, 8, 1, quae forma licet in aliis quoque codicibus exstet, nemini tamen probabilis videbitur.

bachii, qui in libro de alliterationis apud Horatium usu (prog. schol. Essend. a. 1837.) ita scripsit: „Præter hanc speciem longe illam frequentissimam, veteres poëtae ea maxime delectati esse videntur, quæ versus continui duo vel tres concluduntur homocoteleuto, cuius speciei idem Horatius non pauca præbet exempla, e. g. carm. I, 9, 7. 8; I, 12, 13. 14. 15 etc.“ Nescio autem, quid acciderit Braunhardo, ut exposita satis præstantia Bentleianæ lectionis ea ipsa verba Bentleyi, quæ supra transcripsi, omnia et immutata ad antiquam lectionem transferret. Sed quid amplius dicam de falsa hac opinione Bentleyi, qui inter recentiores editores nemini, quod sciam, persuasit, præterquam Anglo homini, qui caeco quodam civis sui amore captus arripuit omnia fere, quæ ille excogitavit. Est autem *Iacobus Tattius*, qui Horatii opera hoc nomine edidit: „*Horatius restitutus* or the books of Horace, arranged in chronological order according to the scheme of Dr. Bentley, from the text of his second edition in 1713 and the common readings subjoined etc. By *I. Tate*. Cambridge 1832.“

— De prima et tertia ratione, quibus *sibi* pron. aut cum adiect. *infestus* aut cum verbo *dissidet* coniungitur, Orellius quum hæc docet: „neutiquam vero iungendum aut *infestus sibi* aut *sibi dissidet*: sic enim v. *luctuosis* otiosum sit *ἐνι-θέρων*, omnia cum arma luctum generent; supervacaneum etiam est *sibi* iunctum cum v. *dissidet*“; sententiam dividat necesse est. Rectum est enim, quod dicit de vv. *dissidet sibi*; non rectum, quod *infestus sibi* vetat ne iungantur, et hanc ait esse sententiam: *infestus* alias Romanis, nunc *sibi ipsi luctuosis* cel.“ Quid? Post verba *mitte civiles super urbe curas* et post *Cotisonis*, Romanis infestissimi Dacorum regis, factam mentionem unum Medorum nomen nonne satis indicat, quæ inter utrumque populum intercesserit conditio? Quid igitur *sibi* vult hoc *infestus alias Romanis*? quasi vero Parthi quum domesticis discordiis agitabantur, Romano nomini minus fuerint infesti neque solum nomen æternum hostem imperii satis indicaverit æqualibus. Friget igitur, si quid sentio, ea quam Orellius voluit sententia; neque potest

ad *infestus* intelligi voc. *Romanis*. Otiosum dicere Horatius non potuit. Quodsi ita est, *sibi* pron. ab adi. *infestus* nisi violenter distrahi non potest. Verumtamen alterum adiectivum *luctuosis* non minus eget hoc pronomine, ne otiosum fiat ἐνίθετον. Id bene vidit Orellius. Quid ergo? Ad utrumque pertinet *sibi*; est enim id genus constructionis, quod ἀπὸ κοινοῦ appellant; in quo haud parvum conspicitur poetarum artificium, passim non satis intellectum. Ut Hom. Od. I, 26, ubi dativum δαίρι ad παρήμενος solum pertinere male docet Nitzschius p. 10. Bene tamen observavit Fuhrius in Ann. phil. Iahni XX, 4. p. 389, apud Homerum Iliad. III, 224

Οὐ τότε γ' ὥδ' Ὀδυσῆος ἀγασσάμεθ' εἶδος ἰδόντες
εἶδος accus. pertinere et ad γ. ἀγασσάμεθ' et ad partic. ἰδόντες; cf. Horat. Sat. I, 3, 2

Ut nunquam inducant animum cantare rogati.
Apud Horatium hoc genus admodum frequens est; veluti carm. II, 11, 14

Quid aeternis minorem
Consiliis animum fatigas?
ubi abl. *aeternis consiliis* non magis ad v. *fatigas* pertinet quam ad compar. *minorem*.

Carm. II, 17, 22
Te Iovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit.
ubi dat. *impio Sat.* communis est utrique verbo.

Carm. III, 10, 10
Ne corrente retro funis eat rota.
ad q. I. Orellius *retro* ad utrumque verbum pertinere recte affirmat. Eadem est ratio carm. III, 25, 15.

Te nihil attinet
Tentare multa caede bidentium
Parvos coronantem marino
Rore deos fragilique myrto.
in q. I. nescio quid ingrati haec habet constructio Peerlkampio, delicato nimis iudici.

Epod. 5, 40.

Interminato cum semel fixae cibo
Intabuissent pupulae.

Epod. 17, 5

Refixa coelo devocare sidera.

Sat. II, 1, 85, ubi Heindorf. p. 250.

Quibus locis accedit, nisi animus me fallit, carm. sec. 31

Nutrient fetus et aquae salubres
Et Iovis aurae.

ubi *Peerlkampius* comma posuit post *salubres*; *Orellius* contra, commate posito post *aquae*, *salubres* adi. ad auras solum, non ad aquas trahendum esse docet. At si hoc ultimum colon *Et Iovis aurae*, nisi iungatur *salubres* cum *auris*, nimis tenue evadit, idem cadit in aquas. Quapropter adiectivum medium inter nomina subst. positum ad utrumque referendum neque ulla distinctione segregandum esse censeo a voc. *aquae*. Nam quod addit V. D. „atque omnino *aquae salubres* pro imbris non nimis neque propterea noxiis mire dictum videtur,“ id vereor ne acutius quam verius dictum sit. Pluvia enim quum tantopere valeat ad nutriendas fruges, quid est quod latine quominus *aquae salubres* appellentur prohibeat? Nobis quid usitatius est dicere quam *heißer Regen*? Aquam autem pro pluvia latine dici ostendit *Peerlkamp.* ad carm. III, 19, 6 p. 517. b; quamquam eo loco quod pro pluvia accepit, non possum laudare. Cf. carm. III, 10, 19. Locus denique, quem v. *salubres* obtinet, ad meam sententiam videtur aliquid facere. Id enim vocabulum, quod duobus commune est, tantum non omnibus in locis medium inter illa collocatum est. Cfr. *Nissen* in Ann. antiq. litt. Darmst. 1837. fasc. XI. p. 1155. Alio modo *aquae* et *aurae* coniunguntur carm. III, 4, 8. Ita demum intelligi puto carm. I, 16, 6

Non adytis quatit

Mentem sacerdotum incola Pythius.

Genitivus *sacerdotum* communis est vocabulis *mentem* et *incola*. Neque enim nimis audacter dictum est *sacerdotum incola*, quoniam divinum numen sacerdotum pectora quasi

intrare ac furore implere veteres credebant. Cuius rei testis est Virgil. Aen. VI, 78 „magnum si pectore possit excussisse deum“. Excutitur pectore, qui pectus ante intravit. Quamobrem Peerlkampius non debuit comprobare *Hemsterhussii* coniecturam *adyti*, ut sit *Pythius incolae adyti*. Loci significatio *adytis* pro *in adytis* necessaria est, propterea quod sacerdotes nisi in ipsis adytis non corripiuntur a deo.

Carm. III, 20, 5.

Cum per obstantes iuvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum,
Grande certamen, tibi praeda cedat
Maior an illi.

De h. l. *Orellius* sic disputat: „*Nearchum, grande certamen* iungendum per appositionem: repetet *Nearchum*, qui est causa certaminis grandis, de quo magnum inter vos certamen oritur. Alii separantes vv. *grande certamen a. v. Nearchum* explicant: grande est certamen; sed prior ratio magis poetica videtur.“ Sed in hac dictione nihil inest, quod ad poetam solum pertineat, nihil, quod pedestris oratio non ferat. Quamobrem non quaeritur, quid magis sit poeticum, sed quid verum sit, quid falsum. *Acro* et *Porphyrion* vv. *grande certamen* ad antecedentia trahunt. *Acronis* verba haud dubie corrupta sunt. Habet autem haec: „Ordo est: Cum per obst. cat. iuvenum ibit grande certamen, repetens insignem *Nearchum* nomine aut equitem Romanum, quem *Pyrrhus* tenebat *Epirota*, aut obscura elocutione in *Pyrrhum* sodalem certamen ire dixit, in mulierem, quae certamen cum ea habitura esset, cupiens illi eripere *Nearchum*, ipsam enim *Leaenam* grande certamen dixit.“ *Mitscherlichius* ita sibi emendare visus est, ut in particulam ante v. *mulierem* deleret, et pro *cum ea* scribi iuberet *cum eo*. Hoc recte vidit, in illo erravit. Utrumque ex *Porphyrione* intelligitur, qui eandem cum *Acrone* interpretationem his

verbis habet: obscuram elocutionem, quod certamen ipsum inire dixit, non mulierem, quae certamen cum Pyrrho factura sit, cupiens ei eripere Nearchum puerum.“ Ex huius verbis Acronis verba ita restituo: „Cum per obst. cat. iuv. ibit grande certamen, repetens insignem Nearchum. *Nearchi* nomine aut equitem Romanum, quem Pyrrhus tenebat Epirota, aut obscura elocutione in Pyrrhum sodalem certamen ire dixit, *non* mulierem, quae certamen cum *eo* habitura esset cet.“ Quae emendatio quam facilis sit, vix est quod exponam. *Nearchi* enim voc. post alterum *Nearchum* omissum esse hoc loco non magis mirandum est quam alias. Cfr. Cic. de orat. I, 1, „maximae moles molestiarum“, ubi in codd. aliquot et editt. *moles* omissum. Simili ratione Peertkampius Acronem emendavit p. 187. a. Deinde *non*, cuius compendium n̄ est, cum *in*, quod i solet scribi, facillime commutatur. — Hanc autem veterem interpretationem optinio iure reliquit *Mitscherlichius*, quem *Doeringus* et *Orellius* secuti sunt. Quorum sententia tametsi multo aliis melior est, tamen vereor ne non satis sit accurata. Id ut credam, faciunt vv. *tibi praeda cedat maior, an illi* *), quae necesse est arcte cohaereant cum vv. *grande certamen*, idque quale sit indicant. Potius tota sententia: *grande . . . illi* est appositio, non ad *Nearchum* quidem, sed ad praecedens enuntiatum totum. Cuius dicendi generis luculentum exemplum hoc est Livii VI, 13; 7. „Pars maxima captivorum ex Latinis atque Hernicis fuit, nec hominum de plebe, ut credi posset mercede militasse, sed principes quidam iuventutis inventi; *manifesta fides, publica ope Volscos hostes adiutos*.“ Neque dissimilem esse puto rationem huius loci Ciceronis, or. pro Mur. c. 20. § 41. „qua in sorte sapiens praetor, qualis hic fuit, offensionem vitat aequabilitate discernendi, benevolentiam adiungit lenitate audiendi: *egregia et ad consulatum apta provincia*, in qua laus concluditur.“ Sic distinguen-

*) Non male Peertkampius: „Legendum: *tibi praeda cedat, Maior an illa*.

dum existimo, non punctum ponendum post *audiendi* cum Klotzio, aliis. Extrema enim verba appositio sunt, quae quum contineat id, propter quod iuris dicendi sors laudatur, divelli plane nequit. Cicero pro *sorte*, quo vocabulo bis deinceps usus est, *provinciam* dixit; quod idem fecit c. 8 §. 18. Praeterea de hoc appositionis genere, quo non ad unum vocabulum, sed ad sententiam aliquid additur, conferri potest Klotz. ad Cicer. Tusc. I, 43. p. 148, qui utinam plura de hac re exponere voluisset! Nam ne in praefat. quidem ad editionem orationum Cicer. Tom. I. p. LXIV aliud habet exemplum nisi illud ex Tuscul. disput., ubi ita legitur: „Cuius hoc dicto admoneor, ut aliquid etiam de humatione et sepultura dicendum existimem: *rem non difficilem*, his praesertim cognitis, quae de nihil sentiendo paulo ante dicta sunt.“ Apud Ruddim. inst. gramm. lat. II. p. 38 haec inveniantur, Quintil. I, 2. „Cogitet oratorem institui, *rem arduam*“, Virgil. Aen. I. praef. „Egressus silvis vicina coegi, Ut quamvis avido parerent arva colono, *Gratum opus agricolis*.“ Quos locos quum inter se comparaveris, duplex huius liberioris appositionis genus esse intelliges; alterum, in quo accusativo utuntur, alterum, in quo nominativo. Nam quod explicandi gratia additur, id et absolute, ut dicunt, poni potest, et ad praecedentis enuntiati verbum referri. Si absolute profertur, nominativo utuntur scriptores; contra accusativo. Graecis idem usus est; de quo nunc optime disseruit Mehlhornius in censura grammaticae Kühnerianae (Ann. litt. antiq. Darmst. 1837. IX. p. 876 sqq.), quem magnopere gaudeo simili certe ratione de hac re iudicasse. Etiam nobis duplici modo dicere licet, veluti ein deutlicher Beweis vel zum deutlichen Beweise. Sunt tamen loci, in quibus utrum genus appositionis statuendum sit, propter ambiguum formam possit dubitari. Ex his est Horatii locus et Virgillii, quandoquidem *grande certamen* et *gratum opus* et accusativi et nominativi haberi possunt. Verum in hac quoque re probanda est Mehlhornii sententia: quod formam incertum relinquatur, id satis destinari ipsa sententia. Quam

si sequemur, in utroque loco nominativum esse censebimus. In eo igitur, quod cod. Lips. 3 habet: *grande certamen erit*, latet vestigium verae explicationis, quae est *quod grande certamen erit*.

Haec habui dicere de liberiore hoc genere appositionis; quod ne confundatur cum altero, quod voluerunt *Mitscherlichius*, *Braunhardus*, *Orellius*, apponam locos, quibus quale illud sit perspiciatur.

Ovid. Art. am. I, 125

Ducuntur raptae, genialis praeda, puellae

Horat. Epod. 5, 13

Ut haec trementi questus ore constitit

Insignibus raptis puer, —

Impube corpus, quale posset impia cet.

ibid. 6, 6

Nam qualis aut Molossus aut fulvus Lacon,

Amica vis pastoribus cet.

Ceterum de tota re conf. Kritz. ad Sall. Jug. c. 103, 1. p. 557.

Carm. III, 24, 55.

Nescit equo rudis

Haerere ingenuus puer.

Ad h. l. *Orellius* sic scripsit: „*haerere*, firmiter insidere equo eumque regere. Cic. pro Deiot. 10: Itaque Deiotarum cum plures in equum sustulissent, quod *haerere* in eo senex posset, admirari solebamus.“ *Moebius* in adnot. ad l. l. Ciceronis *haerere* iisdem verbis *firmiter insidere* interpretatur. Cfr. *Klotzius* in argum. orat. pro Deiot. T. I. p. 395 „und auch noch als Greis fest auf dem Pferde gefessen habe.“ Neque tamen, opinor, satis accurate. Continet enim hoc verbum non tantum, quantum ei tribuitur, sed hoc solum significat: *non decidere equo*, *non deiici*; atque inter hoc et illud magnum quidem interest discrimen. Qui *firmiter* insidet equo et, quod rem magnopere auget, eum regit, is equi-

tandi artis est peritissimus; qui tantum valet, ut forti equo non decidat, non item. Hoc si sciat puer, satis est; illud equitis est perfecti. At, inquit, unde hanc de verbo *haerere equo* vel *in equo* sententiam comprobabis? Proferam testimonia. Primum illum locum Ciceronis paulo attentius vellem considerassent Viri Docti; quod ut hic possit fieri, integrum apponam: „Quibus ille studiis ab incunte aetate se imbuerat, non saltandi, sed bene ut armis, *optime ut equis uteretur*; *ea tamen illum cuncta iam aetate exacta defecerant*. Ita Deiotarum cum plures in equum sustulissent, quod *haerere senex in eo posset*, admirari solebamus.“ In quo animadvertit, quaeso, haec inferiora verba *haerere* . . . *posset* contra superiora illa poni *optime* . . . *uteretur*. Ex quo intelligitur, Deiotarum, qui adolescens equis usus esset optime, etiam senem propter continuam exercitationem tantum eius artis retinuisse, ut quum vires defecissent, tamen non curru, sed equo veheretur. Nimia igitur laus est, quae Deiotaro ab illis interpretibus tribuitur. Deinde multum ad meam sententiam probandam conferre mihi videtur Ovidii locus, quod sciam, nondum comparatus. Est autem Metam. IV, 26

Quique senex serula titubantes ebrius artus
Sustinet et pando *non fortiter haeret asello*.

cui simillimus est cum sententia tum verbis alter locus de art. am. I, 543

Ebrius ecce senex pando Silenus asello
Vix sedet et pressas continet arcte iugas.

Quos locos si comparaveris, videbis certe eundem exhibere intellectum *et pando non fortiter haeret asello* et *pando asello vix sedet*. *Non fortiter* autem quid aliud est quam *vix*? Unde fit, ut *haerere* nihil sit amplius, quam *sedere*, neque quidquam habeat hoc verbum firmitatis vel fortitudinis. Quid, quod ipsius Horatii locus apposite conferri potest? qui est Sat. I, 3, 32 „et male laxus In pede calceus haeret“, ad q. v. *Heindorfius* bene vidit, non debere *male* adv. turbato verborum ordine ab adi. *laxus* segregari.

Braunhardo imposuit Acronis auctoritas. Sed ne plura. Nam *haerere* verbum ubi alias etiam legatur, ibi non tam firmitatem significare quam negantem habere notionem, id ideo dico, ne quis contra me afferat alios locos apud Horatium aut quales collegit Kritz. ad Sall. Iug. 28, 1.

Carm. III, 29, 6.

Eripe te morae;
Ne semper udum Tibur et Aesulae
Declive contempleris arvom cet.

Quod in bona parte codicum legitur *nec*, id ab *Orellio*, cuius optimus et antiquissimus codex Bernensis (*B.*) illis accedit, inter verba poetae receptum non esse valde miror. *Asyndeton* enim hoc certe loco nescio quid habet ingrati ac paene duri. Neque quod *nec* cum coniunctivo, qui ipse est imperativi loco, coniunctum habebimus, dubitationis potest causam praebere. Id haec ostendunt exempla:

Hor. carm. I, 9, 15

Nec dulces amores
Sperne puer neque tu choreas.

Id. carm. I, 11, 3

Nec Babylonios Tentaris unmeros.

Propert. IV, 6, 47

Nec te . . . terreat.

Hor. carm. III, 7, 29

Prima nocte domum claude neque in vias
Sub cantu querulae despice tibiae cet.

Ovid. Heroid. 16, 11

Parce, precor, fasso: nec vultu cetera duro
Perlege, sed formae conveniente tuae.

ad q. l. Vir doctus in Ann. litt. antiq. Darmst. 1857. X.
p. 981 hos attulit:

Ovid. Met. I, 462

Tu face nescio quos esto contentus amores
Irritare tua: nec laudes assere nostras.

Virg. G. II, 96

Nec cellis ideo contende Falernis,

Cf. Zumpt. gramm. §. 585 adnot. (edit. 7mae), qui duo habet alia exempla. Quare etiamsi saepe scribarum errore *ne* in *nec* depravatum esse affirmet Klotzius ad Cic. Tusc. Disp. II, 15, p. 214 (cf. Bentlei. ad Horat. Sat. II, 3, 262.), tamen hoc loco contrariam corruptionis rationem esse credo. Conf. etiam adnotationes Zumptii ad gramm. §. 529 et Kritzii ad Sall. Cat. c. 34, 3. p. 158:

Itaque vereor, ut recte I. H. Vossius gloss. p. 255 iudicaverit, quum Hor. art. poet. 359 *nec . . . poscat in ne* mutandum esse censeret; quamquam fatendum est, asyndeton non tam alienum videri ab huius loci natura, in quo singula praecepta sine verborum vinculis a poeta edita videmus,

Epod. 2, 23.

Libet iacere modo sub antiqua ilice

Modo in tenaci gramine,

Acronem, qui *tenax gramen* inde appellatum dicit „quod terram radicibus stringat et cespite“ Doeringus et Braumhardus secuti sunt. Mitscherlichius „gramen, inquit, *tenax* densitate sua, densum; vel, quod recens actis radicibus terrae firmiter adhaeret, novum, viridissimum. Illud tamen praeferam. Longius petium videtur, quod Torrentius affert: quod recubantem virore suo oblectat ac detinet. Sanadoni explicatio: quod vestigia impressa servat, minus suavem infert ideam.“ Orellius contra eos, quibus Acronis interpretatio probata est, optime monet neminem, qui humi se sternat, prius an gramen facile evelli possit periculum facere; et ideo aliam rationem ineundam esse ratus, quod propter densitatem non statim cedens, sed sese aliquantulum sustinens eo ipso molliorem cubanti veluti torum praebeat, *tenax* appellari gramen defendit; neque procul abesse, quod Latini alibi *lentum*, nos *elastisch* vocemus. Verumtamen utinam

Viro Docto unum etiam locum ad comprobendam suam explicationem idoneum asserre placuisset! Movet suspicionem insolens ea voc. *tenax* significatio; et licebit quidem dubitare, quamdiu similium locorum auctoritas non accesserit. Acquiescendum igitur erit in vulgari non loci intellectu, sed vocabuli significatione. Tenacia enim ut omnino ea sunt, quae quod contigerunt continuo arripiunt neque remittunt vel nolunt certe remittere, ita gramen propter eam rem *tenax* mihi videtur esse, quod euntibus impedimentum est procedendi, quod pedes quasi tenet. Ita herbae tenaces saepius appellantur, quae propter asperitatem corticis aut foliorum aliis plantis facile adhaerent. Veluti *tenax heder*a apud Catullum, carm. nupt. 60. v. 34; tum Ovid. ex Pont. II, 1, 14 „mixta tenax segeti crescere lappa solet.“ Plin. XXVII, 5 „herba asperitate etiam vestium tenaci.“ Pari modo gramen propter altitudinem tenax est, quod tum demum pedes non sinit facile proferri. Quo autem altius est gramen, eo mollius stratum, in quo quis bene possit cubare. Neque debuit Horatius ut poeta addere genitivum *pedum*. Et tamen, si dubitas, lege sis hos locos: Tacit. Ann. I, 63 „cetera limosa tenacia gravi caeno aut rivis incerta erant;“ quocum conferatur ibid. c. 64 „ut haesere coeno fossisque impedimenta.“ Liquet, *tenacia* esse *loca*, quae propter altitudinem coeni festinantium gradus tardant. Neque est dissimile, quod legitur apud Senecam, Herc. fur. 678

„Gradumque retro flectere haud unquam sinunt
Umbræ tenaces.“

I.

Carmen I, 9.

A d t h a l i a r c h u m.

Olim quum Horatius cum aliis aetate et animo coniunctis iuvenibus hilariter ac modice epularetur, forte factum esse videtur, ut gratae sodalium nugae et colloquia ad serias res, ad rei publicae tristem conditionem et ad futurarum rerum miseram expectationem paulatim aberrarent. Is autem sermo quum accumbentium amicorum serenos vultus atris nubibus ut fit obducere, animos a iocatione et iucunditate coenae avocare coepisset, en subito poeta surgit et „demite, clamat, superciliis nubes, nolite quaerere quid futurum nobis ferre possit tempus, carpite diem et fruimini iis quae in praesens tempus divina dedit benignitas donis.“ — Hanc puto fuisse occasionem componendi parvi quidem huius sed egregii carminis. Iam admirare, quanta arte quantaque prudentia Horatius rem instituerit. Non sodales alloquitur sed thaliarchum. Nam id maxime cavendum est ne quis Orellium sequatur, qui „non loquitur, inquit, de vero *Θαλιάρχῳ*, *συνποσιάρχῳ* convivii a se celebrandi, sed hoc nomen quasi proprium delegit, etiam quia sonorum.“ Quae utinam post *Iacobsii*, viri clarissimi, (Opp. T. V. p. 378) elegantem de hoc nomine disputationem in tam bona editione non legeremus. Ab ipso autem *Iacobsio* ita ego dissentio, ut non credam parari a poeta coenam, sed iam accumbentes videam sodales sive apud Horatium sive apud alium ex amicis. Neque id temere mihi ipse persuasi, sed persuasit carminis na-

tura et ratio, persuaserunt etiam aliorum carminum exempla. Similem enim quasi quandam tabulam videmus legentes carm. I, 37 et III, 21. Magistrum igitur convivii allocutus poeta admonet, ut quibus rebus in tanto frigore, quo omnis rerum natura contracta rigeat, maxime opus esse videatur, iis maiorem curam adhibeat; scilicet ligno quo extrinsecus, et vino quo intrinsecus calor possit augeri; deinde ut *cetera divis permittat*. — Iam vero quaeritur quae *cetera* esse arbitremur. Et breviter quidem *Orellius*: quae nihil ad nos attinent; quae interpretatio nulla est. *Schiller* (*Commentar zu einigen Oden des Horaz*. 1837) p. 49 ex v. 13 futuram rerum conditionem significari vult; at enim idem bis dicere Horatium quis credat? *Duentzerum* (*Kritik und Erklärung der Oden des Horaz*. 1840) p. 173 non satis intelligo; nisi forte gelu et tempestates significari credit; in qua re id ei fraudi fuisse opinor, quod ventos et tempestates imaginem simul esse non vidit, sub qua animorum tempestates et hominum discordiae perturbatusque rerum civilium status lateant. Eadem autem est imago Epod. 13, 7

Cetera mitte loqui: deus haec fortasse benigna
Reducet in sedem vice.

Qui locus claram lucem videtur asferre huic carmini. Totum enim illud carmen quum huic simillimum sit et verbis et re, tum longe apertius est et ad nostram intelligentiam accommodatius. Ibi enim qui statim subiiciuntur versus et imprimis haec verba

Levare diris pectora sollicitudinibus}
et Deformis aegrimoniae dulcibus alloquiis

prave nos intelligere carmen non patiuntur. Una enim vera ea videtur ratio quam nunc a Duentzero p. 190 initum gaudeo, scriptum esse Epod. 13 haud ita multo post proelium Philippense ad amicos cladis socios, de futuris rebus incertos ac sollicitos. Atque eandem omnino sententiam nono hoc carmine libri I. illustravit Horatius, neque quidquam magis certum esse mihi videtur quam duo illa carmina et eodem tempore et de eadem re et ad eosdem amicos scripta esse,

antequam in Maecenatis amicitiam ipse esset receptus. Neque debuit postea quum carminum libros ederet dubitare, quin hoc quoque inter edenda reciperet, quum quae sua mens ac voluntas olim fuisset publico documento iterum palam fateri vellet; omnem spem in divina se potestate posuisse, alienum semper fuisse ab omni renovandi belli novarumque rerum studio. *Puerum* autem appellat thaliarchum aequalem; ipse enim a. 713 viginti quatuor annos natus ex Romanorum consuetudine *puer* fuit, praesertim in eius modi carmine, quo quid dulcis iuventa a morosa senectute differat ostendatur. Deinde *Sabina diota* si cui villam Sabinam Horatii ostendere videretur, ut simul serioris aetatis indicium sic sibi persuaderet reperisse, is credo magnopere erraret. Sabinum enim vinum mediocre utique erat (cfr. *Beckeri* liber qui inscribitur *Gallus*, T. II. p. 173); ideo *benignius* etiam promi poterat. Neque id me movere potest, quod alii ante a. 724 vel 725 negant Horatium fecisse carmen Alcaico metro compositum. Ut vel largiar, in cunctis Horatii carminibus quae ad nos pervenerunt superioris anni ne unum quidem indicium reperiri, quid inde lucrantur adversarii? An vero illud quum probabile videatur, hoc quoque est, uberrimum poetae ingenium usque ad annum aetatis 35 vel 36 a perfectissimo metrorum genere prorsus abstinuisse? Credant alii, neque quidquam opinor nos prohibebit, quum ex tribus carminum libris alicui carmini superioris anni nota impressa videatur, quomous ab iuvene Horatio scriptum id esse credamus.

II.

Carmen I, 16.

P a l i n o d i a.

Nequidquam quaerere eos qui in Epodis *criminosos* iam-
bos ab Horatio recantatos reperire velint, tam certum mihi

quidem est, ut *Frankium* (Fasti Horatiani. 1839) p. 153 vehementer debeam mirari, quippe qui Canidiam significari etiam post Orellium confidenti quadam asseveratione affirmaverit. „At vero, inquit, huic sponponderat quodammodo deprecationem lyricam epod. 17, 49.“ Bene, quod dixit *quodammodo*; nam sincere ac simpliciter non sponpondit. Versu enim 39 nihil nisi paratum se esse dicit laudare pudicitiam eius et probitatem. Quod quam distet a sponsione non est quod dicam. Scilicet totum illud carmen irrisione et εἰρωνεία refertum est. Deinde vide, quaeso, num haec quoque aliquid valeant ad refellendam illam opinionem. Dicunt epod. 17 scriptum esse circa a. u. 722, aetatis Horatii 33, aut si *Frankium* l. l. p. 136 sequeris anno demum 724. Hac autem palinodia criminosos iambos ita excusat, ut iuvenili quodam fervore ac furore scriptos esse dicat: v. 22

me quoque pectoris
Tentavit in dulci iuventa
Fervor et in celeres iambos
Misit furentem.

Cum quo loco velim conferatur locus carm. III, 14, 27
Non ego hoc ferrem calidus iuventa
Consule Planco.

Habemus igitur, quo fere tempore calidum se fuisse aetate ipse profiteatur. Munatius enim Plancus consul fuit a. u. c. 712, quo anno Horatius aetatis egit annum vicesimum tertium. Quo fit, nisi vehementer fallor, *criminosos iambos* eodem fere tempore scriptos fuisse ut credam; i. e. circa annum u. c. 713—715. Iam quaero, num consentaneum videatur, carmina hic significari in Canidiam scripta, quae ipsi adversarii orta esse affirmant anno demum 718 vel 720. Nam quum criminosi hi iambi ab Horatio annum fere aetatis vicesimum quartum agente facti fuisse videantur, palinodiam decimo demum anno post compositam esse quis est qui sibi persuadeat? Profecto ea quidem iusto diutius dilata esset. Quam ob rem hoc quoque carmen I, 16 eidem anno 714 vel 715 haud cunctanter tribuendum esse censemus. Illud autem rectissime vidit *Wuellner* (comment. de aliquot

carminibus Horat.) p. 5, gravitatem et magnificentiam in hoc carmine non veram sed affectatam et adscitam esse; nempe redundat carmen irrisione et contumelia. Quapropter haudquaquam consentio cum *Duentzero*, qui acutius quidem quam verius p. 150 *Galateam* carminis-III, 27 hanc amicam esse suspicatur. Ceterum de *Canidia* cf. *Cahn* triad. quaest. Hor. p. 22 sqq. —

Restat tamen ut ostendatur quae sit *dulcis iuventa*. *Ianius* ad h. l.: „dulcis, inquit, amor apta; quam querimoniis acerbare nefas. Subtilius de musto fervente cogitat Gesner.“ Vnum quum in hoc epitheto excusatio cernatur, quid ea interpretatio ad intelligendum locum facit? Quapropter fuerunt qui correctione opus esse crederent: *indulci*, *heu dulci*; quo perversius nihil potest inveniri. Non multo melius *Orellius*: „in iuventa, quae vel propterea grata nobis est, quod per eam animi impetus libere sequi nobis licet.“ Iam si licet, cur excusat poeta? Mira sane excusatio. Aliter *Duentzer* p. 148: „in süßer Jugend, in der schönen Jugend, wo Alles so sehr zum Herzen spricht.“ Hoc quoque alienum a loci necessitate videtur. Sed sicuti Od. I, 37, 11 *dulcis fortuna* ea appellatur, quae efficiat saepe, ut nesciant homines quid faciant, ut securi in diem vivant, quippe qui non fortunae solum dulcedine sed oculis simul ac mente capti sint; sic *dulcem* iuventam eam esse patet, quae sua dulcedine tam obstrictos teneat homines, ut omni aliarum rerum securi omnia sibi licere *putent* suaeque indulgeant temeritati. Leves autem et calidi quum esse soleant iuvenes, *dulcis iuventa* alia non est nisi aut levis aut calida aut levis simul et calida. cf. Virg. Georg. IV, 565 *audax iuventa*, et Horat. Sat. I, 3, 159 *dulces amici* i. e. indulgentes, qui ignoscant si quid erit peccatum. ibid. I, 4, 135. Recte igitur Porphyrio: „iracundia calore iuventae magis accensa incitavit in iambos.“ Itaque in lectione codicum conquiescendum puto neque locum coniecturis tentandum; quamquam haud ita difficile esset conicere in *calda iuventa*; de quo vocabulo cf. Cic. de invent. II, c. 9. Quintil. I, 6, 19. Horat.

Sat. I, 3, 55. epist. I, 3, 33. Od. III, 27, 70; et simillimus locus Claudiani de bell. Get. 498

calidae rapuit te flamma iuventae,
in quo loco quae' *flamma* est, apud Horatium est *servor*.
De *celeribus iambis* vid. Doederl. Syn. T. II. p. 124.

III.

Carm. I, 21, 14.

*Pestemque a populo et principe Caesare in
Persas atque Britannos
Vestra motus aget prece.*

„Scaliger delendum censuit *et*, ut sit non tam *dum Caesar est princeps*, quam *propterea quod princeps est Caesar*, suntque similia Epp. II, 1, 156. Od. III, 14, 14. IV, 15, 17. Sed Codd. lectio teneriorem praebet sensum, quia Caesar. ita. cum populo Romano artissime coniungitur.“ Sic Orellius; et bene quidem ex auctoritate codd. et veterum editionum. Ex recentioribus Mitscherlichius, Braunhardus, Peerlkampius Scaligerum male secuti sunt. Nam is frequens usus est Horatii, ut particulis *et* et *que* universis rerum generibus singulae partes vel res subiiciantur. Veluti

Od. I, 3, 9 Qui vidit mare turgidum et
Infames scopulos Acroceraunia

Od. I, 4, 1 grata vice *veris et Favoni*
ibid. I, 8, 16 ne virilis

Cultus in caedem et Lycias proriperet *catervas.*
ibid. I, 17, 6 *arbustos*

Quaerunt latentes et thyma
ibid. I, 17, 11 *Valles et Usticae cubantis*

Levia personuere saxa

nam Ustica erat vallis prope Horatii Sabinum. Deinde

ib. I, 34, 13 *Valet ima summis*
Mutare et insignem attenuat deus
Obscura promens.

- II, 2, 21 *regnum et diadema tutum*
 II, 6, 21 *Ille te mecum locus et beatae*
 Postulant arces
 II, 9, 20 *Cantemus Augusti tropaea*
 Caesaris et rigidum Niphaten
 II, 14, 26 *Absumet heres Caecuba dignior*
 Servata centum clavibus et mero
 Tinget pavementum
 III, 5, 34 *erit ille fortis*
 Qui perfidis se credidis hostibus
 Et Marte Poenos proteret altero cet.
 IV, 5, 30 *Condit quisque diem collibus in suis*
 Et vitem viduas ducit ad arbores.
 IV, 6, 15 *Troas et laetam Priami choreis*
 Falleret aulam
 IV, 7, 3 *Mutat terra vices et decrescentia ripas*
 Flumina praetereunt.

De particula *que* cf. Od. I, 7, 18. 15, 34. 16, 20. 28, 5. 35, 52. III, 3, 43. 22, 5. *)

Eadem igitur est horum verborum ratio: *a populo et principe Caesare*; nam princeps Caesar ex populo Romano unus est et praestantissimus, singulari appellatione dignissimus. Unde quum sequatur Orellium rectissime codicum auctoritatem tutatum esse, tum quid iudicandum sit de novo interpretationis genere apud Duentzerum p. 44 cuique credo apparebit. Legimus enim ibi: „es (et) ist jedenfalls beizubehalten und zu verbinden a populo et in Persas atque Britannos; principe Caesare ist ein absoluter Refus.“ Quod genus num per linguae latinae naturam et versus rationem possit tolerari, doctissimus vir videat ipse. Neque enim magis placeat quam si quis velit duabus ut aiunt sedere sellis. Ex iis autem locis quos supra transcripsi huic de quo agitur simil-

*) Quid de usu particulae *que* apud Horatium Seebodius in Schol. ad Q. H. Fl. (Gothae. 1839) p. 24 sqq. docuerit, quom libellum nisi ex Iahnianis Annalibus philol. 1840. 3. XXVIII. 3. p. 261 sq. non cognoverim, me nescire doleo.

limus est locus IV, 6, 15; neque diversum esse puto genus carminis secularis stropharum XII et XIII.

IV.

Carmen I, 24.

A d V i r g i l i u m.

Praestantissimae consolationis ad Virgilium de morte Quinctilii amici quum de argumento ab interpretibus eleganter et recte disputatum sit (cf. argum. *Ianii et Duentzeri* librum p. 57 sqq.), in singulis tamen locis dubitandi spatium amplissimum videtur esse relictum. Et primum quidem *Duentzer* inde a versu quinto ipsam Melpomenam ex antiqua ratione canendi munus suscipere defendit. Quae quidem opinio quum ipse non addiderit quibus rationibus fulta videatur, profecta fortasse est ex *praecipe* imperat. et *ergo* particulâ. Alias enim causas ego quidem, quotiescunque carmen legi et relegi, non possum reperire. Illae autem quam non habeant ullam comprobandi potestatem quis est qui non videat? *Praecipe* imperativus sicut totum exordium vel invocatio musae magnitudinem doloris moerorisque acerbiter ita prodit, ut Horatius minorem se ipse habeat quam qui tanto homine dignum *ῥοῆρον* possit canere. In auxilium vocat musam; nihil amplius. Prima stropha splendidus quidam aditus est qualis eadem primi carminis libri III; per quem aditum admissus poeta rem ipsam statim aggreditur: *ergo Quinct.* cet. Quae particula quid habeat necopinati doloris eleganter senserunt *Ianius* et *Orellius*; subitam enim et vehementem admirationem per se significat illa, dolorem loci natura addit. Cf. *Heinrich*, ad Iuven. I, 3. p. 30. Exemplum sunt *Propert.* I, 1, 15. (edit. Paldam.) II, 8, 13. II, 15, 15. III, 2, 29. III, 6, 1, qui locus egregius

Ergo sollicitae tu causa, pecunia, vitae es
Per te immaturum mortis adimus iter

et initium elegiae 23 libri III

Ergo tam doctae nobis periire tabellae

Scripta quibus pariter tot periire bona.

Virgil. Aen. VI, 456. *Stat. Silv.* I, 2, 24. III, 2, 127. 3, 192.

IV, 8, 20. *Martial.* X, 44, 3.

Quinte Caledonios Ovidi visure Britannos

Et viridem Tethyn Oceanumque patrem:

Ergo, Numae colles et Nomentana relinques

Otia? nec retinet rusque focusque senem?

Iam vero praeterquam quod toto carmine ipsius deae Melpomenae ne vestigium quidem videtur deprehendi, idoneae satis ac firmae causae sunt, quibus id ne voluisse quidem Horatium facile credo perspicitur. Non enim tale hoc est carmen, quale III, 3, quod et medium et extremum divinam vocem a poeta fictam insigniter prodit; sed si quis ipsum quod Melpomenae esse dicitur carmen accuratius legerit, magnam eius et maximam partem a musa ad Virgilium dici ne potuisse quidem intelliget. Quid? Dea si qua additur moerenti amico consolatrix, num his ea consolandi rationibus et argumentis potest uti? Frustra pietatem ab illo servatam, frustra deos ab illo cultos, frustra precibus et piis votis ingratos prope ab illo vocatos num potest clamare quae dea est ipsa? Desperantis ea est vox hominis, quid sibi et moerenti amico deorum quadam iniuria ereptum sit aegro animo sentientis. Deinde quis credat deam loqui, quum qui loquatur eum videamus subito praematurae mortis nuntio oppressum et iacentem? Homo est tristitiam non continens, cuius querela erumpit: ergo is quoque mortuus est. Sed quid plura dicam? Totum carmen amicum decet, deam non decet: quapropter Duentzeri opinio paulo praestare videtur *Sigonii* fictioni, qui eo usque perversitatis pervenit, ut dialogum esse putaret carmen inter Virgilium et Musam, nimirum ut *Virgili* vocativus v. 10 vulgari et contrita ratione intelligeretur. *) Iam

*) Non magis potest laudari quod *Duentzer* p. 378 carm. IV, 15 a versu 4 *Tua Caesar* cet *Apollinis* carmen esse affirmat. Vellem

vero ne ea quidem quam constans sibi Duentzer excogitavit interpretatio versus 11 poterit stare. In quo quum verba *non ita creditum* cum Lambino Torrentio aliis sic intelligeret: *nicht so dir anvertraut*, ab illis tamen in addenda relativa sententia recedendum sibi putavit. Hanc enim ait esse sententiam: poscis Quinctilium deos, qui non ita eum tibi dederunt, ut facultatem simul repetendi eius tibi concesserint. In quo loco id maxime probari nequit, quod V. D. particulae *heu* non satis videtur rationem habuisse. Continet enim illa sententia aliquid vituperationis; exprobrare videtur nimium dolorem qui dicit amicum non ita datum esse amico, ut repetere ereptum liceat. Quod quidem ipsum quum musa possit dicere, in eo tamen magnopere equidem haereo, quod, facultatem illam datam non esse quomodo lugere ea simul velit, non assequor. Omnino autem in addendis relativis sentiis magna adhibenda cautio est, ne temere addentes interpretationis quodam artificio naturam loci perdamus. Quare quod simplicissimum idem verissimum esse recte habetur. Sponte autem verbis *non ita creditum* addimus *ut factum est*; quod quid sit, sententia docet, non hic solum sed ubique. Ut enim verba *frustra pius heu* faciunt, ut nihil aliud videatur posse intelligi nisi *non ita creditum ut factum est* h. e. *ut tam mature tibi eum eriperent* *), sic similima est recta alius loci interpretatio. Est autem Carm. I, 3, 1 sqq., ubi eadem facilitate addendum videtur *ut opta-*

dixisset nobis vir doctissimus, ubi Apollo finem cantui imponere videretur. Nam si totum carmen deo. tribuendum est, quid fiet de versu 25 *nosque* cet. . . cum *prole matronisque* etc.? Et si v. 24 Apollo canere desinit, quomodo subito poeta carmen continuare putandus est? An poetam censet V. D. iam v. 17 adesse? Ita videtur, sed discrete non dixit. Verum eius sententiae socios non facile credo adipiscetur.

*) Sic Frankio quoque p. 67 satisfactum puto, qui haec verba ut carm. I, 3, 6 respiciant *δειξιζως* accipiantur necesse esse opinatur „et ad certum quoddam factum referantur.“ Recte quidem *δειξιζως*, sed non eo quo ipsi placuit modo.

mus; Orelliana enim ratio nescio quas habet minas haudquaquam ferendas. Cf. *Claudian.* de nupt. Honor. et Mar. v. 236

*Sic Triviam Latona monet, sic mitis in antro
Mnemosyne docili tradit praecepta Thaliae.*

sc. ut illa fecit; et id. epigr. 58 in Iacob. magistrum:

*Per cineres Pauli, per cani limina Petri
Ne laceres versus dux Iacobè meos;
Sic tua pro clypeo defendat pectora Thomas
Et comes ad bellum Bartholomaeus eat,
Sic ope sanctorum non barbarus irruat Alpes,
Sic tibi det vires sancta Susanna suas cet.*

sc. ut tu illud facis quod volo. In quam rem addo extrema eius epigrammatis verba:

*Sic nunquam hostili maculetur sanguine dextra
Ne laceres versus dux Iacobe meos.*

quae verba quid Claudianus velit clare ostendunt. cf. Virgil. Bucol. 9, 30. 10, 5, ubi relativae sententiae munere imperativus *incipere* fungitur pro *sic* . . . ut *incipis*.

Hac igitur ratione quum Horatium intellexerimus, manifestum erit quid sit *frustra pius*. Etenim de pietate in amicum ea dicta esse non magis persuasit Duentzer; probò Orellium. Pietas eadem est quae in aliis quoque locis, ut

Od. IV, 7, 24	non te restituet <i>pietas</i>
I, 17, 14	Di me tuentur, dis <i>pietas</i> mea
	Et musa cordi est.
II, 14, 2	Labuntur anni nec <i>pietas</i> moram
	Rugis . . . afferet.

cf. Ovid. Am. III, 9, 37

*Vive pius, moriere pius, cole sacra, colentem
Mors gravis a templis in cava busta trahet*

Pii autem diis cari sunt et amici; pios igitur maior spes est moturos precibus deos, unde Ovid. Met. VIII, 725

Cura pii diis sunt et qui coluere coluntur

Et tamen quamquam pius est Virgilius, mortuum amicum in vitam dii non reducent; est igitur ille frustra pius. Sic intelligitur particula *heu*. Totum autem carmen quum ita

contemplamur, absolutum omnino est et perfectum; nam quum Horatii tristes querimoniae usque ad medium versum (v. 10) vehementer auctae ingens damnum, quod praestari non possit, et singulares virtutes defuncti amici dulcissimo moerore descripserint, tota altera pars superiori contraria est: luctum igitur iustum sed tamen irritum esse; calamitatem patienter ferendam. Et quisquam dubitavit, quin optima haec sit ratio consolandi?

Iam reliquum est ut de v. 13 dicendum videatur. Ibi enim in multis codicibus memorabilis est lectionis varietas eaque, nisi animus me fallit, immerito nunc neglecta: *quid si* et deinde *num vanae redeat* . . . Olim ea probata est a *Lambino*, *Heinsio*, *Bruto*, *Cunninghamio*, *Sanadono*, *Baxtero*; etiam a *Commentatore Cruq.*; nam Cruquius ipse inter poetae verba alteram *quodsi* recepit, quamquam in adnotationibus *qui si* scribendum coniecit. Post *Gesnerum*, qui *quid? si* . . . non scribi iussit, in omnibus quas vidi editionibus *quodsi* legitur. Et *Ianius*: „Mihi quidem, inquit, quod aiunt, interrogationem vividiorum facere locum, id ipsum displicet; nam molliorem esse sententiam minusque offendere potuisse moestum Virgilium, si sine interrogatione instar querelae efferatur, plane sentio.“ At vero ego quoque molliorem sententiam in mollissimo carmine longe praefendam esse arbitror. Ubi vero lenitas orationis interrogatione laeditur? Quid, quod augeri etiam illa mihi videtur, quum verecunde et cunctanter num in vitam possit mortuus amicus lyricorum carminum blanditiis revocari interrogatur magis, quam acerba negatione nunquam id fieri posse frigide ac dure monetur? Ea igitur dubitatio me nunquam movebit, nisi forte *Orellii*, gravissimi viri, contraria opinio latinitatis specie firmata maiorem habet auctoritatem et veritatem. Scripsit autem *Orellius* haec: „*Quid? si* cet esset excitantis: *Quin pulsas lyram?* post quam adhortationem expectares: fortasse amico vita redibit; nentiquam vero: non vanae cet.“ Videndum igitur, quid suadeant exempla Legitur apud

Plaut. Rud. II, 5, 14

Apponam urnam ego hanc in media via.
Sed autem *quid, si abstulerit quispiam?*

Horat. carm. III, 9, 17

Quid, si prisca redit Venus
Diductosque iugo cogit aëneo?

id. Sat. II, 3, 159

Quid, si quis non sit avarus?

Continuo sanus?

id. II, 3, 219

Quid, si quis gnatam pro muta devovet agna?
Integer est animi?

id. II, 7, 42

Quid, si me stultior ipso

Quingentis empto drachmis *deprenderis?*

id. epist. I, 16, 8

Quid, si rubicunda benigni

Corna vepres et pruna *ferant?*

ibid. I, 19, 12

Quid, si quis voltu torvo ferus et pede nudo
Exiguæque togæ *simulet* textore Catonem?
Virtutemne repræsentet moresque Catonis?

Virgil. Bucol. 10, 38

quid tum, si fuscus Amyntas?

ibid. 5, 9

Quid, si idem certet Phoebum superare canendo?

id. Aen. IV, 311

Quid, si non arva aliena domosque
Ignotas *peteres* et Troia antiqua *maneret?*
Troia per undosum peteretur classibus aequor?

ibid. V, 410

Quid, si quis cestus ipsius et Herculis arma
Vidisset, tristemque hoc ipso in litore pugnam?

ibid. X, 628

Quid, si quod voce gravaris

Mente *dares*, atque haec Turno rata vita *maneret?*

Ovid. Metam. I, 497

Spectat inornatos collo pendere capillos;
Et *Quid, si comantur?* ait.

et Sat. I, 3, 94 „*Quid faciam, si furtum fecerit?*“ Sic apud Virgil. Bncol. 3, 74 „*Quid prodest, si cet.*“ cf. Aen. XI, 705.

Ac primum quidem intelligitur duplicem illorum locorum esse rationem; altera eorum est, in quibus post interrogantem enuntiationem *quid, si?* iterum interrogatur; altera, in quibus postea aut simpliciter respondetur (ut Mart. XI, 58, 5) aut responso tacite intellecto in oratione pergitur. In qua re id tamen tenendum est, ibi quoque ubi interrogationem interrogatio excipiat ipsa altera interrogatione dari responsum; id autem quale sit modo et forma verbi significari. Nam ubi imperfectum est coniunctivi modi, id quod indicatur interrogando fieri non posse perspicitur (ut ap. Cic. pro Ligar. 7, 25); ubi praesens indicativi modi aut coniunctivi, fieri illud aut posse certe fieri (ut Cic. ad Att. II, 1, 6. Stat. Silv. IV, 9, 48) aut fieri id posse cogitari (ut Cic. de fin. V, 14, 40). Itaque diversa est particula quoque interrogans, si qua est in altera interrogatione; aut *num* aut *ne* aut *non* vel *nonne*. Deinde si quis quaerat quomodo id genus constructionis factum esse credamus, manifestum est quum pronomen *quid* non habeat quo excipiat, omissum esse unum alterumve vocabulum, quod sponte intelligatur. Veluti quum apud Ciceronem l. V. de fin., prope eum locum quem supra transcripsi, legimus: „At vero si ad vitem sensus accesserit, ut appetitum quendam habeat et per se ipsam moveatur, quid facturam putas? an ea cet?“ nonne ea ipsa sententia quum per se esset posita, illo breviori modo dici posset: Quid, si ad vitem sensus accesserit, ut . . moveatur?“ Intelligendum igitur in eius modi sentiis erit: *quid fiet, erit, sit, esset, expediret, expediat, putas, dicis, dicas* *), *diceres*, similia. Quae quum ita sese habere videantur, signum interrogationis duplex ponendum esse apparet ita ut supra feci, non ut solent „Quid? si . . fuisset, posses . . . flagitio?“ Propert. II, 34, 11. — Iam vero ut

*) cf. Horat. epist. I, 16, 11.

ad Orellium redeamus, potest quidem illa constructio verborum excitantis esse et cohortantis, non debet; et ubicunque est, anxie tamen et caute est iubentis, qui utrum id quod velit fiat an non fiat penes alterum esse simul significat. Veluti Horat. Carm. III, 9, 17 „Quid, si prisca redit Venus.“ Contra ubi sequitur altera interrogatio quum praesertim modus verbi est coniunctivus, nihil ibi esse cohortationis aut excitationis neque esse posse non est quod ostendam. Erravit igitur vir doctissimus, neque iam video quibus causis fretus possit aliquis affirmare, non potuisse scribi ab Horatio

Quid, si Threicio blandius Orpheo

Auditam moderere arboribus fidem?

Num vanae redeat sanguis imagini,

Quam . . . compulerit Mercurius gregi?

Iam vero priusquam hunc locum mittam, brevissime dicam, quid de iudicio aliquo *Reisigii*, viri de antiquis litteris optime meriti, statuendum esse videatur. Is enim in praelectionibus de latina lingua habitis et a *Fried. Haasio* editis p. 567 sic habet: „sichtbar ist dieses in *quodsi* und wenn, welches bei Dichtern selten ist. Bei Virgil findet es sich nur selten; bei Horaz nur Ein Mal Od. I, 24, 15.“ quibus verbis Haasius addidit haec: „Nämlich das sorgfältige Anreihen an das Vorhergehende und das demonstrirende Weiterschließen, was in diesem quod liegt, ist gänzlich unpoetisch; so würde auch das deutsche folglich in keiner höhern Gattung der Poesie gebraucht werden können.“ At vero ut taceam, quantopere *Reisigium* de Horatio memoria destituerit, subiiciam locos poetarum etiam lyricorum, qui ab Haasio poetis fere ereptam particulam acriter defendant.

Catull. 14, 8. 15, 14. 42, 16. 64, 228 (ed. Tauchn.)

Tibull. 1, 3, 53. II, 6, 7. III, 4, 77. IV, 1, 201 (*quod**)
tibi si) IV, 5, 11 (ed. Tauchn.)

*) *quod tibi si* Particulae interposita vocula sic separatae sunt ut apud Virgil. Bucol. 9, 39. „quis est nam ludas in undis?“ pro *quisnam* et Georg. IV, 445 *nam quis te pro quisnam te.* cf. Benth. ad Terent. Ad. II, 3, 11.

Propert. I, 1, 7. 5, 9. 5, 29. II, 1, 17 (*quod mihi si*)
7, 15, 10, 5. 13, 31. 14, 17. 14, 37 (*quod mihi*
si) 19, 19. 22, 29. 25, 13. 26, 37. 28, 25. 30, 31.
32, 61. III, 5, 41 (*quod mihi si*). 6, 43. 13, 33.
15, 21. 16, 13. IV, 9, 43 (ed. Paldam.)

Martial. II, 8, 5. 24, 7. III, 50, 9. 93, 23. VII, 58, 3.
68, 3. VIII, 64, 16. IX, 12, 8. XI, 80, 7 (*quod-*
nisi VIII, 30, 7) (ed. Tauchn.)

Stat. Silv. I, 1, 81. III, 1, 161. IV, 4, 24. V, 1, 66
(*quodnisi* I, 2, 154. *quodni* I, 3, 79) *Theb.*
I, 266.

Lucan. Phars. I, 53. 114. II, 281 cet.

De *Horatio* videnda est adnotatio *Orellii* ad *Carm.* I, 1,
35, ubi nominantur hi loci: *Carm.* I, 1, 35. 24, 13. III, 1,
41. *Epod.* 2, 39, quibus addantur *Epod.* 10, 21. 11, 15. 14,
13 *) *Epist.* I, 1, 70. 2, 70. 3, 25. 7, 10. 25. 9, 11. 19
17. 20, 9. II, 1, 90 (ubi *Orellius* parum sibi constans *quod*
si scripsit) II, 1, 241. In *satiris* mirum est eam particulam
non legi nisi II, 4, 6, ubi quid *Orellium* alios commoverit,
ut *quod si* non quod solerent *quodsi* scriberent, non assequor.
Rectius vero divisit *Orellius* Sat. I, 1, 43 *Iahnum* non se-
cutus.

Apud *Virgilium* neque in *Bucol.* neque in *Georg.* *quodsi*
unquam legitur; tamen in *Bucol.* semel *quodnisi* 9, 14; semel
idem in *Georg.* I, 155. In *Aeneide* quinquies *quodsi*: VI,
135. VII, 310. XI, 166. 357. 434., nusquam *quodnisi*.

Data occasione de particula *sin* pauca addam. Dicit
enim *Bentleius* ad *Epod.* 1, 6 nunquam ea usum esse *Horatium*;
et recte quidem; nam quod *Epist.* I, 5. 6 in edit.
Passow. *sin* legitur, id non bene factum est. *Orellius* habet

*) Non audiendus *Orellius*, qui h. l. pro *quodsi* ex vestigiis codicis
Bernensis do q' coniecit *quando* quod ibi latere putat. Sed
quando multo magis languet quam *quodsi*; necessaria videtur
adversat. particula. — *Epod.* 3, 19 cod. Saug. ap. *Orell.* *quodsi*
habet pro at si.

si. Sed aliter Virgilius, apud quem saepissime *sin*: Georg. I, 452. 456, II, 195. 234. 276. 483. III, 179. 504. IV, 67 239. *Aen* I, 555. II, 192. 676. VIII, 578. X, 33. 625. XI, 324. 419. XII, 187.

Cernitur igitur arbitrium poetarum; *quodsi* apud Horatium saepissime, rarius apud Virgilium; *sin* saepissime apud Virgilium; nunquam apud Horatium; ac tamen similes sunt particulae.

V.

Carm. I, 28.

A r c h y t a s.

Nuper quum virum antiquarum litterarum satis peritum, *Hanovium*, mira quadam ingenii sagacitate hanc quaestionem instituisse audiremus, Horatius parvusne esset poeta, fortè quidem factum est, ut nos ipsi interrogaremus, quum Horatium summa in scribendo perspicuitate usum ad intelligenda cermina viam malis artificiis haud quaquam obstruxisse inter omnes constet, quomodo tamen in nonnullis carminibus illustrandis viri docti in alienissima quaeque potuerint discedere. Atque eius rei hanc nobis causam repperisse videmur, quod multi quidem qui legunt naturam et simplicitatem spernentes quaerentesque quem sequantur alium ducem nodos saepe, ut aiunt, in scirpo quaerunt aut mentis etiam acumine male utentes multo plus tribuere cupiunt Horatio quam quod ipse sive voluit sequi sive potuit. Ita nos vere iudicasse vix ullum est quod magis arguat carmen quam libri I. c. 28. Etenim nescio an in ullo alio viri docti magis ingenia exercuerint quam in hoc, quod tamen ipsum nè prave intelligatur, Horatius si quid video diligentissime voluit cavere. At vero nos ipsi ne quid temere agere videamur aut iustum ordinem invertere, praecipuas interpretum sententias proponamus in iisque quid boni malive videatur inesse indicemus oportet. Et omnes quidem, qui de hoc carmine scripserunt, in duas par-

tes dividuntur; sunt enim qui dialogum esse carmen arbitrentur, sunt etiam atque ii haud spernendi, qui unius tantum umbrae verba audire se putent. Ex illa parte sunt quod sciam omnes superiores et *Gerber*, ex hac praeter *Hottingerum* (vid. ap. *Orell.*) *Weiskius*, *Grotefendus*, *Peerlkampius*, *Orellius*.*) Nam quod *Casaubonus* quoque eandem seculus esse apud *Orellium* dicitur, id paulo aut negligentius aut callidius scripsit vir egregius, quoniam quod *Peerlkampius* suspicatus est, idem hic verum et indubitatum habuit. Itaque sententiam rogatus qui velit recte respondere, primum ei videndum erit, utram partem ipse laudet, deinde quum ne in ipsis quidem partibus homines inter se consentiant, quem in multiplici hac varietate viarum tanquam ducem tuto sequatur. Nam ut hi, qui unum tantum loquentem in hoc carmine audiunt, tantum abest ut idem omnes velint, ut alius *Archytæ* (*Peerlkampius* et *Ge. Fabricius*. vid. *Orell.*), alius peregrini nescio cuius hominis naufragio extincti (*Orellius*), alius ipsius adeo *Horatii* viventis tamen ac vigentis umbram (*Weiskius* et *Grotefendus*) in littore deambulantem ac declamantem aurium mentisque acie cernat; ita ne altera quidem pars magis inter se congruit. Agitur enim de loco, quo colloquentium alterum desinentem, incipientem alterum faciant; in qua re ita litigantur, ut plurimi ex antiquissima se sententia in septimo versu eum locum invenisse putent, *Buttmannus* vicesimum primum versum malit. Utut tamen dissentiant, hoc certe adversariis praestant, quod quia priores etiam potiores tamdiu videbuntur quam ab illis rationum praestantia ac veritate loco cedere non coguntur. Unde fit, ut qui *Weiskii* sociorumque opinioni faveant, iis imposita sit necessitas duplex et improbandae prioris sententiae et comprobandae suae. Cui rei qua ratione satisfecerint examinantibus promptus nobis

*) Cf. *Gerber* in programm. schol. *Sondershus*. 1839. *Weiskius* in *Iahni Annal. phil. et paed.* 1830. XII. 1. *Grotefendus* in *Ersch et Gruber. Encyclop. sect. I. P. X. p. 470.* *Peerlk.* et *Orell.* in edit.

paratusque socius accurrit *Gerber* l. l. p. 20 sqq. Cuius ut vestigia premamus, initium quaestionis facimus ab *Orellio*; qui quominus duo in hoc carmine loquerentur, Archytae umbra et nauta, tres causas prohibere vidit. Primum enim ei displicet „quod nauta humanis sensibus utique praeditus Archytamque maximi faciens tamdiu ambigit, utrum pio officio defungatur necne, adeo ut umbra in minas prorumpere debeat.“ Quod quam non verum sit ostendere facile hic praetermittimus, quum praesertim infra sit ad eandem rem regrediendum. Optime autem, ut mea fert opinio, de nautae huius ingenio ac moribus iudicavit *Monichius* (*Beleuchtungen Horazischer Lyrik*. Schwerin. 1837): „Es kann wohl nicht in Abrede genommen werden, daß der Schiffer den Archytas bei aller seiner Wissenschaft für einen Mann hält, welcher fähig und flüglisch etwas Besseres hätte thun können, z. B., durch eine vita quaestuosa sich Schätze erwerben.“ „Deinde, inquit *Orellius*, quomodo nauta ibi primum praetervectus scire poterat illud, quod in littore porrectum conspiciebat, Archytae corpus esse neque alius cuiuslibet?“ Verum enim vero hancce interrogationem a tanto homine potuisse interponi, cum *Gerbero* l. l. p. 20 non possum non mirari, quoniam qui in poetis talia quaerere velit, is ubi finem faciat quaerendi haud facile inveniet. Nam siquidem quod de *Schillero* (*Räuber* IV, 6) *Gerber* sumsit exemplum, id propterea minus accommodatum est ad refellendam *Orellii* interrogationem, quod et *Brutus* et *Caesar* umbrae sunt, umbrae autem corporum imagines referunt atque alter alterum ideo facile dignoscere potuit; ex ipso tamen *Horatio* non difficile erit, similes aliquas non minus molestas et importunas quaestiunculas movere. Veluti unde potuit scire *Horatius*, *Gygen* *Orici* a *Chloe* tentatum precibus eius non obsecutum? Adest ipse *Horatius* nostro respondendi munere fungens, quum art. poet. v. 9 dicat:

pictoribus atque poetis

Quidlibet audendi semper fuit aequa potestas.

Tertiam quam habet *Orellius* causam, petitam a v. 14 iudice te, quae verba ab *Archyta* dicta offendant, „quasi vero ille nautae

veritatis crimine laboret, semel abiiciendam censemus. Multo autem, si fieri potest, peiora somniavit *Weiskius*, quo si quis dedita opera miracula et portenta excogitare vellet, non posset is magis absorta aut incredibilia reperire; ut nescias qui fieri potuerit, ut *Grotefendus* tam facile sibi imponi pateretur. *Weiskius* enim quum sibi persuadere non posset, *Archytæ* naufragi corpus fluctibus in littus eiectionem iacere inhumatum, quippe qui et in philosophia colenda et in re publica administranda et in bellis gerendis parem laudem meruerit, non *Archytam* putat loqui, sed *Horatium*, non vivum et spirantem sed mortuum et in ripa iacentem. Poeta igitur nescio quo casu ad littus *Apuliae* pervenit, ad *Archytæ* tumulum fertur et desiderio tanti viri eiusque misero exitu tantopere abripitur, ut ipse olim in eodem mari naufragio paene extinctus quod paene factum esset id revera factum poetico quodam furore fingeret. Se ipsum igitur mortuum cogitat, suam ipsius corpus e mari eiectionem videt, suam ipsius umbram prope corpus insepultum errantem conspicit, eam ipsam ipse loquentem audit primo ad *Archytam* eodem modo in eadem regione tempestatis iniquitate oppressum iuxtaque sepultum, deinde ad praetervehentem forte nautam. Verum quid aliud est turgere, si hoc non est? quae potest longius a veri similitudine recedere imago? ad quam profecto nisi cogente necessitate apertissimisque indiciis prudenti interpreti non licet descendere. Neque quidquam esse credo, quod eam necessitatem videatur imponere. Ad illud enim, quod *Archytas* primis versibus sepultus esse dicatur, iam respondimus supra; deinde nescientibus nobis, quonam fato *Tarentinus* philosophus supremum diem obiverit, optime credo convenit in eo acquiescere quod *Horatium* significasse manifestum est. Tum vero quod nova quaerentem neque simplices verasque interpretationis leges sequentem *Weiskium* in manifestum errorem maxime illexerit, id est, nisi animus me fallit, pravum de moribus nautae iudicium; de qua re quid sentiamus supra iam indicatum est. Praeterea autem idem vir doctus aliis rationibus usus est, quas quum rectas beneque inventas esse

etiam contra Gerberi disputationem p. 27 sq. iudicamus, tamen non ita largimur, ut ad comprobendam illam fictionem vel minimum conferre videantur, sed ut nostram postea proponendam sententiam iisdem adiuvemus. Sunt autem illae sumtae ex v. 14 *iudice te*, ex v. 21 *me* quoque, deinde ex inaequali partitione carminis sive eos sequimur, qui septimo versu, sive qui versu 21 Archytam loqui incipientem audiunt. Quod quidem nostro nobis iure facere videmur, quoniam, quod statim intelligitur, nihil aliud illae rationes demonstrant, nisi quae adhuc erant dividendi carminis rationes improbari debere.

Iam absoluta hac altera parte disputationis, quae dialogi dissuasores complectitur, pervenimus ad eam sententiam, qua in dialogi formam hoc carmen ab Horatio redactum dicitur. Atque ea, quam reiecta altera nos quoque pro vera indubitataque habemus, ita dividitur, ut quum in initio carminis nauta loquens inducatur, alii alio loco Archytam respondentem faciant. Ipso autem discrimine supra indicato ad *Buttmanni* (Mytholog. T. II.) opinionem licebit transire. Is igitur, qui cum Ianio, Cuninghamio, aliis molestis illis verbis *iudice te* offenderetur atque in ea re, quod vv. *me quoque* videntur posse referri ad primi versus verba *Te maris* cet., Horatii consilium ac manum, quo utriusque partis fines auribus oculisque etiam ostenderentur, agnosceret, relicta veteri partitione ex Scylla in Charybdin decidit. Quidquid enim dicunt interpretes atque in iis etiam *Gerber* p. 21, quidquid afferunt causarum de magna qua floruerit Pythagoras auctoritate et fama, ut non a capitibus solum populi sed ab ipsa multitudine maximo honore haberetur, Archytam tamen philosophum Pythagoreum ignoto cuivis nautae, duro sane homini omni-que bonarum litterarum sensu destituto eidemque maligno irrisori tale de suo magistro ac prope deo iudicium tribuere potuisse ut credam non adducor. Ita si philosophus loquitur, ad philosophum solum loquitur; sin alius verba sunt, non minus ad philosophum. Quae quum ita sint, non dubito, quin qui accurate de hac re cogitaverit omnesque et homi-

monum aut dramatici totius generis; ut in hac quoque re *Gerberum* p. 28 errasse credamus. Cui rei quum accedat gravis ex v. 14 petita causa, quam supra satis illustrasse nobis videmur, ne in hac quidem opinione consistendum novamque ad intelligendum carmen ineundam esse viam iudicamus.

Atque quum ex vv. *iudice te liqueat*, debere vers. 14 etiam nautae tribui, versum autem vicesimum propter artum quo cum insequenti coniunctus est vinculum Archytæ adimi non posse manifestum sit, *efficitur, ut fines utriusque orationis inter hos duos versus quaerantur necesse sit. Atque ita nostra fert sententia, ut nautae sedecim primos versus, Archytæ reliquam partem inde a versu 17 attribuendam esse censeamus.* Ita carmen quum novem strophas complectatur, ex quibus nautae quatuor, quinque Archytæ sunt, in duas aequales partes dividitur. In qua re velim animadvertatur, si vere *Meineccius* in strophas quatuor versuum hoc et omnia similia carmina partitus est, *Gerberum* ita finem facere orationi nautae, ut altera strophæ ipsa iterum in duas partes distrahatur; id quod veri simile non est. Atque eadem causa est, cur quum totum carmen compositum sit ex triginta sex versibus, nautæ oratio, quo accuratius observaretur versuum numerus, non potuerit consistere in versu 18. Quamquam si quis cum *Peerlkampio* vv. 19 et 20. *Horatio* abiudicandos putaret, *Meineccii* autem de strophis doctrinam non magni aestimaret, deinde ex nostra ratione carmen divideret, is ipso medio carminis versu fines utriusque orationis haberet. At vero quum *Peerlkampius* quod debuerit non effecerit, tum duo illi versus nobis vel necessarij videntur; et quod dicit latine scribendum fuisse *nullum caput Proserpinam fugit*, id vereor ne acutius dictum sit. *Horatius* enim hoc vult: Nullum caput tantum, nemo tam gravis est, quem *Proserpina* i. e. mors fugiat, timeat, ad quem mors non accedat *) lam ut in versu 16 finem

*) Hanc rectam interpretationem iam apud *Porphyrionem* invenio. Iam ne ullus dubitationi locus relinquatur, conferatur *Lucan.* *Phars.* II, 75 „*Mors ipsa refugit saepe virum* (*Marium*).“

orationi nautae imponamus multae praeterea suadent rationes. Primum generalis sententia *Et calcandae semel via leti* post prolata nonnulla eiusdem rei exempla desinendi aliquod indicium ipsa habet, quoniam quae subiiciuntur reliqua exempla eiusdem hominis esse non possunt. Nam praeterquam quod saepius Horatius hoc sequitur consilium, ut prolatis aliquot exemplis additaque generali sententia rem ut absolutam relinquat ad aliamque transgrediatur (cf. carm. I, 17, 13. II, 5, 25. II, 10, 5. 21. II, 13, 19. III, 16, 17. III, 7, 19. IV, 9, 29. vid. etiam *Duentzer*. l. I. p. 15), versus etiam 17—20 omnino diversam naturam produnt. Superiora enim exempla ostendunt Tantalum, Tithonum, Minoem summis etiam honoribus magnisque fortunis non potuisse liberari a necessitate moriendi, idque ita ostendunt, ut acerbiter et contumeliam non excludant optimeque deceant hominem qualem nauta toto carmine se praebet; inferiora contra quum communem illam omnium mortalium conditionem ita magis describant, ut consolandi gratia commemorata videantur, Archytas esse perspicuum est. Unus autem utrisque exemplis uti non potuit; quae ratio et in eos est qui *μονολογίαν* carmen esse defendunt, et in utramque distribuendi rationem. *) Ceterum ne id quidem praetermittendum puto, mea si comprobetur ratio, haud temere factum videri, quod nauta exemplis afferendis octo versus, Archytas quatuor tantum compleat; nam illius erat in communis sortis humanae miseria describenda cum delectatione quadam morari; neve versus 17—20 eiusdem cuius sunt superiores esse quis credat, eo etiam Horatius cavisse videtur, quod inde ab illo versu iis significationibus mortis usus est, quae virum et morum probitate et animi cultu praestantiorem deceant; sunt enim illae sublimiores, ad poeticam orationem propiores, petitae ex mythologia

*) *Cruquius* iam observavit, Archytam allatis his exemplis Tantalum, Minoem, reliquorum oblique tantum respondere: „verum haec, inquit, non est directa responsio ad ea quae nauta visus est improbare.“

et sacris. Accedit ut vv. exitio est avidum mare nautis non sine consilio aut quadam acerbitate dicta sint; leviter enim admonet nautam, ipsi quaque mortis periculum imminere, quum praesertim eodem quo hic sermo habeatur tempore in mari versetur. Et omnino ab hoc ipso loco ira nusquam celatur atque adeo v. 25 clare indicatur; *malignum* enim tantum abest, ut non *malevolum* cum Orellio existinem, ut etiam malevolo peiorem esse credam. Cf. Catm. II, 16, 39 *malignum vulgus* quo loco ipse Orellius optime interpretatus est: „*invidum atque iniquum plerumque in eos, qui in qualicumque genere excellunt*“; quamquam ad Sat. I, 5, 4 malignos caupones iterum parcos habet. Ex hoc maligno vulgo nautam esse tota carminis natura suadet. Iam v. 26 Archytæ animus iniuriis laesus videtur; nam precari et polliceri cui bono, nisi si nauta durum ante et humanis sensibus exutum se praestiterit? Quid? Minae etiam quae adduntur nonne improbitatem istius et malitiam clarissima luce circumfundunt? Iratus igitur est Archytas, atque iratus propter convicia, quae in se tum tecta tum aperta conici audit. Supra iam diximus idem de hoc homine iudicium factum esse a Gerbero eumque propterea magnopere laudamus; nam dici non potest, quanta hic caecitate Orellii acies oculorum obscurata fuerit. Gerber p. 17 „Ich finde in derselben (der Anrede) eine Art von spöttischer Schadenfreude, den gewöhnlichen Characterzug gemeiner Seelen, die in der Bemerkung, daß die im Leben Hochgestellten wenigstens im Tode kein Vorrecht vor den Niedern haben, eine Art von Trost finden.“ Ita demum intelligi potest irrisionis et contemtionis et malitiae plena compellatio: *numero carentis arenae mensorem*, quoniam pulverem vel arenam numerare v. *metiri* proverbii instar fuit de re supervacanea et ridicula. Apud Orellium laudatur Schrader. Emendatt. p. 7, quem quum consulere non possim, apponam quae apud *Erasmum* Adag. Chil. 1 cent. 4, 44 leguntur: *ἀμφορ μετρεῖς* i. e. arenae modum quaeris; hoc est rem infiniti laboris atque inexplicabilem inceptas, aut frustra conaris, quod nequeas efficere.“ Et ibid. 45 *κῆρυτα μετρεῖς*

i. e. undas numerosas. Eundem cum proximo sensum habet. Virgilius utramque paroemiam eleganter attigit libro Georg. II (104)

neque enim numero comprehendere refert,
Quem qui scire velit, Libyci velit aequoris idem
Discere quam multae Zephyro turbentur arenae *)
Aut ubi navigiis violentior incidit Eurus,
Nosse quot Ionii veniant ad littera fluctus.“

Theocritus in Charitibus (XVI, 60)

Ἄλλ' ἴσος γὰρ ὁ μόχθος, ἐπ' ᾧ κίματα μετρεῖν,
Ὅσσ' ἄνεμος χέρσονδε μετὰ γλαυκᾶς ἁλὸς ὠθεῖ

Deinde ne quis omittat grave hoc: nec quidquam tibi prodest Aerias tentasse domos animoque rotundum percurrisse polum.“ Quod nisi maligne dictum est, nihil est; suam enim mercatoris quaestum sequentis omniumque rerum dignitatem ex utilitate metientis sententiam contra philosophi ponit vitam; philosophus enim et geometra *animo* tantum omnes regiones non terrae solum sed aeris quoque percurrit et tentat, mercator terram sed non solum animo sed corpore etiam, atque quum ille peregrinationis suae nullam capiat utilitatem, hic tamen opes colligit. Is igitur optime vixit, qui plurimum effecit, cuius post mortem etiam opera oculis et manibus cernuntur. Honores et magna nomina, qualia sunt Tantali, Tithoni, Minois parvi sunt aestimanda; minoris etiam Pythagoras, qui quum in vita nihil esset lucratus quo post mortem vitae vestigia remanerent, frustra sibi discipulisque persuasit, hominum animos morti non succumbere. „Quod quam fictum sit, ipse, inquit, expertus est Pythagoras, ipse tu nunc,

*) Hic locus etiam ab Acrone citatur ad hoc carmen; in quo mirum vide Braunkardi errorem, quum sic transcripsit: „Ut est: Quem qui scire velit Libyci aequoris. Idem: Discere quam multae Zephyro turbentur arenae.“ Nae ille non vidit idem pron. Virgilii esse, non Acronis. Recte in edit. Henricopet. prima, in Venet. a. 1559, in altera Basil. 1527. Est locus etiam apud Comment. Cruquii

Archyta; ille enim quamvis Troiani etiam belli tempore vixisse se praedicaret neque quidquam nisi cutem et nervos morti concessisse, tamen ab Orco nunc retinetur.“ In quibus verbis nisi omnia me fallunt, *cutem et nervos* ideo dixit pro *corpore*, ut Pygathorae ipsius verba corpus prae animo contemnenti repeteret; cui rei quum accedat, quod etiam *Panthoidis* ironica compellatio ad vanam huius philosophi iactantiam notandam adhibita est, apparebit totum Pythagoram eiusque de animarum migratione et immortalitate doctrinas ludibrio huic esse nautae. Est enim nauta sive mercator qualis describitur ab Horatio carm. III, 24, 59 sqq. Praeterea alia eaque magna res ab interpretibus nondum quod sciam observata nostram sententiam cumulo quasi augeat. Archytas enim quomodo auctorem *non sordidum* appellare potuit? In eaque re iam haesisse video *Feam*, quamquam vestigia, in quae inciderat, temere reliquit. In hoc enim adiectivo summa est et aperta similitudo. Sordidi appellari solebant qui spretis bonis litteris solam utilitatem sequentes vitam ingenuo homine indignam degerent. Id autem quum aegre ferat nauta, Pythagoram *non sordidum* auctorem dicit, quo cum fastidiosa sua aegrimonia lucri simul amorem significet. Cf. Hor. Carm. II, 16, 15 „cupido sordidus“. Cic. de off. I, 42. ibid. II, 6 „aut postremo pretio ac mercede ducuntur: quae sordidissima est illa quidem ratio et inquinatissima et his qui ea teneantur et illis qui ad eam confugere conantur“. Neque praetermittendum est verbum *calcare* v. 16, quod nescio quem agrestem animum prodit. Cf. Claudian. de nupt. Hon. et Mar. 91 „despectusque solo calcatur achates“. Invennal. VI, 512. Ovid. Ibid. 29. Virgil. Aen. XII, 540. — Quem quidem nautae animum quum perspectum his verbis habeat Archytas, primo quidem *mercede* promissa istum sibi consiliare studet, deinde *metu*; et recte quidem; id genus hominum aut mercedem captant aut metu aguntur. Cf. Acron. et Comment. Cruq. — Atque ex tota hac sententia, qua Archytae studia et opera inania et supervacanea fuisse nauta indicavit, intelliguntur opinor *parva munera exigui pulveris*,

quae philosophum cohibent. Est autem hic locus difficillimus, qui magna negotia interpretibus facessiverit. Iam vero tum demum rectum iudicium facere licebit, quum utrum ad corpus iacens an ad umbram singatur loquens constitutum sit. Latet enim hic multorum errorum fons. Nauta, si argutius distinguere velis, neque ad corpus solum neque ad solam urbem loqui videtur; id enim ipsa re intelligitur, mortuum hominem si quis alloquatur, hunc hoc ipso tempore adhuc vivum fingi; homines enim nisi cum vivis loqui non possunt. Igitur nauta cum Archyta, nullo inter corpus et umbram discrimine facto, loquitur. Verum si consideraveris, ab ipso corpore animum seiunctum cogitari non posse, nautam autem ad eam partem sese suaeque verba convertere, quam conspexerit, cum corpore etiam sermonem habere recte possis dicere, ut ii minus recte iudicaverint, qui cum umbra nautam loqui affirmant. Vid. *Schreiberni* verba apud *Gerberum* p. 15. Quam in his similibusque sententiis confundatur corporum cum animis notio et significatio, cum alia exempla ostendunt tum Platon. Menex. p. 236. D. Ἐγγὺ μὲν οἷδε κτλ. ubi qui mortui iacent vivi etiam cogitantur; quod quidem ex tota sententiarum ratione elucet, cf. Martial. x. 36. 3. sq. 71, 3. Virgil. Aen. VI, 362 coll. 365. — Quae quum ita sint, *cohibere* verbum nos non possumus intelligere ea ratione qua *Gerberum* legimus: is enim quum ad umbram dici haec verba putaret, *cohibere* idem esse defendit quod retinere, prohibere ne quis quamvis cupiat abire abeat. Potius probamus ἀντιθεσιν, quam *Janius* sic explicavit: „Te qui totam terram mente complectebaris, nunc *cohibent* — munera i. e. tu nunc terrae exiguam partem, exiguum spatium occupas“. Libenter enim *Gerbero* largimur quae scribit p. 7: „Aber cohibere aliquem wird von keinem alten Schriftsteller von dem Befinden einer Person oder Sache an einem Orte gebraucht, ohne daß dabei von der einen Seite Nöthigung und Zwang, und von der andern ein Widerstreben des Willens oder der Natur Statt fände“. Utrumque enim quod in hoc verbo ille invenit, hic quoque nos reperimus. Archytas enim,

cui terra non sufficiebat, ut coelum quoque animo percurreret, per vim mortis hoc angusto spatio invitus continetur, coercetur, cohibetur. Nam haec tria verba idem significant. Cf. Cic. Acad. I, 12 „*cohibere* semper et ab omni lapsu *continere* temeritatem“ ubi vid. Goerenz. Horat. Carm. III, 4, 80 „*Pirithoum cohibent* catenae“ II, 15, 38 „hic (satelles Orci) superbum Tantalum atque Tantali genus *coercet*.“ Cf. I. 18, 10 III, 14, 22 „*nodo cohibere* crinem“ et II, 19, 19 „*nodo coercere* crines“. IV, 6, 34 „*cervos cohibere*“. Sat. II, 3, 178 „*natura coercet* i. e. non sinit longius progredi. Lucan. Phars. II, 489 „*Praecipitem cohibete* ducem.“ Deinde *munera parva pulveris exigui* vere quidem videntur parvum terrae spatium esse, in quo mortui corpus iacet. Vellem enim Gerber meminisset, hominis esse haec verba qui ex lucri magnitudine operis pretium constituat: „atque omnes illae difficillimae quaestiones et investigationes rerum (*arenam metiri*) quid protulerunt? Haec parva munera exigui pulveris“. Munera autem ea quoque esse quae ex opere perfecto in opificem vel artificem redundant (*Resultat der Bemühungen*) Forcellinus iam ostendit s. v. ubi hi loci: „Cic. Parad. prooem. s. f. „Accipies igitur hoc parvum opusculum, lucubratum his iam contractionibus noctibus, quoniam illud maiorum vigiliarum *munus* in tuo nomine apparuit“. id. de off. III, 1 „nulla enim eius ingenii monumenta mandata litteris, nullum opus otii, nullum solitudinis *munus* exstat“. Neque dissimilis est Cic. de off. III, 18 „alieni facinoris *munusculum* non repudiarunt“. Haec autem quum recte disputata sunt, nihil efficiet Schreiber qui „pulvis, inquit, de terra, de solo, in quo iacet corpus, non recte dici posse videtur“. At male memor fuit vir doctus, iacere corpus in littore maris, littus autem maris arenosum vel pulvereum esse. Pulvis autem et arena quid prohibet quominus confundantur? cf. v. 24 et 56. Iam vero ne quid praetermittamus, Gerber magno apparatu locorum demonstrare studuit, *munera* ita esse intelligenda, ut res pro rei defectu posita esset: *munera nondum tibi persoluta*. Verum tamen nos certe non intelligimus, qui fieri

possit, ut homines quum de quacunque re loquantur eius rei contrariam rem indicari velint; nimirum id esset coelum terra miscere. Sic autem nobis persuasimus, omnes a Gerbero alisque citatos locos aliam requirere interpretationem; quae qualis sit infra uberius exponetur.

Postremo quod Archytas *ter* corpori ut arena iniiciatur petit, id ideo factum videtur, quod in funeribus is numerus sacer videbatur. Sic apud Virgil. *Aen.* VI. 229. 506. cf. Schol. ad h. l. Tibull. I, 5, 11, IV, 6, 14. Idem numerus poetis maxime usitatus fuit; de qua re quum quid *Seebodius*, vir doctissimus, in *Scholiis ad Q. Horat. Flacc.* (cf. Jahn. Ann. phil. 1840. 3. XXVIII. 3. p. 262.) docuerit nesciam, afferam locos Virgillii, nisi me unus alterve legentem fugit, omnes: *Georg.* I, 281—283. IV, 384. *Aen.* I, 108 sqq. (contra *quater* *Aen.* II, 242). II, 792 sq. III, 203. 421. 566. IV, 510. 690. V, 560 (contra *bis* VI, 32) VI, 355. (*bis* VI, 578) 700, VII, 141. VIII, 230. 429. 505 sq. IX, 587. (*bis* IX, 799) X. 685, 873. 885. XI, 183 (cf. 629—31). cf. Hor. Od. III, 3, 65. Ovid. *Heroid.* 14, 45. Met. X, 452.

Duentzer, qui Buttmani sententiam probat, eum antiquis poetis et Horatio morem fuisse ait, ut eius hominis quem alloqueretur nomen prope initium carminis collocarent; vid. l. l. p. 61 et 95. Qua quidem re, si esset unice vera neque aliter etiam fieret, magnopere Buttmanniana ratio adiuvaretur. Quare videamus quid sit ipse Horatius secutus.

Carm. lib. I. c. 4 nomen legit. versu 14, quum tot. carm. habeat vers. 20.

c.	7	"	"	"	19,	"	"	"	"	"	32.
c.	9	"	"	"	8,	"	"	"	"	"	24.
c.	17	"	"	"	10,	"	"	"	"	"	28.
c.	24	"	"	"	10,	"	"	"	"	"	20
c.	25	"	"	"	8,	"	"	"	"	"	20.
c.	27	"	"	"	7,	"	"	"	"	"	24.
lib. II. c.	1	"	"	"	14,	"	"	"	"	"	40.
c.	12	"	"	"	11,	"	"	"	"	"	28.
c.	16	"	"	"	7,	"	"	"	"	"	40.
c.	20	"	"	"	7,	"	"	"	"	"	24.

Carm. lib. III. c. 8 nomen legit versu 13, quum tot, carm. habeat vers. 28,

	c. 15	"	"	"	8,	"	"	"	"	"	16
	c. 16.	"	"	"	20,	"	"	"	"	"	44.
	c. 19	"	"	"	26,	"	"	"	"	"	28.
	c. 27	"	"	"	14,	"	"	"	"	"	76.
lib. IV.	c. 7	"	"	"	23,	"	"	"	"	"	28.
	c. 9	"	"	"	33,	"	"	"	"	"	52.
	c. 10	"	"	"	5,	"	"	"	"	"	8.
	c. 12	"	"	"	13,	"	"	"	"	"	28.
Epod.	3	"	"	"	20,	"	"	"	"	"	22.

Hæc igitur exemplorum multitudo etiamsi cui non videantur satis firmare *Gerberi* dividendi carminis rationem, qua Archytas inde a v. 7 loqui dicitur, tamen ut contra meam rationem ne quis possit idem dicere efficiet.

VI.

Carm. II, 19, 27.

non sat idoneus

Pugnæ ferebaris, sed idem

Pacis eras mediusque belli.

Quid Horatius voluerit dicere, bene vidit *Orellius*: „idem ad utrumque æque aptum te praebebas etc.“; deinde de transpositione particulæ *que* recte citavit infra v. 32. Od. III. 1, 12, 4, 11. Tibull. I, 3, 56. Quibus locis hos addo:

Hor. carm. I, 12, 15 Qui mare ac terras variisque mundum

Temperat horis

pro mare ac terras mundumque.

II, 17, 16 sic potenti

Iustitiae placitumque Parcis

III, 11, 13 tu potes tigres comitesque silvas ducere
ubi *comites ducere* est pro *tecum ducere*, neque videndum zengma. *Duentzer* igitur p. 92 non satis accuratè: „Du vermagst es Tiger und die folgenden Wälder wegzuführen.“ cf. Virg. Aen. VI, 158 „Cui fidus Achates *It comes.*“ vid. Forcell. s. v. comes. cf. Ovid. Metam. XI, 2 „saxa sequentia ducit.“

IV, 2, 30

circa nemus uvidique

Tiburis ripas

pro circa nemus ripasque uvidi Tib., nam nemus quoque Tiburis est.

Haec igitur recte; quae deinde apud Orellium insequuntur, pari laude indigna: „Nemo adhuc prorsus simile exemplum attulit constr. *medius belli* cet. pro *qui medio in bello atque in pace par sibi est*;" quasi Horatii verba eam sententiam habeant *medio in bello atque in pace*. Immo vero ipse Bacchus medius est belli et pacis, et recte Porphyrio: „Nam belli quam pacis potens“. Prorsus autem simile exemplum hoc puto Horatii Epist. I, 18, 9 „*Virtus est medium vitorum*;" quem locum Orellius bene explicavit citato Aristot. Eth. Nic. 2, 6. Sicuti virtus media est inter vitia neque ad alterutram partem inclinat, sic Bacchus medius est belli pacisque, inter bellum et pacem, neque per se alterutri deditus sed ut tempus fert modo bellicosus modo pacis amans. Sic virtus dici potest media defectus et improbae magnitudinis, inter parum et nimis. Unde intelligitur *idem* pronon esse *par tibi*, sed positum ex eo usu latini sermonis, quo contraria praedicata, quae vocant, ad unum subiectum eo pronomine conferuntur. De qua re Zumptius in gramm. §. 697. Grysiarius de arte latine scribendi p. 57 sq. At forsitan aliquis dicat, particulam *sed* eo iam munere fungi. Cui respondeo, dici etiam *sed tamen*, quod idem fere. cf. Cic. Att. I, 18 fam. XIII, 71.

VII.

Carm. II, 20.

A d M a e c c e n a t e m .

De hoc carmine quid sentiamus si dicendum est, ingenue primum profiteamur valde nos mirari, quod Orellius quum in argumento l. I. carm. 1. Horatium tres priores Odarum

libros a. u. c. 736 Maecenati inscripsisse illo carmine dicat, nunc subito mutata sententia librum secundum ita editum fingat ab Horatio „ut una cum primo carminum suorum *σῶμα* formaret Maecenati et in fronte et in fine dedicandum“. Quam sententiae inconstantiam ne uno quidem verbo significatam quomodo doctissimus vir comprobare possit, ego quidem non video. Neque magis intelligo, quid ad hanc Horatii in cycnum mutationem loci pertineant Theognidis et Euripidis et Aristophanis ab Orellio laudati; siquidem id unum, quod alarum, quibus poetae instructi dicantur, in iis quoque facta mentio est, ad comparisonem recte instituendam non suppetit *). Deinde si hoc vicesimum carmen epilogus esset librorum duorum, ea ipsa res comparisonem cum extremo carmine libri tertii provocaret; quod quam diversum sit quantoque praestantius vix opus est quod exponatur. Et rursus si epilogus esset, quid fieret vero epilogo, carm. III, 30? Num veri simile est, duo eiusdem plane argumenti eundemque in usum composuisse carmina poetam et ubertate ingenii et varietate rerum insignem? Quorum quidem alterum elatius ultra modum evagatur, alterum quietum et iustis finibus conclusum; in hoc totum terrarum orbem sua gloria suoque nomine completum iri audet sperare, in illo Italiae fines non egreditur; in illo quae est modesta sententia *non omnis moriar multaque pars mei vitabit Libitnam*, ea in hoc imense augetur: *non ego obibo, non Stygia cohibebor unda*. Quid multa? Talem epilogum duorum librorum scripsisse Horatium et deinde simillimum et meliorem tertio libro addidisse, id non magis credibile est quam complurium doctorum sententia mihi probabilis, qua duos primo libros non tres editos ab Horatio arbitrantur. Nam quod glossa quae-

*) Magis apposite Doeringus in comment. de alatis imaginibus ap. veteres (in Doering. commentt. oratt. carm. 1839) p. 65 Platonis locum ex Ione comparavit: *χοῦρον χεῖμα ποιητῆς ἐστὶ καὶ πτηνὸν καὶ ἱερὸν*.

dam Vanderb. cod. V. ad Od. II, 19. habet: „Ostendit Orationis suam apotheosin i. e. deificationem s. immortalitatem famae quam sibi paravit *duos libros carminum conscribendo* cet“, id tantum abest ut auctoritatem illi opinioni possit addere, ut nata ipsa videatur ex carminis vicesimi interpretatione satis prava, qua quae ab Horatio universe de suo ingenio dicta essent, ad solos duos libros referebantur. Neque gravior altera glossa est codicis Vanderb. Q. ad od. III, 1, qua „innuit scholiastes (sic Vanderb. T. II. p. 587) Horatium post duos primos carminum libros lyram deponere voluisse, rogatu autem Maecenatis et aliorum lib. III adiecisse quem hac praesenti Oda quasi a principio incipit“. Ea enim quid aliud est quam imitatio eius rei quae de quarto libro Augusti rogatu edito in antiqua vita Horatii legitur. Sed audiamus ipsum *Vanderburgium* T. I. p. 315 „Les deux premiers n'ayant à eux deux qu'un Prologue (*Maecenas atavis*) et un Epilogue (*Non usitata*); tandis que le troisième a pour lui seul un Prologue et un Epilogue (*Odi profanum et Exegi monumentum*), il paroît naturel d'en conclure que les deux premiers parurent ensemble, et le troisième séparément; c'est en effet de cette raison que l'abbé Galiani s'appuie; et je puis y ajouter encore le témoignage du vieux scholiaste que j'ai rapporté à l'occasion de l'Ode 19 du Liv. II,“ et p. 321: „à défaut d'auteurs anciens, quelques fragmens de scholiastes déposent que les deux premiers livres des Odes furent publiés ensemble avant le Livre III; et de plus, la place qu'occupent les Prologues et Epilogues de ces différens livres confirme encore cette opinion“. De glossis, quarum auctoritate confisus est, iam diximus; et reliquae causae tam infirmæ nobis videntur ac debiles, ut *Duentzerum* in eandem partem transivisse doleamus. Primum enim quod dicit *Duentzer* p. 271, omnes carminum libros epodosque quibusdam prologis instructos esse, secundum librum non esse, quum ad Asinium Pollionem scriptum carmen isto negotio non fungatur, id vehementer ego nego. Nam ne tertio quidem libro prologus est, etenim carmen primum non magis eo consilio

potest esse scriptum quam ipsius primi carminis prima stropha, qua non totum librum sed sex tantum carmina quasi aperiri proprio loco infra ostendam. An vero *carmina non prius audita* amores non aspernantur aut computationes, quales in tertio libro satis crebro canuntur aut instituuntur? Deinde quis concedet, *carm. I. 1 et II, 20* aperta quadam ratione et coniunctione ita coniungi ut prologi solent et epilogi? Is credo solus, qui *carm. II, 20* epilogum esse ante iam dederit; ego autem non do. Quippe eodem iure primo carmini libri I extremum libri III respondere cur non dicam? Nam quod dicit Vir doctissimus, versu sexto (*quem vocas*) Horatium a Maecenate ad edendum librum aperte incitari, id ipsum controversum est neque poterit in alterius causam prius recte adhiberi quam is eam interpretationem unam veram esse defenderit. Quam quidem defensionem difficilem spero futuram. Quapropter libenti animo concedo, qui tres libros simul editos esse defendimus adiumenta capere inde non posse, quod ex tertio libro complura carmina nonnullis primi vel secundi libri priora videantur; contra ego quoque sic mihi persuasi, et a *Kirchnero* et ab aliis non pauca carmina virili aetati Horatii temere dari, quae ab iuvene sint composita. Sed hoc quoque non est praetermittendum, a *Kirchnero* p. 10 non tam quid ipse sentiat verum esse demonstrari quam *Vanderburgii* opinionem refelli vel potius ostendi, quibus ille causis innisus sit eas infirmas esse et alienas. Quam ob rem ego quidem veteri sententiae fidem servabo, simul editos esse libros *tres*; ut rursus exoriatur quaestio, quid carmine II, 20 Horatius sequi voluerit, tum quomodo sit illud assecutus.

Et primum quidem ut de singulis rebus disseram, amicus Orellii, qui recto quodam pulcri sensu praeditus putida illa et accurata singularum mutationum enumeratione laederetur, ab Orellio contra disputante haudquaquam devictus est. Et enim quum quis respondeat, aequalibus Horatii id non magis displicuisse quam similes *μεταμορφώσεις* Ovidianas, is in ea tamen re erraverit, quod epicum carmen cum lyrico, fabu-

losas mutationes cum poetica hac fictione comparare ausus sit. Nam quae laudanda est in epicis copiosa descriptio, modo evitentur quaecunque iniucunda humanam naturam male habere videantur, ea in lyricis saepe offendit. Neque ego aliter possum facere, quin carmen mihi tertia eiecta strophā multo fore carius libere fatear; quamquam quin sit Horatiana non dubito. Deinde quid tandem significat v. 6 *quem vocas*? Triplex est de hoc loco doctorum sententia; sunt qui coniungant *quem vocas dilecte*, sunt qui *dilecte* a nomine Maecenatis separare non audeant, sunt denique qui corruptum esse locum rati emendare tentaverint. *Braunhardus*: „verba inquit, ita iungenda censeo: *non ego, quem vocas „dilecte“ Maecenas, obibo*“ et eam putat rationem exquisitiorem altera ac doctiorem videri; valde mirum iudicium, quasi exquisitiora et doctiora semper etiam sint veriora. Praeterea docti quid ibi esset vellem dixisset vir doctus; nam vocativum *dilecte* tanquam obiectum quoddam additum esse verbo *vocas* quis exquisitum doctumve appellet? Et multa sunt quae elegantia et exquisita videantur, non sint. Comparavit vir doctus, nisi fallor *Iahnus*, in censura Quaest. Horatiarum *Wissii* (*Iahn. Ann. phil. et paed.* 1837. 9. XXI. 1. p. 105 sqq.) Novi Testamenti locum: Luc. 6, 46 *τί με καλεῖτε κύριε*, qui locus Braunhardi constructioni simillimus ab *Ascensio* iam ad hunc locum adhibitus est; cuius verba haec sunt: „O Maecenas ego quem vocas .i. vocando dicis *dilecte*, ut in Evangelio: *Vocatis me magister et domine*.“ Praeterea *Obbarius* (*Iahn. Ann. phil.* 1835. XV, 1. p. 59) laudat virum quendam doctum, qui in *Ephemer. litter. lenens.* 1832. N. 217. p. 293 vocativum ita defenderit, ut accusativum *dilectum* necessarium esse negaret. Quem quum consulere non possim, asseram tamen locum quod sciam nondum comparatum et optimum *Ovid. Am.* I, 7, 19.

Quis mihi non *demens*; quis non mihi *barbare* dixit? De grammatica igitur probabilis est ea ratio, quam ante Braunhardum iniverunt *Acro, Comment. Crag., Ald.* a 1509. *Basil.* a. 1531, *Cruquius* (quamquam editio VII^{ma} in versu

coniungit *dilecte Maecenas*), *Vanderburg.*, *Iahnus*. Alter scholiastes, *Porphyrio*, de ordine verborum nihil habet; tamen in edit. Venet. 1559 lemma hoc est Porphyrii: *Non ego, quem vocas dilecte, Maec. obibo*; etiamsi in carmine ipso vocativi non separati legantur. Praeterea *Gesner* quoque et *Obbarius* l. l. ad probandam eam distinguendi rationem inclinant. At vero pluris aestimamus Horatii ingenium et versuum componendorum artem, quam ut doctissimorum etiam virorum opinionem invito ei affingere audeamus. Neque enim satis est demonstrasse; recte dici posse latine *quem vocas dilecte*, sed hoc quoque optimo nobis iure efflagitare videmur, ut unus saltem locus plane similis eiusdem vel alius boni poetae ostendatur, quo duos vocativos, adiectivi alterum, alterum substantivi nominis coniungere loci propinquitate, sententiae discrimine seiungere simul placuerit. Quodsi recte sentio, Romani homines, quippe qui crebris commatis non abuterentur, neque legentes neque audientes Horatium intellexissent, praesertim quum versus etiam firmo vinculo vocativos satis coniunctos haberent. Cf. *Orellius* ad h. l. Semel igitur relinquo hunc verborum ordinem, accipio alterum: *quem vocas, dilecte Maecenas*. Neque tamen eorum sententiae accedo, qui *ad coenam*, vel *esum* vocari Horatium a Maecenate crediderint, ut *Dousa* ap. *Cruq.* p. 659 *), aut qui cum *Ianio* interpretati sint locum sic *qui nunc vocor et habeor, a te quoque i. qualis ego nunc sum*; quam quidem interpretationem Ianius simplicissimam appellavit, omnium ego impeditissimam habeo et maxime languidam. Deinde ne *Duentzeri* quidem p. 273 et 386 sententiam habere credo quo possit obtineri. Quid? quum recte *spes, ventus, res vocare* dicantur, quum apud Ciceronem legamus epist. ad fam. X, 7. „Quarum rerum spe ad laudem me vocasti“, *Attic.* III, 7. „Quod me ad vitam vocas“ pro *Sext.* 9 „ad integritatem

*) De hac opinione *Vanderb.* „cette pensée serait plus digne d'un parasite que d'un galant homme.“

maiores spe sua vocabant“, num eius modi locorum auctoritati fretis licet simpliciter nobis dicere *vocare aliquem* pro *excitare, stimulare* ut *quid faciat?* num potest omitti res, ad quam vocari nos dicamus? Quid hoc? „den du aber, Maecenas, wohlwollend aufforderst? Ad canendumne? At vero addere id debuit Horatius, dummodo obscurae orationis iustam criminationem voluisset effugere. Neque Mitscherlichius opinor locum similiter intellexit, qui haec habet: „a te, optime Maecenas, aliquo loco habitus, expetitus, qui tamen tui gratia floreo, qui tua me amicitia dignaris cet.“ Cui proximus est Passovius in edit. epistol. p. CXXVIII. n. 270: „Aber, freilich darf man nicht das Venil. quem vocant billigen, noch quem vocas aus dem vorhergehenden pauperum sanguis parentum vervollständigen, sondern mit D. Heinsius erklären: quem amici nomine dignaris; ὃν καλεῖς ὡς φίλε Μ. „Dem du Umgang und Zutritt bei dir gestattest.“ So erlaubt es der Gebrauch von καλεῖν und vocare, so daß vielleicht vermißt tu, (s. Od. I, 1, 35—36. I, 16, 25 s. II, 17, 30 s.), so endlich fordert es die Antithese, durch das wiederholte non ego geschieden, wonach die Anrede dilecte Maecenas von höchster Wirkung und der Schluß obilo beide Gedanken zu einem verknüpft.“ Quae quidem ut multa ab hoc viro egregie disputata iudico. Neque me movet, quod Obbarius l. I. de ea verbi *vocare* significatione addubitavit. Quid? nonne simillimus et re et verbis est ipsius Horatii hic locus? Sat. I, 6, 56 sqq.

Ut veni coram singultim pauca locutus,
Infans namque pudor prohibebat plura profari,
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo;
Sed quod eram narro. Respondes, ut tuus est mos,
Pauca, abeo; et revocas nono post mense iubesque
Esse in amicorum numero. Magnum hoc ego duco,
Quod placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre praeclaro, sed vita et pectore puro.

Qui *revocavit* nonne is *vocaverat* quoque? Dixerunt Virgilius et Varius quid esset Horatius; *vocavit* eum ad se

Maecenas ut cognosceret; dimisit, postea *revocavit*, ut esset in amicorum numero. Deinde haud dissimilis est locus Carm. I, 30, 2, quo loco Glyceria Venerem *vocat*, ut ad se veniat, ut secum sit, habibet; et conf. Ovid. Met. X, 48 „*Eurydicensque vocant*“ sc. ad se, ut ad se veniat. Quid plura? Hoc ipso tempore, quo vocatus est a Maecenate Horatius, scriptum carmen mihi videtur, plenum laetitiae et documentum voluptatis, qua perfusum ille se sentiret, quod tanti viri amicitia et usu dignus haberetur. Ingentem exultationem et insperatam fortunam tumidiore hoc carmine adolescens ostendit; nunc se dicit invidia maiorem in terris non iam morari, nunc se, cuius ingenium quale sit tantus tamque subtilis iudicii homo senserit, urbes relinquere, nunc se verum esse poetam laudemque sui nominis perpetuam fore ac sempiternam; ab omnibus se hominibus omnium et regionum et temporum iri laudatum, immortalitatem se iam adeptum esse vivum. Inde igitur iuvenilis ardor, iuvenilis superbia, iuvenilis tumor. Et profecto; habuit etiam Horatius cur gauderet et vehementer ganderet. Nam bona erat futura vita, antea paene misera Horatio quidem poetae, utpote qui curis et negotiis vacuum vitam, ut totum se dederet musis, ardentem cupere deberet. Cf. Sat. II, 6, 1 sqq. Videtur igitur Carm. II 20 anno 716 scriptum esse, quo Horatius vicesimum septimum aetatis ageret. Nam quod *Kirchner*, *Grotefendus*, *Orellius* a. 735 id compositum esse dixerunt, ea coniectura est neque quidquam in carmine reperitur quod eam Horatii aetatem prodatur. Cf. *Frankius* l. l. p. 184. De *Kirchneri* sententia Quaest. Horat. p. 12: „nil nisi ingenii lusum, qui poetae de carminum suorum editione aliquando cogitanti exciderit, in eo deprehendimus, ideoque post in libri secundi fine collocatum arbitramur, quod pro clausula haud incommodè adhiberi posse videretur“, de ea, inquam V. D. ipse videat, nobis certe non persuasit. Neque magis *Eichstadius*, vir clarissimus (Paradox. quaed. Horatt. Ienae 1831); in seriis enim rebus intempestive iocari iniucundum est. Portentosum autem est *Peerlkampii* commentum, ultimum hoc esse carmen paulo ante ab Horatio

scriptum quam mortem sibi ipse consciverit veneno. Quodsi compertum habemus, subita valetudinis vi oppressum esse Horatium, quid tandem illud est quod venenum iubeat vocari in auxilium? quum praesertim multo probabilius sit sanguine ictum eum obivisse. Nempe corpusculum non deerat.

Iam si quaeris cur in fine libri positum sit tale carmen, id Maecenatis causa factum *videtur*; nam quid spectans Horatius hunc carminum ordinem fecerit etiam post *Cahni* triad. quaest. Hor. (Bonnae 1858) incertum est. Voluit fortasse posteris quoque probare, quanti semper Maecenatis gratiam et favorem fecisset; inde carmen inter edenda receptum et in illustri loco positum.

VIII.

De carminibus l. III, 1 – 6.

Orellius, qui quarto versu carminis primi chorum juvenum puellarumque laudes decorum canentium, sacerdotem cingentium significari cum *Mitscherlichio* et *Braunhardo* sibi persuaserit, ex auctoritate codicum, imprimis Vanderburgiani A carmen inscribere non dubitavit *Ad choros virginum et puerorum*. Quam quidem inscriptionem ex ipso quarto versu carminis petitam esse ipsa omnium inscriptionum ratio suadet; quare quale sit carmen qualisque inter hoc et insequentia libri carmina intercedat ratio ut recte intelligatur, quaerendum erit quam veram interpretationem quartus versus videatur pati. Ac primum quidem animadvertendum est discrimen, quod est inter huius carminis naturam et carminum I, 21, et secularis. In illis enim quum talia reperiuntur chori indicia, qualis est mutua canendi excitatio, in hoc praeter haec verba *virginibus puerisque* ne minimum quidem potest erui similis imaginis vestigium. At vero, inquit, dissimillima est utriusque chori ratio; nam quum in illis qui canit ipse chorus est, in hoc poeta est qui tanquam *χοροδιδάσκαλος* mo-

dos ac verba praecipiat a choro ediscenda et canenda. Sed ne haec quidem ratio potest probari, quae quam remota sit ab huius carminis natura aliud Horatii carmen ostendit, l. IV. c. 6. Deinde toto carmine nihil est quod ediscendum et canendum poeta choro velit proponere, sed continet praecepta et doctrinas, quae tantum abest ut qua illi volunt interpretes ratione scripta videantur, ut nihil magis possit esse alienum et discrepans. Nescis enim, quonam consilio chorum a magistro lectum credas; nescis, quem deorum celebraturos pueros virginesque convenisse dicas; nescis etiam, qui factum putes, ut magister subita severitate et acerba oratione innocentem et admirantem iuventutem concrepet et adhortetur. Quid tandem causae est, ut Horatius statim a quinto versu sublimi oratione exponat communem omnium mortalium necessitatem moriendi, cuius ab imperio neque potestas neque divitiae neque genus aut nobilitas neque morum probitas ipsa possit liberare; ut ostendat, vera bona non divitiis neque potestate sed animi moderatione ac temperantia comparari; ut denique doceat, non esse indulgendum vano splendori aut luxuriae, sed quaerendum esse eum vitae statum, quo divina quadam animi et corporis concordia ad veram felicitatem humanum genus possit perducere? Non invenies causam, nisi chori cogitationem omnino reliqueris; atque eam nos relinquimus redimusque ad veterem eamque veram interpretationem constanti trium scholiastarum consensu comprobata. Scribit enim Acro; „Promittit se carmen proditurum, quo *teneras aetates* ad utilia instituat, quibus ad vitam beatam pervenire possint.“ Porphyrio: „dicit se carmen proditurum, quod *teneras aetates* instituat, quibus ad beatam vitam pervenire possint.“ Comment. Cruq. canto] quo *teneras aetates* instituat ad honesta, quibus ad vitam beatam pervenire possint.“ Sunt igitur *virgines puerique*, quibus cantare se dicit Horatius, tota soboles, futura aetas. Suae enim aetatis homines correptis undique divitiis ad tantam luxuriam, bellis civilibus ad tantam morum perversitatem deciderant, ut nisi qui omnia contra rerum naturam fieri posse arbitra-

retur, sinceram correctionem vitiorum et rectum reditum ad priscas virtutes ab ea iam aetate non posset expectare. Quod quam verum esset, quis potuit melius intelligere quam Horatius, qui in illustrissimo loco positus, ab nobilissimis ditissimisque hominibus acceptus in ipso quasi domicilio perversitatis et corruptionis habitaret? Desperavit igitur salutem suae aetatis, unam spem relictam vidit in posteritate. Quid ergo? Quum recta intelligentia probaque patriae caritate se excitatum sentiret, ut quod unus homo efficere posset, id non praetermitteret, potuitne meliorem inire viam, quam quum ad posteritatem conversus ea doceret, quibus ad honestatem vitae duci eam posse existimaret. Quae quum ita sint, opinionem *Mitscherlichii*, qui hanc interpretationem miro quodam acumine inventam iudicaverit, non possumus non improbare, praesertim quum ad *Torrentii* sententiam, qua quatuor primi versus primi carminis non unius sed sex primorum carminum quasi prologus habendi sunt, recte nobis videamur accedere. Itaque credimus, non hoc primum solum, sed quinque etiam insequentia carmina ad instituendam iuventutem scripta esse et accommodata; quamquam non negamus, parentibus quoque quibus rebus opus sit simul significari. Quae carminum ratio ut magis explicetur, naturam eorum et doctrinas, quales esse mihi persuaserim, paucis verbis indicabo. Ac primo quidem carmine quid sit verum bonum, quae vera humani generis fortuna, ita ostendit poeta, ut quum omnes omnino mortales et summos et imos uni legi et necessitati naturae obnoxios videamus, honoris vanitate et divitiarum splendore contempto nihil magis petendum intelligatur, quam animi continentiam et tranquillitatem, nihil magis vitandum quam perturbationes et cupiditates. Quod in extremo hoc carmine de se ipso Horatius professus est, id exemplum esse voluit de suis rebus ideo sumtum, ne quum aliter fere sentiant homines aliter agant, in eandem reprehensionem ipse cadere videretur aut praeceptum suum suo exemplo irritum reddere. — Alterum deinde carmen ita institutum est, ut pubes Romana laboribus militiae et periculis bellorum firmata

a blanditiis delicatae vitae ac mollioris disciplinae defensione (cf. Od. III, 24, 52 sqq.) ad antiquam paupertatem feliciter reducta intelligat demum, Romani civis dignitatem cerni in animo pro patria mortem obire parato, alieno ab indigno aerae popularis studio, honores meritis non favore petente, fide et innocentia ornato. Cereris autem sacrum exempli causa poeta adiunxit, ut quod de hoc diceret, ad omnes res et privatas et publicas pertineret; praeterea voc. *puer* v. 2 quibus haec cecinerit Horatius dilucide ostendit. — De tertio carmine quid dicam? Argumentum et consilium in primarum quaestionum particula satis mihi videor illustrasse, neque possum laudare, quod *Orellius* hoc carmen ad *Caesarem Augustum* inscripsit, quo titulo ineptior non potuit inveniri. Nam ad Augustum scriptum esse quis inde concludat, quod v. 11 Augustus nominatur aut toto etiam carmine quodam modo celebratur. Satiùs verò fuit cum veteribus editionibus inscribere *de honesto viro*, quamquam is quoque pravus index est. Ipsum autem carmen optime in hanc seriem assumitur; eandem enim rationem apertum est inire Horatium, qui iuventuti Romanae laudem ac gloriam nominis Romani describat doceatque, quibus artibus ad tantam magnitudinem et potestatem imperium pervenerit adiuncta cautione, ne magnis virtutibus auctum contrariis vitiis dilabatur. Verum aliud quoque sed secundum consilium in eo Horatius videtur esse secutus, ut in teneris iuventutis animis bellorum civilium odio non infectis amorem et gratiam excitaret alterius patris imperii Romani, Octaviani Augusti. —

De quarto carmine non minus diversae interpretum sunt sententiae quam de superiore. In eo autem omnes fere consentiunt, quod ad Augustum eiusque imperium sive commendandum sive illustrandum referunt. Quam quidem rationem tam alienam ab Horatii consilio esse arbitror, ut ne *Duentzeri* quidem (cf. p. 357) opinionem duas carminis partes sed iusto quodam vinculo coniunctas esse docentis possim comprobare. Is enim vir doctus quum dicit, superiore carminis parte felicem poetarum conditionem Musarum tutela gaudentium de-

scribi, inferiore maiestatem Augusti celebrari, in eo ipso videtur errasse, quo *Doeringum* putat. Nam quod inter has partes reperisse sibi videtur vinculum, vereor ne tale sit, ut alienissima quaeque eodem possint facile coniungi. Hoc autem ne male videar dicere, ipsius verba, quibus utramque partem vult coniungi, addam: „Aber nicht bloß dem fremden Dichter stehen sie bei, sondern auch der Kraft, die nicht dem Uebermuthe sich preisgibt. So leiht ihr auch dem Cäsar Freude und Lust cet.“, in quo loco non video, quid sit quod poetam cum vi temperata aut cum Caesare coniungat. Omnino non video duas partes, non celebratur Augusti imperium, non commendatur moderatio et clementia Augusto ad crudelitatem olim proclivi (cf. Orelli), sed totum carmen unum est eiusque summa cernitur in commendanda pietate, in probando timore deorum, in castiganda sui temporis impietate et humana superbia, qua suis ipsorum viribus confidere solent homines deorumque potestatem spernere. Ad Augustum autem una tantum strophæ est et ita quidem, ut nihil magnæ laudis habeat. Nam v. 41 „Vos lenæ consilium et datis et dato gaudetis, almae“ non intelligo, cur de eodem Augusto dicta esse credant viri docti, quum non magis possit esse universa sententia. Deinde ut eodem quo superiora carmina consilio scriptum hoc putem, præterquam quod neque certa quadam occasione neque ad quemquam amicorum aut fautorum datum est, hoc maxime effecit, quod de sua pueritia sumtum divinæ tutelæ admirabile exemplum consilium prodit commovendorum iuventutis animorum. Qua quidem concordia consilii omnes carminis partes egregio ac firmo vinculo ita copulantur, ut quid spectans splendido exordio Calliopam de coelo Horatius devocaverit simul intelligatur. Tam sancta hæc est de timore deorum restituendo doctrina, ut divino ipsius Musæ oræ dignissima cuique statim videatur; quamquam Orelliana carminis inscriptio *ad Calliopen* non melior est quam superioris carminis. Rectius sane in edit. Ascens. legitur: *Musis deditum se poeta ostendit*, quæ quidem verba partem certe carminis indicant. *Jahnus* de hoc carmine

corruptionem statim depingentem sibi non repugnare arbitrat. In qua re id mirum dico, quod permultos scribit innocentes fuisse, id quod nemo negabit, quum tamen ab Horatio neque unus alterve neque pauci aut multi significantur, sed *Romanus* id est populus Romanus, tota aetas quaedam, remoto omni inter singulos homines discrimine. Quapropter quum immeritus luere dicitur Romanus delicta maiorum, aut Horatius obscurus est et falsus aut interpretes. Tota autem res facillime removebitur, quum nostram de his carminibus sententiam comprobaveris. Is enim quem appellat Horatius *Romane*, non aequalis est, sed sunt futuri temporis cives, et maiores, quorum crimina luuntur, omnes sunt qui inde a Sullanis temporis usque ad ultima civilia bella communi morum depravatione contaminati publicorum criminum participes erant. Ita demum intelligitur futurum tempus *lues*, neque *Peerlkampii* coniecturam *meritus* pro *immeritus* admitti debere, omnino probandam si vulgaris interpretatio quid Horatius sensisset indicaret. Ceterum de tota hac re, quod posteris maiorum delicta luenda dicit Horatius, in quo Graecam magis quam Romanam religionem secutus est, vide *Krahneri Grundlinien zur Geschichte des Verfalls der römischen Staatsreligion* (progr. schol. lat. Halens. 1857) p. 17 sq., a quo hoc quoque bene animadversum est, ἀντίθεσις esse quandam inter *delicta* et *immeritus* atque ab eam solam rem *Peerlkampii* coniecturam reprobendam videri.

Iam quum de argumentis carminum satis nobis videamur disputavisse, dicendum erit de temporis ratione, quo scripta ea esse veri simile sit, ac demonstrandum quum eodem consilio coniuncta haec carmina affirmemus, temporum vi et necessitate ea non distrahi. In quo genere proxime accedimus ad *Frankii* sententiam, cuius *fasti Horatiani* nunc ipsum nobis allati in constituendis temporis magnopere recedunt ab reliquorum interpretum opinione. Superiores enim quod sciam omnes praeter *Grotensdum* carmina haec scripta esse affirmant intra annos 733—736, ita tamen ut sextum anno 726 compositum putent; quamquam *Duentzero* hoc quoque

decimo anno post scriptum esse videtur. *Frankius* autem rebus et temporibus diligenter et caute inter se comparatis quum intellixisset, nihil in his carminibus esse quod supra annum 728 ascendere cogeret, annorum spatio 726—728 ea conclusit. Quod quum omnino bene factum nobis quoque videatur, in una tamen re et ea quidem gravi male desideratur constantia. Quid enim? Qui sensisset, sex prima carmina non modo naturae et argumenti similitudine sed temporis quoque „*cognitione*“ coniungi deque singulari causa composita esse et iuxta collocata, eum quid potuit commovere, ut a se ipso factum quasi nodum continuo ipse solveret? Nam quid est aliud telam retexere nisi hoc est, eadem ipsa carmina trium annorum longo spatio distrahere? aut affirmare prima primi carminis strophæ aperiri sex insequentium carminum seriem, deinde primum carmen ad annum 726 reprimere et tertium, quartum, quintum ad annos 727 et 728 tollere? Id quomodo defendat videat ipse. Mihi quidem apertum est, quæ cognitione consilii et loci coniungantur carmina ea non posse distrahi diversitate temporis quo orta esse dicantur. Quod quidem si recte disputatum est, eo ducit, ut quum ante a. 728 quartum et quintum carmina scripta esse non possint, omnia hoc anno iuniora non credam. Nam ne in sexto quidem quidquam legitur, quod annum 726 aperte prodat aut post duos annos scriptum esse non videatur probabile. *Frankius* quidem p. 193 scribit: „in vers. 13 et 14

Paene occupatam seditionibus

Delevit urbem Dacus et Aethiops

bellum Octaviani et Antonii, qui Dacos quoque (Dion. 51, 22) et Aethiopes (Plot. Ant. c. 61) sibi adiunxerat, *nuperum memoratur*“; at vereor ne perperam intellexerit eos versus, quoniam *nuperum memorari bellum civile* ne uno quidem vocabulo indicatur. Quid? Parthica quoque bella (v. 9 *Monaeses et Pacori manus*) annis 701 et 714 gesta quum locum in carmine invenerint, num inde licebit concludere, recentem eorum memoriam ita prodi? Neque tamen plus auctoritatis aut veritatis in illa *Frankii* argumentatione con-

spicitur, ut per hos versus haudquaquam impediamur, quominus Horatium vel decimo anno post carmen scripsisse credamus. Nam quid sit *nuper* apud Horatium, hic locus docebit Epod. 9, 7

Ut *nuper* actus cum freto Neptunius

Dux fugit ustis navibus cet.

quo quidem loco quae res significatur *sexennio* ante gesta est quam carmen scriptum, et tamen *nuper* gesta dicitur; ut si cui placeret, vel posset dari Frankio *nuperum* memorari bellum Octaviani et Antonii. Praeterea Augusti in reficiendis templis positam curam his ipsis versibus obiter laudari quamquam libenti animo largior, tamen ut eodem anno quo id fecisse Augustus dicatur carmen compositum esse a poeta neque serius componi potuisse credam ea re non commoveor. Haec fere habui de his carminibus quae dicerem; moneo autem, *Teuffelio* quoque *Tuebingensi*, qui quid de *Feldbauschii* libello (de Q. Horat. Flacco non adulate *Heidelbergae* 1839) sentiret in *Jahni Ann. phil.* XXVIII. 3. p. 554 ingenue est professus, tertium huius libri carmen ante annum 735 scriptum videri.

IX.

De carmine III, 26.

In exponendo huius carminis argumento quum qui nuperrime de his rebus scripserint *Orellius et Duentzer* p. 200 errasse mihi videantur, dicam quid sentiam. Et *Orellius* quidem quum dixit poetam per iocum simulare, iamiam sese amoribus renuntiaturum in eiusque rei indicium instrumenta amoris *Veneri* dedicare, simul tamen et iocose precari, ut *Chloae* amorem dea sibi velit conciliare, superiorem partem recte illustravit, inferiorem infelicitate obscuravit. Id enim ubi est, quod dicit precari Horatium ut *Chloae* sibi amorem dea conciliet? Apud Horatium ne verbum quidem; alienum est carmini. Deinde a *Duentzero* in eo maxime dissentio, quod querentem audit poetam de fuga levis iuventutis et de-

coris (Od. II, 11, 6.) Nam quid hoc? „Hiermit wußte ich mir sonst Eingang zu verschaffen, als noch meine Jugend gführte; jetzt aber muß ich mich der Chloë gefangen geben, wenn Du, o Venus, mir nicht hilfst, der ich auch jetzt deinem Dienste noch nicht entsagen kann“. Ergo quum iuventa non iam floreat, Horatius capi se patitur a Chloë? An forte si floreret aetas, non caperetur? Perspicuum est, haec inter se non convenire. Equidem sic mihi persuasi. Poeta Chloë amore captus sed non auditus tanta aegritudine et tristitia obruitur, ut non iam idoneum se sentiens amoribus queratur: „Fuit olim, quum in amore felix essem; nunc secus est. Ut miles militiae laboribus ferendis impar arma mea Veneri suspendam; nam quid prosunt? Chloë preces meas auribus accipere recusat. Sed verus et spreus amor inultus non erit; tu, dea, arrogantem (die Eprède) castigabis“. Hoc extremum ita intelligendum non est, ut suo amore velit capi Chloë, sed ut iure quodam talionis par pari referatur. Reete enim scholiastae; *Acro*: „Sublimi flagello] in altum sublato ictu, quod sit, dum quis vehementius vult ferire; et ideo Chloë, quia arrogans est et superba amantibus, percuti vulnere gravi dicit debere amoris plaga Veneri“. *Porphyrio*: „Sublimi] id est, in alto*) sublevato. Hoc enim fit, cum quis vehementius velit percutere. Vult autem Chloë, quod sit arrogans et superba amantibus, vel una amoris plaga a Venere percuti“. *Comment. Cruq.* Sublimi] in altum sublato ictu; quod sit, dum quid (corr. quis) vehementius vult ferire; et ideo Chloë, quia arrogans est et superba amantibus, vult percuti una amoris plaga vehementi“. Vides quam in verbis etiam conveniant.

Postremo moneo coniecturam *Frankii* p. 57 not. 14. vixi *duellis* pro *puellis* facillimam sed infelicissimam videri; nam quod dicit multo ita concinniores fieri orationem eamque simillimam Od. IV, 1 *Intermissa-bella*, utrumque non potest magis esse falsum. De amoris militia satis frequens

*) Lege *altum*, sic in edit. Venet. a. 1559.

imago est apud poetas, et Carm. IV, 1 quale belli genus significetur Veneris nomen indicat; ut si obtemperare hoc loco velis Frankio, non modo non concinnior fieret oratio, sed usque ad quantum verum quo *barbiton* aliquid lucis asserret, obscura et incerta.

X.

Carm. IV, 5, 35.

et Laribus tuum

Miscet nomen uti *Graecia* *Castoris*

Et magni memor Herculis.

Duplicem horum versuum constructionem invenerunt viri docti; alii sic, ut *Castoris* et *Herculis* genitivos coniungant cum voc. *numen*, *Graecia* *memor* per se et sine obiecto posita sit, alii ut *Graecia* sit *memor Castoris* et *magni Herculis*. Haec autem ratio, quae est Scholiastarum et Orellio praestantior visa — quamquam ipse causas non affert —, duae sunt res cur mihi quoque aptior videatur. Et primum quidem non facile sero, quod *memor* adiectivum quo referatur obiecto privare illi conantur; nam quum latine dicimus *memorem et gratum esse alicui*, cuius quis rei *memor* sit altero adiectivo *gratus* aperitur, ut inde non liceat concludere *memorem esse pro beneficiorum memorem esse posse dici*; hoc autem significare voluit Horatius. Diversus locus est Virgil. Aen. I, 4 *saevae memorem Iunonis ab iram*, ubi ira satis ostendit cuius Iuno sit *memor*; simili ratione intelligitur Virg. Aen. IV, 521. Altera autem quae me movet ratio ex poetae more verborum collocandorum petita est. Hoc enim animadvertimus, ubi substantivum adiectivo ornatum obnoxium sit potestati alterius nominis, ibi Horatium tria vocabula disponere ita solere, ut regens nomen in medio loco positum reliquis duobus cingatur. Exempla haec sunt:

- Carm. I, 14, 12 silvae filia nobilis
 I, 17, 21 inocentis pocula Lesbii
 I, 18, 12 variis obsita frondibus
 I, 24, 13 Threicio blandius Orpheo
 I, 27, 10 Opuntiae frater Megillae
 I, 36, 13 multi Damalis meri.
 II, 1, 9 severae Musa tragoediae
 II, 13, 29 sacro digna silentio
 III, 9, 7 multi Lydia nominis
 IV, 6, 1 magnae vindicem linguae
 IV, 6, 35 Deliae tutela deae
 IV, 11, 31 meorum finis amorum
 IV, 15, 26 iocosi munera Liberi.

Sic igitur *magni memor Hercules*. In his causis, quo clarius perspicitur alteram alterius virtute augeri, eo maior inest vis. — Est autem ille verborum ordo epicis quoque poetis valde usitatus, in extremo potissimum versu heroico; cf. *Virgil. Aen.* VIII, 183. 313. 617. 627. IX, 548. X, 52. 148. XI, 480, 582, 604. 738, XII, 34. 123. 142. *Ovid. Met.* I, 59. 98. 126. 155. 161. 169. 178. 189, 254. 295. 298. 312. 315. 338 cet.

XI.

Carm. IV, 6, 36.

Lesbium servate pedem meique
Pollicis ictum

Ad quem locum *Orellius*: „Non, inquit, de ipsa citharae pulsatione, sed de carminis ὀρχή, qui pollicis motu indicabatur, loquitur (Tactschlag)“. At Acro „modulationem lyrici carminis, veluti ipse lyram percutiam“. Similiter Porphyrio. Rectius igitur *Duentzer* p. 88 „Das Anschlagen der Aefforde auf der Leier.“ De qua re conferas velim hos locos:

Ovid. A. A. II, 493 Apollo

Movet inauratae pollice fila lyrae.

Stat. Silv. IV, 4, 53tenuis ignavo pollice chordas
Pulso.

ibid. V, 5, 31 . . . ignavo pollice chordas
Pulso; sed incertum digitis errantibus amens
Tundo chelyn.

Claudian. praef. in nupt. Hor. et Mar. v. 7.
Terpeichore faciliu lascivo pollice movit
Barbiton.

XII.

De carm IV, 12.

Ad Virgilium.

De hoc carmine incredibile est quam multa iam dicta, cogitata, coniectando quaesita ac temere affirmata sint. Id autem magnopere mihi peccavisse videntur multi interpretes, quod neque verborum aut sententiarum neque mutuae partium aut coniunctionis aut oppositionis rationem quam in eius modi rebus decet habuisse satis videntur. Atque sunt qui iusto angustioribus finibus libertatem suam et arbitrium in interpretandis locis scriptoris ipsi circumscribant; veluti ii, qui quum sibi ultro persuaserint quantum carminum librum inde ab anno u. c. 756 compositum esse, ut constantiae laudem mereantur ipsis carminibus vim inferant, et ad Virgilium iniquentarium vel nescio quem hominem hoc carmen scriptum potius dicant quam ad poetam, quippe qui a. u. c. 755 mortem obiverit. Quanto satius est dicere hunc vel illum librum non ante certum aliquem annum editum videri. Praeterea hoc quoque cavendum est, ne figuras ubique et metaphoras cernamus; qua re nihil blandius et periculosius esse monet exemplum *Duentzeri*, quem vera vestigia secutum ab recta via postea deflexisse doleo. Parvo enim nardi onyche Virgilii animum ait significari et ingenium, quod quasi aroma accedat ad vinum et epulas *). Quodsi talia latent sub sim-

*) *Ἀνξυθον* quidem Graeci dixerunt pro furo oratorio, ornatu, figuris. Sed alia res.

plicitate Horatii, de inflata ac turgida oratione protinus reus erit. Idem vero est ubique et eius oratio perspicua. Sic ne in hoc quidem carmine signa desunt quaedam aut aperta indicia, quae quid voluerit ille mea quidem sententia clara satis luce circumfundunt. Atque haec reperisse mihi videor: in v. 13 *sitim*, in v. 14 *sed* et elegantius verbum *ducere*, in v. 15 *gestis*, quod verbum magnum aliquod desiderium et magnam cupiditatem significare docent grammatici, ut *Döderl. Syn. T. V. p. 58* sq.; cuius quidem cupiditatis causam et originem statim habemus adiunctam: *nobilium iuvenum cliens*. Neque temere *parvum onychem nardi* contra *cadum Caleni* positum, et imprimis vv. 18, 24 et 27 sq. premendos esse arbitror.

Carmine I, 20, quo Maecenas ad convivium invitatur, anno u. c. 735 (quo anno Virgilium praematura morte oppressum esse constat) Horatius generosiora vina se habere negat: Maecenatem igitur contentum esse debere Sabino, quod plumbeum Martialis appellat, in villa sua nato. Et quisquam credet, ab eodem Horatio Virgilium ante a. 735 (siquidem poeta est ad quem carmen est scriptum) ad Calennum vinum vocari, divitum hominum delicias (carm. I, 31. 9)? quamquam Maecenati, cui quae omnia haberet Horatius debebat, optima proponenda erant atque optimo etiam vino summus certe honor habendus. Rem potius sic se habere credo. Incipit carmen ita, ut verni temporis suavitas copiose et eleganter describatur; id autem consilio factum esse credo, ut *sitis*, qua fauces urerentur, origo ostenderetur; deinde nisi animus me fallit, ut recordatio quaedam fieret bucolicorum carminum Virgilii, de quibus altera et tertia strophae aperte videntur commonere. Iam adest ver, cum vere calor, cum calore sitis. Eam autem optime pellunt vina mediocria. Quae Horatius proponeret Virgilio ut Maecenati (I, 20), siquidem ad coenam, qualis haberi plerumque solebat, vocaret amicum. At vero non coenam, ad quam qui convenissent sodales quiete et amice mutua amicitia gauderent, sed laetam et effrenatam comissionem celebraturus est,

quoniam simplicem et aequalilem vitae cursum insano quodam furore interdum sed recto tempore et iusto loco interrumpi necesse sit (cf. vv. 27. 28). Iam vero quod suum est consilium, id callide et iocose datur Virgilio, utpote qui *nobilium iuvenum cliens* apud divites iam gratosus viliora vina spernat, exquisita gestiat. Quare sic dicit: „Veris calore sitis excitata est; quare mediocri vino contentus esse posses; *sed* (v. 14) si apud me esse *gestis* ut apud iuvenes nobiles ac divites, quibuscum esse soles, si *Calena* vina *ducere* (schürfen, quo verbo cupiditas et sapor significantur) cupis, agendum dabo sed ea lege, ut quum Calenum nardo carere non possit, tu unguenta praestes“. In quo loco hoc monco, nardo et Caleno comissionem indicari. cf. Beckeri Gallus T. II. p. 217, T. I. p. 40, ubi morem fuisse docemur, ut coenae pater non vinum solum sed coronas quoque et unguenta daret. Sic Horatius quoque Carm. III, 29, 3 sq. Quod quidem quum per se probabile sit, tum plerumque ideo fieri potuit, quod qui eius modi convivia ornarent, satis abundabant divitiis. Verum quid prohibet quin sumtus saepe magnos ac paene effusiones ita divisos esse credamus, ut qui invitasset vina daret, invitati ipsi unguenta et coronas afferrent? Cf. Ovid, Fast. I. 403:

„Vina dabat Liber: tulerat sibi quisque coronam“. Nardinum autem unguentum ingenti pretio emebatur. Plin. II. N. XIII, 3 „Haec (unguenta) est materia luxus e cunctis maxime supervacui. Margaritae enim gemmaeque ad heredem tamen transeunt, vestes prorogant tempus: unguenta illico expirant ac suis moriuntur horis. Summa commendatio eorum, ut transeunte femina odor invitet etiam aliud agentes. *Exceduntque quadragenos denarios librae*. Tanti emitur voluptas aliena.“ ibid. XII, 12 „Folia (nardi) divisere annum, ab amplitudine hadrosphaerum vocatur maioribus foliis X. xxx (triginta denar.); quod minore folio est, mesosphaerum appellatur, emitur X. LX. (sexag. denar.); laudatissimum microsphaerum e minimis folium, pretium eius X. LXXV.“ et antea: „Cacumina (nardi) in aristas se spargunt,

ideo gemina dote nardi spicas ac folia celebrant . . . Pretium spicae in libras X. C^o. Iam quod nardum cum margaritis et geminis composuit Plinius, magnum eius pretium ostendit. Facilius tamen id intelligitur ex loco Novi Testamenti, quod idem Horatii aetati propius est. Legimus enim in evang. S. Ioann. c. 12, 5 sq.: *Ἡ οὖν Μαρία λαβοῦσα λίτρον μύρου ναρκίου πιστικῆς πολυτίμου, ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ . . . Λέγει οὖν αὐτῇ; ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης. Διὰ τί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων καὶ ἐδόθη πτωχοῖς; et in evang. S. Matth. c. 26, 7 Προσῆλθεν αὐτῇ γυνὴ ἀλάβαστρον μύρου ἔχουσα βαρυτίμου καὶ κατέχειν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνακειμένου. Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠγανάκτησαν λέγοντες· εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὐτῇ; ἡδύνατο γὰρ τοῦτο (τὸ μύρον) πρᾶθῆναι πολλοῦ. in evang. S. Marc. c. 14, 5 sq. Ἠδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ μύρον πρᾶθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων. Trecenti autem denarii ex nostra numerorum ratione efficiunt fere 65 thal. 10 gross. argent. cf. *Wurmii* de pond. numm. mens. rat. tab. X; vel secundum tabulam *Beckeri* (Gall. T. I. p. 151) 238 franc. 55 centes. Librae autem quum continerent duodenas uncias, ex nostra mensura expleant fere videnos pollices cubicos; oleum enim decima parte levius esse solet quam aqua. Unde intelligitur, onychem sive alabastrum (de quo vid. Calmet, ad N. T. I. I.), quo Maria in evángelio usa esse dicitur, haud ita magnum vas fuisse. In computationibus autem Romanorum quum tanta pretiosi unguenti copia consumeretur, ut non solum capilli et tempora maderent, sed oleum per frontem in oculos et faciem flueret, insanos sumtus in id genus voluptatis factos esse patet. Quapropter dicit Horatius, se utrumque et vinum et oleum praestare neque posse neque velle; sibi emendum iam esse vinum; quodsi Virgilius nardum afferret, veniret cum sua merce; immunem cum non fore ut in plena ac divite domo; neque in ea re curandum esse, utrum vinum sit carius an oleum. Neque erant fortasse unguenta vinis viliora, id quod concludere pacne licet ex vv. *pone lucrum* quae iocosa ha-*

beantur oportet. Cui denique in mentem non venit decimi tertii carminis Catulli? qui quum coenam pararet, rem contraria ratione ita instituit, ut amicos iuberet omnia secum ferre, ipsam coenam et vinum; se autem unguenta daturum.

Quae quum ita sese habere videantur, Virgilium hunc Horatianum, neque unguentarium neque medicum quendam Neronum, sed ipsum poetam, veterem amicum et sodalem Flacci esse mihi et semper fuit certissimum et nunc est; cuius opinionis socium me nunc habere *Duentzerum* pergratum est, quamquam is poetarum profusionem etiam auxit Caleno in Falernum mutato (cf. Plin. 4. N. XIV, 6). *Frankius* tamen p. 223 negotiatorem tanto honore dignum habet. Ea vero difficultas, quod tale carmen in quarto libro legitur, quam quidem *Obbarius* (Iahn. Ann. phil. 1855. XV. 1. p. 72) maximam habet, multo mihi facilius moveri posse videtur, quam altera Horatio prorsus indigna. Quartus enim liber Augusti potissimum rogatu editus eiusdemque laudibus maxime deditus tamen habet immixta imperatoris eiusque familiae honori exempla omnium rerum, quas in reliquis libris a poeta illustratas habemus. Quid enim? Nonne canuntur ibi amores (carm. 1. 10. 15.), ars poetica, Musa, pietas (carm. 3.), amicitia (carm. 8. 9. 11)? Nonne dantur ibi praecepta sapienter et honeste vivendi (carm. 7)? Nonne etiam mortuae iam Cinarae, puellae olim vere amatae, grata memoria renovatur (c. 15)? Quid igitur mirum, si Virgilii quoque, cui praeter Maecenatem maxima beneficia deberet Horatius, a quo commendatus esset Maecenati, egregium aliquod veteris amicitiae et grati animi monumentum exigere voluit? Id autem ut faceret, ex carminum copia hoc videtur sumsisse propterea quod eius temporis memoriam restituit, quo ipse Maecenati nondum erat notus, Virgilius viam sibi iam muniverat ad magnos quos postea adeptus est honores. Nam in *nobilibus iuvenibus* Maecenatem quoque esse praeter Pollionem, Agrippam, alios egregie, si quid sentio, *Bothius* affirmavit, *Duentzer* consensit. Neque iam quidquam obstare puto, quominus carmen anno 714 vel

715 compositum et Virgilio mortuo quarto libro adscriptum esse credamus. In qua re hoc fortasse aliquid facit, quod descriptio veris in initio posita legentium animos commonere videtur de eclogis Virgilii, ex quibus duae vel tres temporis ostendunt idem. Contra si quis putat; Virgilium hoc tempore in elaborando maiore opere, Georgicorum fortasse, occupatum ab amicorum consuetudine se subtraxisse, ea talis est suspicio, ut nescias utrum neges an aias.

XIII.

Carm. IV, 13.

A d L y c e n.

Apud Duentzerum p. 225 haec leguntur: Man interpungirt gewöhnlich v. 10, 11 nach te, besser setzt man das Komma vor te; denn nach der gewöhnlichen Abtheilung hat te beide Male eine verschiedene Beziehung, da es doch aus der Stellung wahrscheinlich wird, te sei nur des Nachdrucks wegen wiederholt. Diese Interpunction hat, wie ich jetzt sehe, Dressl.“ Sed non solus fuit *Orellius*, qui id genus interpungendi probaret; nam quum *Mitscherlichius*, *Braunhardus*, *Fea* vulgarem quam dicit ille distinctionem potiozem haberent, tamen in editione *Cruquiana* a. 1611 (a *Mitscherlichio* p. CXXXVII praestantissima appellata), in *Gesneriana* a 1772, et *Iahni* secunda a. 1827 bis ante pronomen *te* comma positum reperimus. Praeterca *Aldina* a. 1509, *Basileensis* a 1531, prima *Henricopetrina* a. 1545, *Coloniensis* a. 1549, *Veneta* a. 1559 aliam rationem sustinent, quamquam non ita multo diversam ab *Orelliana*, et fortasse meliorem. Ibi autem sic legimus:

Importunus enim transvolat aridas
Quercus, et refugit *te*, quia luridi
Dentes, *te* quia rugae
Turpant cet.

Quod genus interpungendi ideo praefendum esse mihi quidem videtur, quod non solum maiorem illam vim, quam iteratum et bis in arsi positum pronomen *te* habere egregie sensit *Duentzer*, optime servat, sed etiam verbum *refugit*, quod probata *Orellii* interpunctione praecedentis verbi *transvolat* gravitatem misere quasi claudicans sequitur, pondere quodum auct necessario. Vide, quaeso, quam sit illud debile et imbecillum: *Cupido aridas quercus transvolat et refugit*. Quid? nonne satis est transvolasse? nonne etiam tantum *πονητικώτερον* est? Aspernatur enim qui transvolat *Cupido*. Deinde *et* particula quum eam significationem apud *Horatium* saepe habeat, de qua ad *Od.* I, 21, 14 supra scripsi, simul solet adiungere vim quandam *consecutivam*: und drum, und dadurch, und somit.“ Quae quidem consecutiva vis in illa quomodo lateat, non est quod doceam, cf. *Klotz* ad *Cic.* *Tuscul.* I, 2. p. 9. Exempla haec sunt:

Carm. I, 7, 6

Palladis urbem

Carmine perpetua celebrare et

Undique decerptam fronti praeponere olivam

ib. I, 16, 24 *Tentavit in dulci iuventa*

Fervor et in celeres iambos

Misit furentem.

ib. I, 17, 2 *Mutat Lycaeο Faunus et def.*

cf. *Carm.* I, 17, 27 *et* *scindat.* I, 29. 2 *invides gazis et acrem militiam paras.* I, 30, 2. II, 2, 11 ubi vid. *Orell.* II, 2, 15 3, 19. 27. 6, 18. 18, 24. III. 1, 1. 3, 25. 7, 6, 42. 11, 11. 51 (und dann) 15, 6. IV, 7, 21. 13, 10. *) Eadem res in hunc locum cadit, de quo agitur: *Cupido transvolat aridas quercus, et quum quasi arida quercus sis, te refugit.*“ De verbo *refugere* cf. *Virgil.* *Aen.* VII, 618. *Ovid.* *Med.* VIII, 95. id. *Heroid.* 14, 50. Postea autem quod est in versu 11 *te*, id cum eodem verbo *refugit* ita coniungendum esse censeo, ut et anaphora fiat et constructio ἀπὸ τοῦτοῦ. Neque enim

*) Non dissimilis usus est particulae *et* ap. *Virg.* *Aen.* I, 48 *et quisquam* cet. Sic etiam apud *Cicer.* de imp. *Cic.* *Pomp.* c. 15.

ad verbum *turpant* referendum id esse simul nego, immo vehementer affirmo. cf. Schol. Acron. et Cruq. Hoc autem modo pulcherrima illa et mordacissima repetitio pronominis *refugit te—te* incredibile est quam congruat cum reliquis irridendi et vellicandi figuris et artificijs. In qua re non satis possumus admirari frequentem et acutam litterarum *i* copiam in primis versibus conspicuam cum sibilantibus litteris *s* et festivo ludo verborum *fis* et *vis*. Deinde animadvertendi sunt vv. 15—15 propter vocabula *nec—nec—notis*; v. 17—20 propter *quo—quo—quae—quae*; praeterea v. 1. 2 *audivere Lyce—audivere Lyce*, et v. 18 *illius, illius*. In qua re non praetermittendum est quasi quoddam certamen inter voc. *iuvenes fervidos* et *dilapsam in cineres facem*; quae verba sic intelligo. Iuvenilis aetas quasi fax est amoris; ea autem in iuvenibus ardet, quare fervidi sunt; in anu combusta plane in cineres dilabitur. Sic recte opinor Porphyrio: „*amoris facem dilapsam* ait in cineres et consumtam refrixisse;“ negligentius Acro: „amisisti *) pulchritudinem sicut fax consumta in cinerem.“

V. 7 Cupido in pulchris genis *Chiae* excubare dicitur; in qua re fortasse non est alienum subscribere locum *Erasmii* Adag. Chil. I. cent. V, 71: „*Risus Chius* de molli lascivoque lusu; quandoquidem et Chiorum mores taxavit vetus comodia.“ Quamobrem id nomen ab Horatio puellae inditum esse putem. Inde illud petiitum esse nonne veri similis est quam a nive (χιών), quae est *Duentzeri* opinio? praesertim quum in genis puellae excubet Cupido in iisque risus conspiciatur. Ceterum bene de eius modi nominibus *Duentzer* p. 201.

*) Sic lege *amisisti*, non quod Braunerhardus dedit *misisti*. Illud verum est in edit. Basil. a. 1527, in prima Henricopetr., et in Venet. a. 1559.

XIV.

Epod. 2, 13. 35.

Bentleius pro eo quod est in codicibus *inutilesque* et *pavidumque* recte opinor scribi iussit *inutilesve, pavidumve*; persuasit *Cuninghamio*. Contra *Fea* nulla id auctoritate aut necessitate factum affirmat. De auctoritate concedo, de necessitate nego. Auctoritas vero in his rebus nulla fere est; hac enim permutatione quae est frequentior? Hanc autem consuetudinem observasse mihi videtur, quod negantes particulas aut disiunctivas *que* particula sequitur, quum non tam nova aliqua pars accedit quam eiusdem rei partes alia aliam excipiunt; contra quum superiori rei aliena vel similis etiam additur, tum *ve* particulam usurpari. Veluti

Carm. III, 2, 16 „Nec parcit imbellis iuventae

Poplitibus timidoque tergo.

quod *Orellius* contra tres suos codices et alios recte scripsit. Nam quod *Bentleius* dicit: „aut *poplitibus* aut *tergo*, non utrisque: quid enim opus, ut his eundem percuteret mors, cuius unus quisvis ictus letalis est?“ in eo malum acumen est, non veritas. *Poplites* et *tergum* fugientem militem totum significant, et *timidus* adiectivum non *tergum* solum sed *poplites* quoque ornat *). Neque minus recte Od. I, 35, 20

nec severus

Uncus abest liquidumquæ plumbum

quum *liquidumve* practulerint editt. Ven. 1492. Ascens. Locher.

*) Cuius rei testimonia haec sunt: Od. I, 1, 2 (cf. II 17, 4). I, 3, 30. I, 5, 6 (non *deos* solum *mutatos*, sed *fidem* quoque mutatam flebit puer). I, 31, 16 (etiam *cichorium* leve. cf. Plin. II. N. XX, 8). I, 34, 8. II, 19, 24. III, 11, 39 (nam *socer* quoque *scelestus*) IV, 14, 4 cf. *Orelli* ad Od. II, 8, 3. De *Cicerone* id fieri posse negat *Klotz*. ad *Tuscul. Disp.* I, 12. p. 33; concedo; sed apud *Horatium* poetam nihil est quod prohibeat.

Cun: Sanad. Uncus enim et plumbum non sunt disiungenda.
Sed cum *Fca* contra *Orellium* carm. II, 12, 6 libenter scribam
domitosvè Herculea manu.

Nam quod docet hic *Orellius*, ubi nulla oppositio significetur, excipere inter se partic. *non* vel *nec-que*; ubi utrumque membrum distinguatur, *nec-ve*, id quum prope verum videatur, ipsi ut *ve* particulam teneret debuit persuadere. Ab eodem tamen viro docto *que* bene receptum est carm. III, 1 20. 23. 30, quum avium citharaeque cantus sonorum dulcedinem efficiat, humiles domus cum umbrosa ripa agrestem habitationem, vinea autem et fundus rusticorum hominum curam. Perperam deinde scripsit *Braunhardus* Bentleium, Cuningh., alios secutus ibid. v. 44

nec Falerna

Vitis Achaemeniumve costum.

Falernum vinum et Persicum unguentum comissionis vinculo coniunguntur. Vid. supra ad Carm. IV, 12. Praeceptum autem quod *Braunhardus* defendendae lectionis causa subiungit: „Est enim cum aliis poetis tum in primis Horatio sollenne, in distributione pro *nec s. non* repetendo ponere aut *s. ve* (non *que*) cf. II, 5, 20. III, 23, 5. 30, 4. IV, 9. 17,“ id nescis utrum callidius dicas an inanius. Scilicet id ipsum quod est controversum incertum ab eo relinquitur, quoniam in singulis locis utrum sit distributio an coniunctio quaestio oritur. Praeterea dicat velim vir doctus, qui factum sit, ut quum vera sit sua doctrina, apud Horatium tamen legamus Carm. III, 30, 4

Quod non imber edax, non Aquilo impotens

Possit diruere aut innumerabilis

Annorum series et fuga temporum,

et apud Virgil. Aen. I, 545

Rex erat Aeneas nobis, quo iustior alter

Nec pietate fuit nec bello maior et armis

et ibid. II, 36

Aut pelago Danaum insidias suspectaque dona

Praecipitare iubent subiectisque urere flammis

Aut terebrare cavas uteri et tentare latebras

et Aen. V, 784 ubi *Wagner fractisque*, cf. eius Quaest. Virgil. XXVI. 10. cf. Aen. VI, 616. — Neque audiendi sunt ii, qui carm. III, 4, 4

sen fidibus citharave Phoebi

scribi volunt, quamquam omnes id suadent Orellii libri.

Recte etiam III, 24, 59 scribitur

nec Boreae finitimum latus

Durataeque solo nives

Mercatorem abigunt.

neque ibi quidquam est quod sciam varietatis. cf. III, 29, 46. IV, 8, 16.

Ve particula bene legitur, ubi novum exemplum, novum membrum orationis quod per se sit positum, accedit. Vide Carm. I, 25, 10

Non ego te tigris ut aspera

Gaetulusve leo frangere persequor.

et II, 5, 20 „Gnidiusve Gyges, quod recte *Brainh.* et *Orellius* contra *Feam*; iidem optime ex *Bentleii* correctione III, 2, 28 *fragilemve*. Praeterea *ve* scribendum censeo. Od. IV, 2, 57. 4, 13. 4, 63 sq. 9, 17. 20. 52. 13, 17. 14, 1. 15, 23. Epod. 2, 50. Gravis locus est Carm. III, 27, 4 ubi quod *que* partic. praecedentem aut sequitur, id ideo factum est, quia *vulpes* cum *lupa* communi epitheto *decurrens* coniungitur. — Iam ut unde egressus sum redeam, manifestum erit *Bentleio* corrigendi necessitatem impositam fuisse, quum Epod. 2, 15 et 55 *ve* partic. contra auctoritatem codicum in *que* mutaret. Transitur enim a *re* pecuaria ad putationem et ab aucupio ad venationem. Cf. I, 7, 1—4. 12, 5. De frequenti illarum particularum permutatione vid. *Markland.* ad Stat. Silv. I, 2, 158 p. 179 ed. Lips. et *Wagner.* Quaest. Virg. XXXVI, 7. p. 575. et XXXIV. 1. p. 552 sq.

XV.

Epod. 2, 16.

Aut tondet infirmas oves.

Ovidius Ibid. 42: „Pax erit haec nobis, donec mihi vita manebit,
Cum pecore infirmo quae solet esse lupis“

sed diversus locus est, quoniam *pecus infirmum* i. e. oves ponitur contra lupos, quibus oves propter virium imbecillitatem resistere non possunt. Aliter etiam *Virg. Georg. III, 299 molle pecus.* cf. *ibid. 470*

„Non tam creber agens hiemem ruit aequore turbo
Quam multae pecudum pestes.“

Acro in edit. *Braunh.* haec habet: „aut quae aestu velleribus premantur aut relictas taedio.“ Contra tres editiones veteres, quas in hanc rem contuli, *Henricopetr. a 1545, Venet. a 1559* (apud *Ioann. Mar. Bonellum*), *Basil. a. 1527* (ap. *Valent. Curion. Cal. April.*) brevius sic: quae in aestu velleribus premantur, addita part. in, omissis his aut relictas taedio. *Uberius Comment. Cruq.* „aut tondet infirmas oves] nam oves aestate lanitondium patiuntur. infirmas] proprium epitheton ovium, quae neque sui curam gerere neque salutis suae providere sciunt: praecique cum onustae sunt velleribus suis et gravatae: nisi maluerimus naturaliter dicere infirmas i. e. delicatas, quia natura oves sunt infirmas et morbis obnoxiae.“ Inde *Mitscherlichius* „imbelle, molle pecus, uti passim audiunt. Alii: quae morbis sunt obnoxiae.“ Sic *Orellius* quoque: imbecillas multisque morbis obnoxias“ et *Duentzer* p. 520 „die schwachen Schafe“. At vereor ne morbis obnoxiae oves non magis laudentur ab homine, qui quid rustica vita gratum iucundumque habeat diligenter et copiose pradicaturus sit, quam *Baxteri* foeda interpretatio: „Rustici detondent aegrotantium ovium clunes, cum ob insueta pabula fluore ventris tentantur, quod non viderunt interpretes“ inter delicias rusticas decore possit defendi. Quare iacentem duo-

rum scholiastarum (Porphyrio enim nihil) interpretationem longe praefero, quae in aestu velleribus premantur easque puto oves infirmas, quae vellerum longitudine et copia ne pedibus libere possint uti prohibentur. cf. Ovid. Met. VI, 26

Pallas annum simulat falsosque in tempora canos

Addit et infirmos baculo quoque sustinet artus.

ibid. XII, 570

Decidit in terram non concipientibus auras

Infirmis pennis.

Apud Horatium verbum *tondere* qua re infirmæ factæ sint oves significat. — Id cui probabile visum erit, is magis cupiditatem etiam lucri, qua foeneratorem sibi constantem in hac quoque rusticae voluptatis descriptione incensum audimus, percipiet. Unde sit altera Acronis interpretatio, quæ apud Braunhardum legitur: *aut relictas taedio*, nescio; scio tamen esse eam falsissimam. Nam quisquis est qui eam excogitavit, is hoc videtur voluisse: foeneratorem in sinu sibi gaudere, quod morbo etiam correptas oves, scabiosas (*taedio relictas*), quarum carne non vescatur, tamen tondere possit; ne totum pecus amissum videatur. Verum Acronis ea verba non videntur esse; quoniam tabo extinctas oves non tondabant antiqui, ut apud Virgilium Georg. III, 559 sqq.

Nam neque erat coriis usus, nec viscere quisquam

Aut undis abolere potest aut vincero flamma;

Ne tondere quidem morbo illuvieque peresa

Vellera nec telas possunt attingere putres.

Verum etiam invisos si quis tentarat amictus,

Ardentes papulae atque inmundis olentia sudor

Membra sequebatur cet.

Quod. in edit. Braunh. duplex *aut* part. est, nihil nos moratur; superior enim addita est cum alieno illo additamento.

Totius carminis argumentum *Bonfinis* bene sic explicavit: „non posse quempiam avaritiæ et malis artibus assuetum illis repudiatis bonas sectari, quamquam illarum desiderio interdum affici videtur et illas probare“.

XVI.

Epod. 4, 7 sqq.

Videsne Sacram metiente te viam
Cum *bis trium ulnarum toga*
Ut ora vertat huc et huc euntium
Liberrima indignatio?

Sic editiones recentiores emendationem *Barthii* secutae; codices omnes *bis ter*, nisi quod duo Orëlliani sic: *bis .i. ulnarum*. De qua codicum lectione *Bentleius*: „Nunquam, inquit, vidi nequiores lectionem tam impune omnes interpretes lusisse. Quid enim, amabo, *bis ter ulnae*? quis omnium mortalium sic locutus est? Sine dubio legendum „*cum bis trium ulnarum toga*, hoc est, cum *sex* ulnarum toga“ et deinde „Atqui *sex ulnae* sunt *bis tres*, non *bis ter ulnae*, quae mera est barbaries“. Laudat deinde tres locos: *Lactant.* in *carin.* de *Phoen.* *per bis sex ulnas*; *Silius Italicus* XVII *per bis octonos annos*; *Prudent.* *Apotheos*, 1001 *bis terna sabbata*. Est autem late patens poetarum latinorum usus, ut in significando aliquo numero ambage quadam *) utentes adverbium numerale ponant. Qui usus quum in omni numerorum genere h. e. in numeris cardinalibus, ordinalibus et ipsis adverbii numeralibus conspiciatur, longe tamen frequentissimus est in cardinalibus. Atque in his duplicem rationem placuisse loci a *Bentleio* appellati ostendunt; veluti ut dicerent *duodecim annos*, potuerunt et *bis senos annos* et *bis sex annos*. Iam vero illa ratio, qua cum adverbio distributivus numerus coniungitur, quo accommodatior est ad naturam adverbii, hoc etiam est frequentior. Varius autem usus ut accuratius intelligatur, subiiciam locos poetarum quos inter legendum mihi notavi.

*) Etiam *Cicero*, sed singulari de causa, cf. *Sonn Scip.* c. 2 „Nam cum aetas tua *septenos octies* solis anfractus reditusque converterit, duoque hi numeri, quorum uterque plenus alter altera de causa habetur etc. — Aliter *Cic.* *N. D.* II, 18 „Quae si *bis bina* quot essent didicisset *Epicurus*, certe non diceret“.

I. Numerus cardinalis

per adverbium cum cardinali coniunctum.

- Ennius* ap. Cic. de divin. I, 48 *ter quatuor corpora*
Horat. Epod. 9, 17 *bis mille* *Sat.* II, 3, 116 *ter centum*
Epist. II, 1, 24 *bis quinque*
Virgil. Georg. I, 15 *ter centum* *Aen.* IX, 161 *bis septem*
Aen. I, 71 *bis septem* IX, 272 *bis sex*
 I, 272 *ter centum* IX, 370 *ter centum*
 VII, 275 *ter centum* X, 182 *ter centum*
 VIII, 518 *bis centum* XI, 9 *bis sex*
 VIII, 716 *ter centum* XII, 163 *bis sex*
Aen. XII, 899 *bis sex*
Ovid. Met. V, 207 *bis centum.* id. *Ibid.* 1. *bis quinque*
Propert. II, 19, 7 *bis sex.* id. III, 5, 40 *bis sex*
Martial III, 40, 1. *ter quinquaginta.* id. X, 71, 5 *bis sex.*

II. Numerus cardinalis

per adverbium cum distributivo coniunctum.

- Horat. Carm.* III, 19, 14 *ternos ter.* id. C. S. 21 *undenos decies*
epist. I, 20, 27 *quater undenos.* *ibid.* II, 2, 33 *bis dena.*
Virgil. Buc. I, 44 *bis senos.* id. *Aen.* I, 381 *bis denis*
Aen. I, 393 *bis senos* II, 126 *bis quinos*
 V, 561 *bis seni* VIII, 47 *ter denis*
 X, 213 *ter denis* XI, 133 *bis senos*
 XI, 326 *bis denas*
Ovid. Met. V, 50 *bis octonis.* *ibid.* VIII, 243 *bis senis*
Tibull. I, 4, 69 *ter centenas* id. III, 5, 28 *ter quinos*
Propert. II, 9, 3 *bis denos*
Martial. I, 12, 1 *bis quina* IV, 26, 2 *tricenos bis*
 I, 44, 1 *bis triceni* vicens ter
 II, 1, 1 *ter centena* IV, 37, 5 *ter ducena*
 IV, 40, 5 *ter denas* IX, 43, 6 *bis senos*
 IV, 76, 1 *bis sena* IX, 51, 3 *bis denis*
 IV, 76, 2 *bis duodena* IX, 77, 3 *bis denis*
 V, 27, 3 *bis septena* IX, 91, 7 *bis quina*
 VI, 28, 8 *bis senis* X, 24, 7 *bis novenos*

<i>Martial.</i> VI, 73, 10 <i>bis septenis</i>	X, 41, 7 <i>bis dena</i>
VII, 14, 9 <i>ter denos</i>	X, 75, 3 <i>bis quina</i>
VII, 40, 6 <i>ter senas</i>	XI, 76, 4 <i>bis centena</i>
VII, 53, 3 <i>bis senos</i>	XII, 18, 16 <i>ter denos</i>
VII, 63, 9 <i>bis senis</i>	XII, 55, 8 <i>binos quater</i>
VIII, 66, 3 <i>bis senos</i>	XII, 66, 1 <i>bis quinquagenis</i>
VIII, 78, 13 <i>ter dena</i>	XII, 75, 8 <i>quinquies ducena</i>
IX, 32, 3 <i>quater binos</i>	
<i>Stat. Silv.</i> I, 2, 174 <i>bis senos</i>	III, 3, 146 <i>bis octonis</i>
I, 4, 53 <i>bis senis</i>	IV, 1, 1 <i>bis octonis</i>
III, 1, 18 <i>bis seni</i>	V, 2, 12 <i>octonos bis</i> (ubi v. Markl.)

id *Achill.* II, 395 *bis senos*

Theb. XII, 811 *bis senos.*

Quibus locis addo inscriptionem in lapide sepulchr.
(Jahn, Ann. phil. 1839. XXVII. 2 p. 213) *bis denos per annos.*

III. Numerus ordinalis.

Martial. I, 16, 3 *bis trigesimus consul*

IV, 57, 4 *bis decimus lapis*

VII, 65, 1 *bis decima bruma*

Stat. Silv. IV, 1, 9 *bis sextus.*

His addendi sunt loci, in quibus numerus ordinalis significatur *distributivo* numero et *adverbio*; ibi autem distributivi singularis est, res satis memorabilis, quandoquidem singularis distributivi non tam ordinalis numeri quam multiplicativi munere fungitur (cf. *Stat. Silv.* II, 1, 184. V, 2, 156. 3, 92. 95. et Markl. ad *Stat.* p. 349. ed. Lips.).

Martial. XIV, 17, 1 *bis seno puncto*

Stat. Silv. V, 5, 25 *ter dena luce*

Auson. epitaph., Glauc. „Laeta *bis octono* tibi iam
sub *consule* pubes.

IV. Adverbium numerale.

Martial. I, 12, 2 *bis decies* (=vicies) bibis.

I, 59, 6 *bis decies* sestertiolūm.

III, 22, 1 *bis trecenties*.

IV, 51, 3 *bis decies*.

IX, 83, 5 *bis decies*.

Qui loci omnes pecuniam vel nummorum summam indicant. Neque aliter apud *Rhemnium Fannium* de pond. et mens. v. 86

„Est et *bis decies* quem conficit amphora nostris

Culleus: hoc nulla est maior mensura liquoris“.

i. e. Est et culleus, quem amphora *bis decies* etc. sumta conficit; nam culleus viginti amphorarum erat.

Quorum locorum testimoniis satis credo confirmatur posse dici latine *cum bis trium ulnarum toga* i. e. cum sex ulnarum toga, non posse *cum bis ter uln. toga*. In qua re adest memorabilis duorum scholiastarum et Isidori auctoritas haec: Porphy. ad. h. l. „h. e. cum sex ulnarum toga: hanc autem *iustae* togae mensuram *) intelligendum est“. Schol. Pers. V, 14. „Mensura togae *iustae* senas ulnas habebat“. Isidor. Orig. XIX, 24: „Mensura autem togae *iustae*, si sex ulnas habeat“. De quibus *Orellius* haec: „Vide ne ex hoc ipso Horatii loco parum intellecto repetitum sit, cum manifesto hic designetur toga insolitae mensurae, quae propter longitudinem ad imos talos demissa *metiatur* viam, id est, eam semper tangat, radat“. Sed accedit quartus testis *Comment. Cruq.* ad Hor. epist. I, 18, 30 *arta decet sanum comitem toga*: „modica; habebant enim antiqui patres pro qualitate opum togas, quae erant *bis ter*, id est, sex ulnarum vel quinque;“ in quo loco quod scriptum est *bis ter* pro

*) In edit. Venet. a. 1559 legitur *mensura*; eadem Acronii verba ad h. l. haec habet: „Cum *bis ter* vulnarum toga] sex enim *vulnis* (sic) habebat diffusam togam“. Quid hoc? Num latet hic alia lectio cum *bis terve ulnarum* toga? Sed nihil est.

bis-trium vel *bis ternarum*, id ex hoc loco sumtum esse demonstrat additus numerus *quinque*. Commentator enim quum simpliciter scribere vellet: *quae erant sex ulnarum vet quinque* male memor huius loci scripsit quod hic legit *bis ter*. Haec igitur verba id tantum persuadent, in exemplo quo commentator uteretur ex peccato scriptum iam fuisse *bis ter* pro *bis III* i. e. *bis trium*. Ut igitur hic locus commentatoris ad defendendam lectionem *bis ter* nihil videtur posse asferre, sic certum est, quatuor illa testimonia ex male intellecto loco Horatiano profecta non videri, sed sex ulnas *iustam* togam vere effecisse. Is autem qui hoc carmine castigatur, sive est Sextus Mena sive Vedius Rufus sive alius ignobilior etiam, quoniam vile olim mancipium fuit, nonne satis gloriatur, quum toga indutus, quales patres soli vel divites habebant, incedit et ita incedit, ut quoties gressum faciat toties latitudinem togae totam aperiens sacram viam quasi metiatur? Scholiastae autem non insolitae mensurae togam voluerunt quum dicerent *iustam*, sed — id quod v. *iustus* significatio ipsa fert — plenam, perfectam, cui nihil quod delicato etiam homini gratum videri possit deest. Sic nos quoque quum dicimus ein vollständiges Kleid, quae vestis locupletem hominem prodit. Pauperiores enim artis, modicis togis erant contenti, quum praesertim illud genus vestimentorum parsimoniam admittéret. Scilicet hi non curabant rariores aut minores rugas et sinus; aut togam non esse *iustam*. Libertum autem servilis conditionis tam memorem, ut in toga quae libertatem proderet iactantiae et arrogantiae causam inveniret, cuius quisque gressus quam ampla sit illa, quam iusta glòriose ostenderet, quis potuit ferre? Quapropter ego quidem scholiastas non vitupero, quod Horatii verba male intellexerint; immo videntur recte intellexisse. Sed omnino ex hoc eos loco quae dixerint repetisse quomodo quaeso defendas? Fortasse etiam aliunde. Non omnes ad eundem fontem concurrunt. Ceterum Duentzer p. 228 hanc novam interpretationem proposuit codicum lectionem *bis ter* defendens: „Sollte man aber nicht gesagt haben toga ulnarum eine

eisenlange Toga, wo sehr wohl ein Adverbium zuzusetzen war? Auch erklärte sich der Ausdruck, der freilich abweichend ist, sehr gut, wenn man annimmt, *bis* bezeichne die Länge, *ter* die Breite, wo *trium* nicht deutlich gewesen sein würde“. Neutrum tamen concedam. In illo enim, ut largiar potuisse dici latine *toga ulnarum* (quod non magis dixerunt quam *homo ingenii* vel *vinum annorum* pro *vin. multorum annorum*), tamen non intelligo, qua adverbium ratione possit accedere. Alterum autem videat ipse, quomodo congruat cum *his*, quae docte de togarum ratione et genere disputavit *Becker* in Gallo T. II. p. 81 sqq. — Iam vero ne quidquam intentatum relinquam, docent exempla supra allata, *bis ter* recte dici de pecunia. Quid, si poeta non amplitudinem aut longitudinem togae velit indicare, sed ingens eius vestis pretium? Dicimus enim recte *bis decies dare*, similia. cf. *Martial* I, 59, 6. III, 22, 1. IV, 51, 5 ubi pro accusativo illa habenda sunt. Singularius etiam hoc est *Mart.* IV, 85, 5

bisque tuum decies non toto tabuit anno;

ubi *bis decies* ut substantivum nomen cum adiectivo *tuum* coniunctum. Potest fortasse dici *bis ter ulna*, ut *bis ter* genitivus esset et pretium significaret; deinde *toga bis ter ulnarum* esset toga, cuius singulae ulnae essent *bis ter* i. e. sexies; subserica; nam holoserica veste primus *Heliogabalus* usus esse dicitur apud *Lamprid.* c. 26. Fuisse autem togas sericas a *Quintil.* XII, 10, 47 docemur. Sed pretium omnem veritatis speciem excedit, neque quidquam ego huic coniecturae tribuam probabilitatis; quamquam si quis tenere vellet codicum *bis ter*, non posset facere quin in hanc immensitatem pretii aberraret. Ne purpura quidem *bis* tincta, *δίσβαφα*, tanto pretio stetit. cf. *Plin. H. N.* IX, 39 „*Nepos Cornelius qui-divi Augusti principatu obiit: Me, inquit, iuvene violacea purpura vigeat, cuius libra denariis centum veniebat, nec multo post rubra Tarentina. Huic successit dibapha Tyria, quae in libras denariis mille non poterat emi*“. Ingens pretium earum rerum indicatur hoc loco: *Plin. H. N.* VIII, 48: „*Metellus Scipio tricliniaria Babylonica sestertium*

octingentis millibus venisse iam tunc posuit in Capitonis criminibus; quae Neroni principi *quadragies* sestertio nuper steteret. (*quadragies* imperante Augusto = 795191 franc. gall.)

XVII.

De Epod. 6.

Oclavi versus varia in codicibus lectio est; scriptum enim est aut *praecedet* aut *praecedat* aut *procedet* aut *procedat* aut etiam *procedit*; frequentissima sane similium formarum-mutatio. In editionibus quod sciam omnibus (Ald. 1509. Basil. 1551. Henricopetr. 1545. Colon. 1549. Venet. 1559. Cruq. 1611. Bentl. Gesner. Mitscherl. Fca. Iaeck. Iahn. Brauh. Orelli.) *praecedet* legitur, neque praeter *Bothium* (in adnott. ad. edit. Fca-Both.) quemquam novi qui a communi editorum consensu discedere ausus sit. Mea autem sententia quum magnopere inclinet ad comprobendam et defendendam aliam lectionem, quae inmerito ut puto neglecta iacuit, de argumento carminis quid mihi persuaserim simul ostendam. *Praecedet* igitur verbum *Iahnus* sic interpretatur: „Insectabor omnes feras, quaecumque praecesserint et in conspectum mihi venerint“. *Orellius*: „*praecedet* a me e lustris excitata et in fugam coniecta. Qui autem fugit, *praecedit* insequentem“. *Mitscherlichius*: „quaecumque feram insectabor“. Consentiant igitur viri docti in interpretanda significatione verbi, ita ut impetum ab Horatio quoque in alios fieri audiant. Id autem quomodo cadit in pastorem canem, in *amicam vim pastoribus*, cum qua se suamque naturam comparat Horatius? Hi enim a gregibus propulsant aggredientes feras, propulsas etiam persequuntur ut excitatam iram expleant; verum ultro neque quaerunt feras neque persequuntur. Et omnino neque pastores canes neque venatici sponte aut non

excitati a dominis irave quadam aliena inflammati ferarum lustra odorantur in iisque cubantia animalia excitant; quod quum ipsa canum natura plerumque non ferat, a poetae cogitatione alienum videtur. Hoc enim quoniam apertum est, et poetam ipsum et inimicum, quisquis est qui castigatur, cum cane comparari, poetam cum pastoralis ac bono, inimicum cum venatico ac malo, videndum maxime est, qualem quasi imaginem in carmine pictam videamus. Cogitemus igitur, venatores ad venandum secum duxisse magnum canem vehementi latratu parem fortitudinem promittentem (*tu cum timenda voce complesti nemus*); is autem promissa tam male praestat, ut quum in silvam perventum sit et ipse a domino ad excitandas feras missus, muneris statim obliviscatur neque ferarum vestigia sed *proiecti cibi* odorem sequatur, fortitudinis autem in allatrandis viatoribus forte praetercuntibus egregium specimen edat (*quid immerentes hospites vexas canis, ignavus adversum lupos?*). Tanta ignaviae testis est alter canis prope pascentis gregis custos; qui iusta ira commotus concrepat statim latratorem et „in me, clamat, in me inanes verte minas; me pete, non illos magnitudine tua et clamore perterritos neque remorsuros. Ego enim, quaecunque *procedet* fera, sive lupo est sive malo et ignavo ac superbo canis, eam adoriar cogamque ut reflexa sub alvum cauda quid pedum cursu valeat ridicule ostendat“. Hanc puto esse tabulam quandam ab Horatio propositam; describitur ea usque ad v. 11. Inde relicta hac imagine triplice ratione quid sentiat declarat; proverbii et exemplo utitur et ita quidem, nihil ut inde possit auferri nisi si totum simul perdat. Duo igitur extremi versus ut satis defensi videntur ab impetu olim a *Gueto* in eos facto, sic ne *Duentzero* quidem p. 324 totum carmen vituperanti subscriptor accedam. Hoc enim eius quum sit iudicium: „das Gedicht hat keine wahre Vollendung in sich; der Ausdruck ist nicht ganz treffend, viel Ueberschuß und Ueppigkeit der Darstellung, Schroffheit in den Bildern, so daß es gewiß eine der allerfrühesten Oden des Dichters ist“, non possum non profiteri, earum criminationum

me quidem nihil sensisse neque intelligere, quae maior possit in carmine concordia desiderari. Ad hanc autem concordiam obtinendam multum confert *procedet* verbum; alterum *praecedet* omnem perdit. Deinde recte intelligamus necesse est v. *proiectum* v. 10, de quo apud *Orellium* haec: „*proiectum* hic prima significatione: ita iactum, ut ante pedes tibi cadat. Magis solitum esset *obiectum*“; sed haec falsa opinio, rectius iam apud *Duentzerum* p. 323 „*weggeworfener Graß*“. Id cur probem, ex iis patebit, quae sunt de carminis ratione supra disputata.

XVIII.

In nonnullis locis quomodo videatur interpungendum esse ostenditur.

Magnopere nobis dolendum est, quod inter tot viros qui in corrigendis edendisque libris antiquis magna cum laude elaboraverint, nemo adhuc inventus sit qui difficillimae distinguendae orationis arti maiorem quam adhuc factum est diligentiam et curam navaret; inde enim in editionibus nostris veterum librorum tanta est diversitas, tanta perturbatio, tanta etiam perversitas, ut quum saepissime patrii sermonis naturam latino quoque et ei quidem invito et repugnanti datam videamus, noceat magis quam prosit interductus. Quantopere autem antiquorum hominum ratio a nostra consuetudine recedat, quum per se veri simile est tum apertis testimoniis probatur. cf. *Hand.* in arte lat. scrib. 113 (ed. prim.). Et multa quidem et apud Graecos et apud Latinos inveniuntur, quae si velles ita coniungere aut disiungere ut nostra nobis suaderet lingua, vix posses magis iniuste facere. Nam ut e Graecis unum commemorem, quam attractionem grammatici vocant ei quae potest esse concordia cum distinguendae ora-

tionis modo qui nunc est? Cui quidem loco etsi in dies magis satisfaciētes videmus editores, in bonis tamē et recentibus editionibus tam saepe et tam graviter in hoc genere peccatum est, ut non modo verba scriptorum non illustrentur, sed accuratiori linguarum scientiae officiat. Est commune hoc omnium fere scriptorum incommodum; quod quantopere in Horatii quoque carminibus sentiat paucis exemplis indicabo. Ac valde quidem mirandum est, quod apud *Gesnerum*, *Mitscherlichium*, *Iahnium*, *Orellium* Carm. I, 2, versum 42 sic divisum legimus

Sive mutata iuvenem figura
Ales in terris imitatis, almae
Filius Maiae, patiens vocari
Caesaris ultor.

in quo versu quum *ales* vocat. non possit rectē sciungi a *filius* nomine, ad quod referendum est, tamen doctissimi illi viri comma perperam post *imitatis* posuerunt. Qua quidem ratione perversior etiam est *Braunhardi*, qui *Ianium*, *Vanderburgium*, *Iaekium*, *Feam* imitatus sic scribendum curavit:

Sive mutata iuvenem figura,
Ales, in terris imitatis, almae
Filius Maiae, patiens vocari
Caesaris ultor.

quo facto tanta crudelitate in sententiam quasi saevitum vides, ut non modo discipuli sed ne experti quidem qui sunt homines dispersam membrorum collectionem facilem habeant. Quanto melius in editione Basileensi a. 1551

Sive mutata iuvenem figura,
Ales in terris imitatis almae
Filius Maiae patiens vocari
Caesaris ultor.

Sic prima quoque Henricopetr., Ald. a. 1509., Colon. a. 1549. cf. Carm. III, 12, 4. Stat. Theb. IV, 794. Markl. ad Stat. Silv. III, 4, 88. Satius quidem erit totam stropham remotis omnibus signis continuare.

Simillimus est locus *carm.* I, 52, 4, ubi quos vidi omnes huius aetatis editores male scripserunt

age, dic Latinum,
barbite, carmen,
Leshoo primum modulate civi.

Ibi quoque haec quatuor commata extinguenda sunt. Egrege in Aldina unum tantum est, post *carmen*; eadem aliorum quoque veterum editionum ratio, nisi quod commatis loco colon positum. Potest etiam conferri *Statii* locus *silv.* I, 2, 55

pone o dulcis suspiria vates
qui locus non magis quam Horatii signa fert interpunctio-
nis; et Horat. *Sat.* I, 2, 17, ubi ab Orellio scriptum est

Maxime, quis non,
Iupiter! exclamat, simul atque cet.
deinde Virgil. *Bucol.* 3, 79, ubi in edit. Wunderlich. le-
gitur.

Et, longum, formose, vale, vale, inquit, Iola.
et *ibid.* 8, 78

Necte, Amarylli, modo, et, Veneris, dic, vincula necto.
cf. *Aen.* I, 755. Wagner ad *Aen.* VI, 509. Qui loci quomodo distinguendi sint, docet maxime hic Horatii, *Sat.* II, 6, 20, nam vocativus pro obiecto quasi est neque commatis separandus a verbo. cf. supra ad *Od.* II, 20. In ea enim re latina lingua nobis praestitit, quod quum liberius construedarum sententiarum genus egregie cum rariore signorum usu congrueret, scriptoribus, imprimis poetis, campus pateret ad disponenda et ordinanda verba latior. Orta est enim quaedam ambiguitas, non vitiosa sed quae poeticam orationem magnopere angeret ornaretque; ut constructionis quam *ἀνὰ τοῦτο* appellant origo et natura hac demum ratione saepe intelligi possit. Sic in veteribus editionibus *carm.* I, 3, 6 recte scriptum videmus

Navis, quae tibi creditum
Debes Virgilium finibus Atticis
Reddas cet.

Nam Porphyrio: ambiguum, inquit, utrum *debes finibus Atticis* an *finibus Atticis reddas*. Nostri contra editores alii ut *Braunhardus* comma post *Atticis*, alii ut *Orellius* post *Virgilium* posuerunt. Utrumque opinor prave. Ambiguitas enim non inconsulto admissa ab Horatio; sic enim molestus ac frigidus pronominum usus facillime vitatur.

Carm. I, 10, 9 Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret cet.

Sic omnes quas vidi editiones praeter Aldinam et Gesnerianam, quae superius comma post *Te* pron. non habent. Et recte quidem; siquidem non potest ferri, *olim* particulam, quae necesse est coniungatur cum verbis *terret* et *risit*, duorum commatum carceribus ab his avulsam verbo tribui alieno. Quapropter alteram quoque virgulam post *amotas* tollendam censeo. Prodit hic quoque ordo verborum latinae linguae maiorem libertatem et praestantiam.

Difficilis locus carm. I, 14, 15 optime ex Henricope-trina prima sic scribitur eiectis signis

Tu nisi ventis
Debes ludibrium cave.

Reliquae editiones aut unum aut duo commata receperunt; quae quidem ratio quam sit perversa eo ostenditur, quod in explicanda verborum constructione mirum quantum fluctuant interpretes. *Orellii* autem opinio, mixtas esse duas constructiones, vix cuiquam placebit. Est iterum illud poetae artificium, quo idem nomen inter duo verba collocatum utriusque obiectum est quod vocant: Cave ludibrium nisi debes ludibrium. Dicimus enim latine *cave canem* similia. cf. Sat. I, 4, 85. De re vid. Quaest. part. I, p. 27 sq.

Insequentis carminis tres sunt loci recta interpunctione sanandi; et primum quidem v. 4 comma post *ventos* videtur ineptum esse, ne *obruet* verbum a nomine *Nereus* prave separetur; deinde apud *Orellium* v. 13 post *ferox* idem malè positum; tum v. 29 quod est post pron. *tu*, eadem de causa

non magis ferendum. Paris enim et cervus, quocum ille comparatur, ita quasi coaluerunt, ut quid de hoc, quid de illo dictum videatur, vix possis dignoscere.

Carm. I, 31, 9. recentiores quidem editiones his divisa habent sententiam :

Premant Calena falce, quibus dedit
Fortuna, vitem;

et Mitscherlichius, quem ducem religiose sequitur Braunhardus, quibus dedit fortuna dicta esse ait pro quibus hoc datum est, quibus licet. At rectius hic quoque commata tolluntur, ut accusativus vitem non premant solum verbum sequatur sed etiam alterum dedit: „premant vitem ii quibus Fort. dedit vitem“. Est igitur eadem res quam supra I, 3, 6 invenimus; brevior et poetica oratione dignior constructio, ne exile pronomen eam in auxilium vocetur. In veteribus editionibus post fortuna comma non est.

Carm. I, 29, 5. non bene factum puto ab Orellio, quod interrogationis signum a Mitscherlichio, Braunhardo, Jahno positum Ianium, Feam, Iaeckium secutus in punctum mutavit. Ita magnopere imminuitur festiva et amabilis ironia, quam in carmine inesse ipse sensit. Totum carmen ex interrogationibus compositum est; ut aliud quoque huius libri carmen, octavum.

Carm. III, 10, 1. Extremum Tauain si biberes, Lyce
Saevo nupta marito.

De hoc loco Duentzeri p. 90 not. recta videtur sententia; consulto enim ita factum est a poeta, ut qui versus legat nesciat, utrum iam nunc Lycen saevo marito nuptam dicat an nupta part. ad. sententiam hypotheticam pertineat; quae aliorum opinio est, ut Braunhardi. In qua re ne nobis ipsi vim inferamus neve tollatur dubitatio, interpungendo plane abstinendum censeo.

XIX.

Disputatur de iis locis, quibus verba affirmare
res negari dicuntur.

De Archyta Horatiano quum supra scripsissem, uberius
nie de iis locis disputatorum pollicitus sum, in quibus verba
dicuntur affirmare, res negari. Et *Heynius* quidem ad *Hom.*
Il. X, 98 *T. VI. p. 25* „Plura, inquit, in prisco sermone
occurrunt, in quibus pro defectu et absentia rei ipsa res po-
nitur, cuius generis multa in lyricis et tragicis animadverti
possunt“ In quam rem consensit vir antiquarum litterarum
peritissimus, *Matthiaeus* in *gramm. T. II. p. 1308* (ed. 2da).
Quos quidem duces secutus *Gerber* in *disput. de Archyta*
Horat. p. 10 eam rem non usitatam solum Graecis et La-
tinis sed propriam ex communi humanae mentis natura ait
esse profectam. Quodsi verum est, quis est quin cum magno
quodam eidemque versuto homine linguam humano generi non
ad aperiendum sed ad obtegendum animum, ad celandam
voluntatem datam esse a divino numine dicat? Praeterea
usus ut aiunt tyrannus esset vere. Ex iis qui hac aetate de
antiquis litteris scripserunt, istam rationem maxime usurpavit
idem *Gerber* l. l., illustrare conati sunt et *Reisigius* et qui
eius praelectiones grammaticas edidit *Hausius*, cf. *Reisig's*
lat. Sprachwiss. S. 14. 306 u. Num. 324 b. Primum igitur
quid *Gerber* tentaverit videamus. Cuius verba ipsa transcri-
bam: *p. 10* „Sie (diese Einheit) stammt aus der Umgang-
sprache, in der man es bekanntlich, besonders mit El-
fissen, nicht so genau nimmt, und so oft in der Leb-
haftigkeit des Gespräches aus Breviloquenz ein Wort ausläßt
in der Voransetzung, daß der Hörer das Richtige fühlen und
durch die nöthige Ergänzung den Gedanken ihr gehöriges Ver-
hältniß geben werde. Leicht ging dann diese Art des Ausdrucks
in die Schriftsprache über; denn auch hier wird der Schrift-

steller est durch die Lebhaftigkeit und rasche Folge der Gedanken veranlaßt, die nöthige Beziehung für das, was er im Sinne hat, zu vergessen und dem Leser die Ergänzung seiner Worte zu überlassen.“ At per deos, quid hoc est asserre lucis? Lingua quum quaecunque cogitaverimus verbis exornare et proferre debeat, quomodo tandem partem earum rerum, quarum nuntia est, omittere potest, modo recte velit suo munere fungi? Quid? Quae prave omittunt coram loquentes homines aut perperam cogitantes, eadem quum scribendum est et bene scribendum — nam mala scriptio ab his rebus aliena est — num possunt praeteriri? Id vero nunquam fiet, nisi si colloquentium hominum sermonem litterae velint imitari. In dialogis igitur quos dicunt brevitatis quaedam dicendi reperitur. Atque adeo si quis in dialogo id vocabulum, quod unum si adesset totius sententiae rationem vehementer commutaret, — si id, inquam, praetermittere auderet, quis tandem omnium mortalium enim crederet sanum? Et quod potest magis commutare sententiam, quam quae contrariam rem efficiat negans particula? Quare neque celeritas in dicendo neque motus animi id aut potest facere aut debet, ut necessaria illa particula negligatur aut omittatur. Neque magis apta est Reisigii doctrina l. l. p. 306: „Es ist aber den alten Sprachen der Griechen und Römer eine gewisse Darstellungsart eigen, welche dem Begriffe nach derjenigen der neu-europäischen Sprachen geradezu entgegen gesetzt ist. Diese Darstellungsart der Alten ist eine ideelle, indem ein Prädicat gewählt wurde, welches nicht als das materielle angesehen werden kann, sondern nur als Etwas in der Idee zu fassen ist. Der neu-europäischen Darstellung dagegen ist es eigen, das Materielle zu nennen. Es kann nämlich ein und derselbe Gegenstand auf zweierlei Art wirken, entweder durch Position, was die materielle Wirkung ist, oder durch Negation, und das ist die ideelle Vorstellung; denn die Negation beruht bloß in der Idee. So legen die Alten zuweilen einem Objecte das Prädicat zu, welches aus der Negation des Objects entspringt“. In quo loco quam longe vir doctissimus a vero aberraverit

manifestum est. Primum enim alii ante *Reisigium* id genus dicendi aliis quoque linguis recte vindicarunt, ut *Dacier* *Oeuvres d'Horace* Amst. 1727. p. 248 „Cette façon de parler n'est pas si extraordinaire, qu'elle le paraît d'abord; elle nous est encore très-familière; car un homme, qui partira un peu tard pour l'armée, dira fort bien que *son équipage* l'a retenu, pour dire, son équipage, qui n'était pas prêt, qui lui manquait“, et *Schreiber* de *Horat.* aliquot locis disput. Neo Brandenb. 1824, qui eodem fere exemplo germanico utitur. cf. *Gerber* l. l. Nam is usus, si vere est, non formas aliquas aut dicendi cogitandive rationes, ut nonnullarum tantum linguarum sit proprius, sed humanae mentis et cogitationis leges sequitur omnibusque linguis communis sit necesse est. Deinde quod *Reisigius* de duplici effectu dicit, id argutius dictum quam verius videtur. Quod quum *Haasius* intellexisset, aliam viam ingressus relabitur ad ellipsin, ab antiquis scriptoribus praedicatum ideo in eius modi sententiis omitti ratus, quod parum illud definitum et certum ex natura effectae rei debeat intelligi atque num res ipsa an eius absentia causa sit efficiens dignosci. In qua re hoc velim consideret vir doctus, facile fieri non posse ut praedicatum, quod ipsam rem non modo tollat sed in contrariam dissingat, incertum videatur et supervacaneum, quin orationis perspicuitas in periculum simul vocetur aut perdat. Iam vero videamus locos scriptorum, qui doctissimis viris singularis eius et mirae opinionis necessitatem imposuerint. Qui quum a *Gerbero* plurimi afferantur, ab hoc initium faciendum videtur.

Hom. II. I, 65 Achilles dicit

Εἴ τ' ἄρ' ὅγ' εὐχολῆς ἐπιμέμεται εἰθ' ἑκατομβῆς

ubi *Heynius* addit: pro voto vel sacro non reddito et *Vossius* noster interpretatur:

Ob ver sâun te Gelûbb' ihn erzûrneten, ob Hefatomben
Ea autem interpretatio ut non interpretatio solum sed etiam enarratio est, sic falsa est ideo, quod *Homeri* verba amplius quoddam spatium complectuntur. Nam qui est voti reus, is divinum numen laedit non solum quum non solvit votum,

sed etiam quum negligenter. Huic quoque irascuntur dii; quapropter Achilles sapienter et consulto quum nesciat cur deus videatur irasci, universe dicit iratum fortasse deum esse *propter votum* vel hecatombam. An etiam hecatomba non est reddita? Potest esse, quum voto concepta fuit ante; quodsi ita intelligendus locus, idem bis dicit Homerus. At vero fortasse deus nunc ipsam immolari sibi vult, aut in sacrificio olim facto peccatum aliquid est. Vides, quid poeta sit assecutus; quippe cuius verba ea omnia quae possint fieri complectantur. Huic autem dubitationi ubi locus non videbatur esse, ibi apertior et distinctior est oratio cf. Il. 21, 457 *Μισθοῦ χρώμενοι, τὸν ὑποστάς οὐκ ἐτέλεσσε*. — Neque aliam rationem alter locus eiusdem Homeri admittit, Il. 9, 33.

Ἄλκην μὲν μοι πρῶτον οἰεΐδισας ἐν Λαυαῶσιν, de quo Gerber: *Nicht die Tapferkeit, sondern den Mangel derselben machst Du mir zum Verwurfe*. Verum inest quaedam in his versibus gradatio. Diomedes, qui in certamine ingenti virtuti ferociaeque Hectoris resistere non potuit, dignitatem suam desperato Agamemnonis consilio, quo domum redeundum fuit, violatam aegerrime fert; praesertim quum in sua fortitudine postquam Achilles pugnam detrectavit omnis gloria belli et victoria esset collocata. cf. 8, 528. Hanc igitur fortitudinem, quae quidem quantacunque fuit Hectoris virtuti cedere deberet, Agamemno vituperare videtur atque adeo ignaviam ei postea aperte exprobrat. Quodsi h. l. *ἄλκη* esset defectus fortitudinis, ignavia, male idem bis legeremus; quid enim aliud esses *πᾶς ἔμεν ἀπτόλεμον καὶ ἀράλκιδα*? v. 34 iterum universe significatur id, quod ab acri Diomede v. 35 augetur, neque *ἄλκη* h. l. magis ignaviam significat quam post quinque versus, sed *fortitudinem qualiscunque fuit*. Huc referendus est locus, quem a viris doctis hoc modo tentatum non invenio, Eurip. Hec. 227 *γίγνωσκε δ' ἄλκην* i. e. considera vires quales sint, quam exiguae. cf. Pfugk. ad h. l.

Hom. Il. 13, 165

χάματα δ' αὖτις

ἀνυπότερον νίκης τε καὶ ἔγχεος ὃ ζυρέαζε.

Meriones hastam quam in Deiphobum misisset quum fractam videret, inermis aufugit aliam quaesiturus. Iam Gerberi sententia irasci dicitur ille *propter victoriam non reportatam*, Vossii um den verfehlten Sieg. Quae quum temere addita sint, quid prohibet, quominus propter victoriam a Deiphobo reportatam irasci eum affirmemus? Ipse enim Meriones pro victo habendus est. Verum satius est ut supra: propter victoriam, quam ipse speraverat, alter reportavit, huic rursus erepturus est. Quam ob rem aliam hastam quaesiturus abit.

Quodsi Gerber p. 11 ab Homero verbis μέμφομαι, χῶμαι, ὀνειδίζω cet. negantem rem, quae irae vel vituperationis causam habeat, plerumque addi negat, id minus recte dixit, propterea quod negans particula omissa non est; sed loci illustrantur ipsa discordia, quā negantia quodam modo verba vituperandi, irascendi cet. cum iis rebus certant, quibus orti affectus dicuntur. Earum enim rerum ipsa natura non est ea, ut iram vel reprehensionem vel convicium efficere possit, nisi forte minores sunt vel deteriores quam quae necessitati sufficiant. Sic intelligitur locus Eurip. Hippol. 1392 (1419) τιμῆς ἐμέμφθῃ, ubi Valckenarii interpretatio de honore neglecto praestat alteri propter honorem non acceptum, cf. Hippol. 12—16. Deinde laudat Gerber Hom. Il, 10, 98 χαμάρῳ ἀδδηχότες καὶ ἔννῳ coll. Od. 6, 2 ἔννῳ καὶ χαμάρῳ ἀρηκένος et Horat. carm. III, 4, 11 ludo fatigatumque somno, ubi negationem necessariam esse affirmat propterea quod somnum non cepissent, somno privati fuissent; nam, inquit, nisi ita cogitamus, somnus ut causa sit defatigationis quomodo fieri potest? Recte quidem, fieri non potest; sed ne poetae quidem illi somnum defatigationis causam esse voluerunt sed defatigationem somni; veluti Horatius puer ludendo defatigatus somno opprimitur; nam unde pueri innocentis et otiosi insomniae? cf. Sall. Cat. 28 „Vigilare neque insomniis neque labore fatigare.“ Sic nos dicimus ich habe Schlaf,

er kann sich vor Schlaf nicht halten; neque magis quam Latini insomnias sive somnum quo caruimus, sed dormiendi cupiditatem significamus. Atque ita quum dicitur, personae quasi formam induit res. cf. Terent. Heaut. III, 1, 82 „*Somnum hac nocte oculis non vidi meis*“. Cic. ad fam. VII, 30 „*Toto suo consulatu somnum non vidit*“. Justin. XI, 13 „*Confectum curis Alexandrum somnus arripuit*“; Virgil. Aen. VI, 520 „*confectus curis somnoque gravatus*“ ibid. IX, 189 „*somno vinoque sepulti*“ Ovid. Met. XI, 631 „*labitur somnus in artus*“. ibid. VII, 153 „*Nuces somnum faciunt*“.

Iam pervenimus ad notissimum locum Horatii Carm. I, 3, 15.

Quo non arbiter Hadriae
Maior tollere seu ponere vult freta.

Qui locus quum alteri verbo *ponere* negatio *statu remisso* additur, vereor ne recte non intelligatur. Est enim apud antiquos poetas celebratissima opinio, tempestates in mari oriri ventorum inter se pugnantium acri certamine. Quod quam verum sit ut perspiciatur, locos proferam.

Ovid. Trist. I, 2, 25 sqq.

Fremunt immani turbine venti;
Nescit cui domino pareat unda maris.
Nam modo purpureo vires capit *Eurus* ab ortu,
Nunc *Zephyrus* sero vespere missus adest,
Nunc gelidus sicca *Boreas* bacchatur ab Aeto
Nunc *Notus* adversa proelia fronte gerit.

cf. Hom. Od. V, 292—296.

Virgil. Aen. I, 52 sqq.

Hic vasto rex Aeolus antro
Luctantes ventos tempestatesque sonoras
Imperio premit ac vinclis et carcere frenat.

Apud Virgilium Aeolo duplex potestas a summo Iove data esse dicitur, Aen. I, 66

Et mulcere dedit fluctus et tollere vento.

Propert. III, 15, 31

Magnos cum ponunt aequora motus
Eurus ubi adverso desinit ire *Noto*

Horat. Carm. I, 9, 10

Stravere ventos aequore fervido

Deproeliantes

ibid. I, 12, 30 sq. Concidunt venti

Et propter eam rem Horat. Epod. 10 in navem, quam conscendit Maevius poeta, tres ventos concitat; sic Carm. I, 3, 15 *Africum decertantem Aquilonibus* nominat. cf. *ibid.* v. 4. Deinde *Stat. Theb. I, 193. 348 sq. Lucan. Phars. II, 454 sqq. III, 525.* Atque quoniam maria quaedam iisdem saepe ventis moventur, hi victores ex pugna decessisse imperiumque inulti exercere videntur. Cf. Mitscherl. ad h. l. v. 15. Itaque Notus in mari Adriatico, quod ex arbitrio suo (*arbitrè*) regit, non movet solum sed ponit etiam aliis qui ibi saevire conati sunt ventis devictis. Iam confer, sis, reliquos locos: Virgil. *Aen. III, 68* „placataque venti dant maria“ *Eclog. 2, 26* „quum placidum ventis staret mare“, quibus adde *Aen. V, 765* „placidi straverunt aequora venti“. Neque in his locis negationem omissam esse perspicue ostenditur simillimo hoc loco Virgil. *Aen. IV, 244*, ubi Mercurius

Dat somnos adimisque;

in quo loco Mercurius non magis persona est quam in illis ventis; quamquam maiore littera scribendum esse illud nomen non credo. In *προσωποποιία* latet dictionis origo. Similis locus est *Sophoc. Trach. 94*

αἶψα νῦν ἐναριζομένα

Τίττει κατεννάζει τε φλογιζόμενον

Ἄλιον.

in quo loco nihil est, quod *ἐναριζομένα* cum altero verbo *κατεννάζει* coniungere nos iubeat. Praeterea ex omnibus locis quos *Lobeckius* ad *Soph. Aiac. 706* citavit (*Hor. C. S. 10. Soph. Trach. 656 Valer. Arg. I, 454. Eurip. Bacch. 448. Aesch. Choeph. 875*) ne unus quidem est, qui hanc rectam puto interpretationem aspernetur. Ad *Xenoph. Anab. I, 6, 7* ὁπότ' αὖ ἔγνωσ' τὴν σεαντοῦ δύαμιν, quo loco δύαμιν non potestatem vel vires sed defectum virium, *Dhmmachst*, et *ibid. V, 8, 1*, ubi τῆς φυλακῆς non factam custodiam Gerber esse

ait; multo prudentior erat *Krueger*, quippe qui τὴν σεαυτοῦ δύναμιν germanice interpretaretur deine Macht d. h. die Schwäche derselben, et φυλακὴ schlechte Bewachung. Sed illo loco Xenophon dicit: *quum qualis sit tua potestas intelligeres*; hoc Philesius et Xanthicles damnum viginti minarum praestant τῆς φυλακῆς i. e. propterea quod (hoc significatur genitivo casu) in custodia mercium positi fuerant. Quae qualis fuerit custodia, non ex verbis scriptoris sed ex re facta elucet. Sic hic quoque Ciceronis locus, pro Rosc. Am. IV. §. 9: nam commoditati ingenium, gravitati aetas, libertati tempora sunt impedimento“; si quis vellet, posset negationem adiungere; ipse tamen Cicero cautior fuisse videtur. In his igitur omnibus locis quum iterum indefinitam et latiore dicendi rationem repertam habeamus, quid reliqui loci qui doctrinae de hoc usu dilatae veritatem evincere dicantur, efficiant, cauta et accurata consideratio restat.

Horat. Carm. I, 18, 3

Siccis omnia nam dura deus proposuit neque
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines,

quem versum *Fossius* sic germanice

Und kein Mittel verbannt, außer dem Trunk, nagender
Sorgen Schwarm.

De qua re *Gerber* haec: Hier heißt es neque aliter, nicht anders, unter keiner andern Bedingung entfliehen die nagenden Sorgen. Und welches wäre denn diese Bedingung? Nach einer richtigen grammatischen Verbindung kann er nichts Anderes sein, als die Nüchternheit; denn das neque *aliter* bezeichnet eine im Vorhergehenden liegende Voraussetzung und verbietet nicht das Entgegengesetzte, sondern das Gleiche; das aber ist siccitas und nicht ebrietas. Mithin durfte man, streng genommen, nicht ergänzen nisi vino hausto, sondern nisi sicci sumus“. Id autem ait non consentire cum eo, quod dicere velit poeta; credendum igitur esse negationem in animo eius latuisse, quum tamen non negaverit sed affirmaverit: ut esset addendum: quam si non sicci sumus. In quo loco magnopere cavendum est, ne gravi quae in hac disputatione vi-

delur inesse diligentia prave decipiamur. Is enim locus *neque aliter* cet. ex iis est, in quibus quae indicatur conditio non proxime praecedentibus verbis suggeritur sed altius repetenda est. cf: Cic. de amic. c. 20 „aliter amicitiae stabiles permanere non possunt.“ Quid? Num in hoc loco *aliter* voc. referendum videbitur cuiquam ad eam quae proxime praecedit benevolentiam erga nutrices et paedagagos? Immo vero ad eam sententiam referendum, quae septimo vel octavo versu ante legitur: *Omnino amicitiae corroboratis iam aetatibus . . iudicandae sunt.* vid. Gernhard ad h. l. et quae Klotzius ad Cic. Tusc. p. 7 de simili usu pronominis *qui* scripsit *). Deinde adest altera adversaria Gerbero particula *neque*. Ea enim quum enuntiati partes coniungat, non fortiori cuidam inferiori subiungat, alteram causam addit, sive *nam* particula ad hanc quoque partem enuntiati pertinet. Quod si est, *aliter* referatur necesse est ad vv. 1 et 2, quibus ut vino Varus fruatur ab Horatio excitatur. Quapropter in *aliter* adverbio hanc latere conditionem existimo: *quodsi vites non plantas i. e. vino non uteris, non diffugiunt mordaces sollicitudines.* Possunt cum hoc loco comparari Homerici apud Naegelsbachium Il. 2, 250 p. 120; qui tamen quum aposiopesis quoddam genus habeant, dissimiliores sunt; illa autem figura et Il. 2, 250 et Od. 19, 486 egregie ac commodata est ad animos loquentium gravi ira commotos. — Verum gravius erravit Gerber, quum hoc loco Horat. Carm. II, 4, 15

Regium certe genus et Penates

Maeret iniquos

genus *amissum* interpretaretur: „Nur über den Verlust des königlichen Geschlechtes konnte das Mädchen trauern. Man bedauert eine Sache nur dann, wenn man sie nicht mehr hat.“ Quid, si Iupiter ipse de coelo descendisset? Num is regium genus puellae potuisset eripere? Nempe genus quum nati sumus non amittimus neque potest ulla nobis vi eripi; sed

*) De hac re nunc conferri potest Obbarius quoque in Iahn. Ann. phil. XXVIII. 3 p. 246.

contaminatum est regium genus in ancilla; quare moeret. Neque licet magis testem eius rei asserre hunc locum Horat. epist. ad Pis. 258—262, vel propterea quod quomodo interpungendum sit inter viros doctos nondum convenit, et quam tutati sunt *Bentleius* et *Doederlinius* interpunctio multa habet quibus commendetur. Nam quod *Orellius* dicit, *premere* verbum apud Bentleium obiecto quod vocant carere, id non impedit, quo minus tota ratio comprobetur. cf. Od. III, 7, 12, ubi *tentat* verbum non magis ornatum est obiecto.

Naegelsbachius ad Hom. II. I, 65 praeter locos supra citatos Homeri etiam Od. 14, 365 appellat, quo loco Eumaeus ad Ulixem haec :

τί σε Χορὴ τοῖον ἔορτα
Μαυσιδίῳ; ψεύδεθαι; ἐγὼ δ' εὖ οἶδα καὶ αὐτὸς
Νόστον ἐμεῖο ἄνακτος, ὅτ' ἤχθετο πᾶσι θεοῖσιν
Πάγχυ μᾶλ', ὅτι κτε.

Ad intelligendum locum V. D. suppleri iubet οἶδα καὶ αὐτὸς νόστον ἐμ. ἀν. ὅτι οὐκ ἔσται. Sed satis est monere, νόστον accusat. ex attractionis quodam genere, quum subiectum esse deberet verbi ἤχθετο, ad primariae partis verbum esse accommodatum cf. Butt. gr. Gr. §. 151. I. 6 quem *Naegelsbachius* ipse laudat ad II. 2, 409. Kühner. §. 857.

Apud *Reisigium* l. l. p. 306 primus locus qui citatur est Valer. Flacc. Argon. I, 454 solvit iam fibula vestes: „Die Spange löset das Kleid, wenn sie weggenommen wird“ Si idoneus esset locus et similis ceteris, dicere deberes: wenn sie nicht da ist; quod quidem esset ineptum. Sed fibula non retrahitur, sed *abit* ipsa; est iterum *προσώποποιία*, de qua supra dictum. Num quid aliud est, quum latine dicimus *fibula mordet, mordaci dente capit*?

Cic. de N. D. II, 19 „sol ita movetur, ut cum terras larga luce compleverit, easdem modo his modo illis ex partibus *opacet*“; ex quo loco colligitur (cf. Reisig. p. 14) veteribus licuisse dicere: die Sonne verdunkelt die Erde. Sed *opacare* h. l. non est obscurare id quod ante erat illustratum,

sed non illustrare quod obscurum est, im Dunkeln lassen. Sic apud Horatium C. S. 9

Aline Sol curru nitido diem qui

Promis et celas;

in quo loco quum deus Solis appellatur, id genus dicendi facilius cognoscitur. Nam totus mundus, naturali quadam caligine obductus radiis Solis illustratur; Sol igitur quum abivit, priore nocte orbis necesse est tegatur. cf. Virgil. locos quos supra attuli, Aen. I, 66. IV, 244. Omnia quae fiunt, decorum beneficiis fiunt; qui si facultatibus suis non utuntur, nihil mutatur et manet prior rerum ratio. Ceterum cf. Lucan. VI, 645 „humum Phoebo non pervia taxus opacat. Et quem locum attulit Haasius: Ovid. Met. VII, 573

Prosiliunt, aut si prohibent consistere vires

Corpora, devolvunt in humum,

is plane similis est Xenophonteo An. I, 6, 7. Iis autem quae de Ciceronis et Horatii locis disputavi, expediuntur ii quoque loci, quos apud Reisig. Enarrat. Soph. Oed. Col. 864. 865 legimus. Sol enim deus qui omnia videt, caecitatis quoque auctor est; Mars, qui bello et caede gaudet, conservandae pacis causa vocatur (Hom. hymn. VIII, 15 sqq.). Scilicet ut ille denegata luce obscuritatem et caecitatem, sic bellandi cupiditatem continens hic pacem dare potest et conservare. In quo genere eximiam auctoritatem hanc addo: de Mercurio in hymno Homer. II, 14 hi versus sunt:

Καὶ τότ' ἐγείνατο παῖδα πολύτροπον, αἰμυλομήτην,

Ἀριστιῆρ', ἐλαιοῖρα βοῶν, ἡγήτιορ' ὀνείρων,

Νυκτὸς ὀπωπηῆρα, πύληδόκον, ὃς πύλ.

Qui deus est fur, idem est custos; quam diversam naturam ut recte coniungere videatur, πολύτροπος vocatur et αἰμυλομήτης. Musae, quarum beneficio poetae cantum debent et citharam (Hor. Carm. IV, 3, 19 sqq.), eadem utrumque cohibent (id Carm. I, 1, 32 sq.); Notus qui imbres cogit, idem dispergit (id. Carm. I, 7, 15 sq.); Apollo, cuius ira pestilentia exoritur (Hom. II. I.), placatus morbum defendit (Hor. Carm. I, 21, 16); denique Fortuna et homines altius

tollit et sublatos praecipites deturbat (Hor. Carm. I, 35, 2 sqq) cf. Soph. Ai. 675. 706. Trach. 655. Omnino ita potentes sunt dei, ut et dare possint et adimere. cf. Ovid. Met. VIII, 616.

Ad Eurip. Med. 963

τῶνδ' ἐμῶν παίδων φυγὰς
 ψυχῆς ἂν ἀλλάξαίμεθ', οὐ χρυσοῦ μόνον

Schaefer: „Exspectes, inquit, contrarium fugae, *veniam manendi*“; et „Est hoc graecae linguae idioma, quod interpretes passim male habuit“. Quod vir doctissimus fortasse non dixisset, si poetam se legere memor satis fuisset, quem in pedestrem orationem dissecare et dissolvere non decet. Quamquam optime sese res ipsa habet: „Exilium puerorum permutare velim non auro solum sed vita etiam“. Mater exilium puerorum, de quo inimici decreverant, illo pretio redimit, ut ipsa possit statuere. Prohibituram eam esse res docet, quum de liberis ipsius agatur pretiumque sit maximum. Simillimus locus est *Platonis Menex.* p. 237. Α ζῶντές τε τοῖς ἐαυτῶν εὐφραίνον δι' ἀρετήν καὶ τὴν τελευτήν ἀντὶ τῆς τῶν ζώντων σωτηρίας ἠλλάξαντο, ubi si acutius velis disputare, non *τελευτήν* sed *βίον* exspectes. Nam ab Euripideo hic non discrepat nisi altera verbi *ἀλλάσσειν* constructione; quod idem in verbo *mutare* fieri solet. Horat. Carm. I, 17, 1. II, 12, 23. III, 1, 47. Epod. 9, 28. Stat. Silv. II, 1, 112. Alius etiam locus apposite conferri potest *Catull.* 12, 7

Crede Pollioni

Fratri, qui tua furta vel talento

Mutari velit

Verum quem appellat Schaefer Euripidis locum, Phoen. 1668

καὶ τῷ τάφῳ νῦν τὴν δίκην παροσχέτω,

is prave intelligeretur, si τῷ τάφῳ dictum crederemus pro τῇ ἀταφίᾳ. Ὁ τάφος universe dicitur; negatio postea additur v. 1670. Iam ex iis locis quos habet *Matthiaeus* l. l., unus est Soph. Ai. 178 ubi utrum legendum sit δώροις an ἀδώροις etiam nunc incertum est.

Quae omnia si vere disputata sunt, hoc spero perspicuum erit, neque veteribus scriptoribus fuisse neque nobis

esse usum, quo quod verbis affirmetur, negetur ipsa re; contra magnam eorum locorum partem, qui in eam rem proferri solent a viris doctis, recta interpretandi ratione auferri, in aliis *προσωποποιῶν* inesse quandam, eos denique, qui pravae illi doctrinae maxime videantur favere, universam aliquam imaginem vel sententiam exhibere, quae quum complures partes vel genera habeat, legentium iudicio ita obnoxia sit, ut quid res ferant recusentve inde eligatur. In his autem quae fieri possint vel intelligi, negationem posse ipsam reperiri quis negabit? Res enim, quae paulatim minuantur, tandem evanescent.

Tota haec disputatio quum iam esset scripta, apportatur mihi *Koehler*i libellus, cui index est: de veterum scriptorum usu in enuntiationibus verbo affirmantibus, re negantibus (progr. schol. Zwicav. 1839). Atque magnopere miror, quod V. D. molesta quadam diligentia modum tantopere excessit, ut id genus dicendi in sex partes dividere non dubitaret. Neque ibi quidquam inveni, quod sententiam meam supra expositam redarguat; immo valde gaudeo, quod *Iahn*um, de litteris antiquis virum optime meritum in Ann. phil. et paed. 1839. 9. XXVII. 1. p. 110 sq. idem fere, quod ego feci, de his rebus iudicium fecisse nunc videam. *Lafontanius* igitur (in edit. Aesch. T. I. p. XCVII sq.) iam non solus est, qui aliud dicere aliud sentire saepe antiquos homines vehementer negaverit. Hanc autem disputationem post *Iahn*um scriniis cohibere ideo nolui, quod ab eo, uti annalium natura tulit, omnino tantum quid sentiret enuntiatum, de singulorum locorum interpretatione expositum non est.

XX.

Duo nomina substantiva vinculo aliquo inter se coniuncta et singulis adiectivis ornata quomodo apud Horatium collocari soleant, quaeritur.

In particula prima harum quaestionum quum de loco *carm.* III, 1, 21 scriberem, de ordine quodam, quo apud Horatium duo substantiva singulis adiectivis ornata saepe dis-
ponerentur, pauca proposui. Ibi autem, id quod eius loci natura ferre videbatur, de una tantum nominum collocan-
dorum ratione disputavi, quamquam magnam eius rei varie-
tatem apud poetam esse primum quodque carmen ostendebat.
Quare quod ibi relictum est, hic repetendum mihi esse existi-
mabam. Ad rem autem antequam accedam, hoc moneo, ne
eos quidem locos praetermittere me debuisse, quibus alterius
adiectivi munere genitivus substantivi nominis fungeretur,
contra debuisse excludere, quibus aut quatuor illa nomina ni-
mia quadam spatii amplitudine disiungerentur, velut quum
ex *tribus* versibus dispersae partes essent colligendae (*carm.* I,
15, 18 sqq. III, 16, 11 sqq., IV, 2, 27 sqq., IV, 4, 46 sqq.);
aut quum tria nominum paria artificio quodam miscerentur.
Nimirum in his locis maior potest esse rationis varietas, quam
ut ex carminibus singulas res facile possis conquirere, con-
quisitas ad certam aliquam legem revocare. Trium autem
parium proferam saltem exempla: *Carm.* I, 15. 1 sqq., II, 2,
1 sq., 6, 22 sqq., 8, 14 sqq. III, 5, 26 sqq., 6, 7 sq., 9,
7 sq., 11, 26 sq. 25, 15 sqq., 24, 22 sq., 27, 58 sqq., IV, 2,
54 sqq.; 4, 7 sqq.; 4, 59 sqq.; *Epod.* 3, 9 sq. 5, 11 sq.
5, 47 sq. 17, 15 sqq.

Et primum quidem ut unde recte proficiscendum videa-
tur habeamus, videndum erit, quem quatuor nominum ordi-
nem simplicissimum, ab omni oratoria vel poetica auctoritate
liberrimum, ad logicas rationes accommodatissimum esse arbi-

tremur. Atque latini sermonis eum morem esse scimus, ut quum adiectivum substantivo saepissime adhaereat et natura cogitationeque inferius sit, substantivum praecedat, adiectivum insequatur. Quum igitur dicamus *pater bonus, filius bonus*, atque eodem iure remotaque omni aliena auctoritate *pater filii*; consequens est, ut quam *pater bonus* et *filius bonus* genitivi coniunctione colliguntur, dicatur necesse sit *pater bonus filii boni*. cf. de hac re *Handit* art. lat. scrib. §. 80 sqq. Iam habemus, unde progrediendum videatur, videndumque, quot ordinibus vel rationibus quatuor illa vocabula sive elementa quae mathematici vocant omnino possint disponi, deinde quot in Horatii carminibus deprehendantur. In qua re quo perspicua magis et brevis fiat disputatio, singulas partes singulis litteris significare volumus, ita ut utrum nomen praestantius dignitate maiusque esset visum littera A, alterum littera B indicaremus. Ablativis autem et dativis accusativi semper praestant, accusativis nominativi; veluti ad significandum locum Carm. I, 3, 18

siccis oculis monstra natantia

haec formula usurpatur b B A a; minores enim litterae adiectiva indicant.

Atque in hac re hoc magnopere admirandum est, quotiescunque elementa *A a B b* a mathematicis dicantur permutari posse, totidem ordines in Horatii carminibus reperiri; magnum sane documentum mobilitatis et libertatis praestantia linguae poetis concessae. Sunt autem ordines viginti quatuor; quos quum omnes exemplorum auctoritate munitos ostendero, singillatim pauca nunc quidem disputabo.

1. *A a B. b. ignes suppositos cineri doloso*. II, 1, 7 sq. cf. I, 29, 9sq. II, 1, 7 sq. 6, 2. 9, 5 sq. 15, 7 sq. III, 5, 15 sq. 6, 47 sq. 13, 4 sq. 25, 7 sq. IV, 4 sq. Epod. 5, 45.
2. *A a b B. Memphim carentem Sithonia nive*, III, 26, 10. cf. II, 5, 25 sq. 17, 18 sq. III, 1, 5. 1, 6 sq. 2, 10 sq. 4, 15 sq. 8, 11 sq. 8. 19 sq. 25, 15 sq. 26, 10. IV, 4, 25 sq. 11, 19 sq. 14, 29 sq. Epod. 5, 25. 5, 75 sq. 17, 4 sq. 17, 11 sq.

3. *A B a b. Martem tunica tectum adamantina.* I, 6, 15. cf. I, 35, 15. 36, 4. II, 9, 21 sq. 14, 25 sq. III, 2, 17. 5, 23 sq. 29, 20. IV, 1, 30. 4, 50. 8, 25 sq. 14, 11 sq. 14, 57. Epod. 2, 59. 17, 22.
4. *A B b a. Dies anno redeunte festus.* III, 8, 9. cf. I, 29, 5. 54, 5 sq. II, 1, 1. III, 8, 9. 8, 13 sq. 11, 33 sq. 16, 5 sq. 18, 1. IV, 4, 25 sq. Epod. 11, 17. 15, 6.
5. *A. b B. a. Venator tenerae coniugis immemor.* I, 1, 26. cf. I, 2, 6. 5, 29 sq. 6, 17 sq. 10, 13. 31, 7 sq. 52, 11 sq. 58, 7 sq. II, 1, 21 sq. 5, 18. 16, 11 sq. 19, 1 sq. 19, 3 sq. 19, 29 sq. III, 2, 7. 4, 67 sq. 10, 15. 26, 7 sq. IV, 1, 26. 4, 61. 6, 51 sq. 9, 30 sq. 11, 27. 12, 3 sq. 15, 6 sq. Epod. 5, 4. 5, 55 sq. 10, 9.
6. *A b a B. Maecenas atavis edite regibus.* I, 1, 1. cf. I, 1, 4. 14, 5. 21, 5 sq. 28, 29. 31, 12. 35, 31 sq. II, 1, 4 sq. 1, 35 sq. 3, 21. 6, 5. 7, 5. 12, 2 sq. 16, 18 sq. 16, 58 sq. 18, 4 sq. 19, 8. 20, 5 sq. III, 1, 21 sq. 3, 5. 4, 74. 5, 18 sq. 5, 39 sq. 6, 15 sq. 8, 22. 9, 9 sq. 9, 22 sq. 10, 1 sq. 10, 2 sq. 10, 5 sq. 11, 3 sq. 12, 8. 14, 3 sq. 14, 8. 15, 15. 17, 1. 19, 16 sq. 19, 24. 22, 7. 24, 53 sq. 29, 24. 29, 49. IV, 4, 53. 6, 42. 10, 4. 11, 6 sq. Epod. 4, 17 sq. 5, 15. 7, 7 sq. 8, 9 sq. 8, 15 sq. 11, 28. 12, 1. 14, 3. 16, 57. 17, 35 sq. 17, 54. 17, 55.
7. *a A B b. feros cultus hominum recentum.* I, 10, 2. cf. I, 25, 17. 29 14 sq. 37, 25 sq. II, 1, 36. 3, 9 sq. 7, 15 sq. 12. 8 sq. III, 4, 31. 4, 43. 6, 27 sq. 8, 3 sq. IV, 15 sq. Epod. 2, 3. 2, 53.
8. *a A b B. quinta parte sui nectaris.* I, 15, 16. cf. I, 15, 10 sq. 15, 35 sq. 22, 15 sq. 25, 29 sq. 27, 5 sq. 27, 20. 35, 15. 57, 9 sq. II, 1, 11 sq. 1, 15 sq. 3, 15 sq. 4, 3. 6, 18 sq. 15, 9 sq. 15. 19 sq. 16, 9 sq. III, 1, 17 sq. 1, 18 sq. 2, 25 sq. 5, 55 sq. 6, 23 sq. 6, 43 sq. 10, 7 sq. 18, 7 sq. 24, 12 sq. 27, 21 sq. 27, 55 sq. 29, 40 sq. 30, 11 sq. 30, 15 sq. IV, 6, 18. 8, 28 sq. 9, 11 sq. 9, 17 sq. 9, 22 sq. 11, 25 sq. 14, 25 sq. 14,

- 51 sq. C. S. 45. Epod. 1, 13 sq. 5, 15 sq. 5, 25 5.
69. 9, 1. 9, 7 sq. 10, 5. 10, 21. 14, 13 sq. 15, 7 sq.
17, 47. sq.
9. a B A b. *Sectus flagellis hic triumviralibus*. Epod. 4, 11.
cf. I, 1, 27. 6, 5 sq. 7, 20 sq. II, 11, 9 sq. 12, 11 sq.
III, 4, 73. 5, 22. 5, 45 sq. 11, 41 sq. 19, 28. 21, 13
sq. IV, 3, 21. 4, 42. 8, 13. 14, 18. Epod. 4, 11. 5,
5 sq. 10, 15.
10. a B b A. *Cessantem Bibuli consulis amphoram*. III, 28,
8. cf. I, 2, 13 sq. 7. 29. 12, 11 sq. 23, 2 sq. 26, 2 sq.
37, 23 sq. II, 2, 23 sq. 3, 1 sq. 4, 13 sq. 7, 7 sq. 8,
1 sq. 12, 19 sq. 14, 17 sq. 16, 13 sq. III, 1, 27 sq. 3,
61 sq. 24, 51 sq. IV, 2, 2. 11, 15. C. S. 37 sq. Epod.
2, 7 sq. 2, 63. 5, 77 sq. 6, 7. 16, 1.
11. a b A B. *Insigne maestis praesidium reis* II, 1, 13. cf.
I, 2, 9, 3, 23 sq. 3, 34. 5, 6 sq. 7, 13 sq. 8, 6 sq. 9,
7 sq. 10, 17 sq. 12, 23 sq. 14, 19 sq. 17, 6 sq. 18, 15.
20, 1. 29, 13 sq. II, 1, 31 sq. *) 5, 19 sq. 6, 11 sq.
12, 1. 14, 14. 15, 3 sq. 17, 19 sq. III, 2, 11 sq. 3, 17 sq.
4, 2. 4, 17. 4, 29 sq. 5, 31 sq. 6, 4. 12, 7. 16, 35 sq.
18, 5. 19, 4. 20, 14. 21, 15 sq. 29, 4. 29, 17. IV, 1,
34. 2, 7 sq. 2, 25. 4, 27 sq. 5, 1 sq. 6, 25. 7, 27 sq.
8, 1 sq. 10, 2. 14, 47 sq. C. S. 59 sq. Epod. 2, 15.
2, 41 sq. 2, 47. 2, 55 sq. 5, 19. 5, 29. 5, 61 sq. 5,
67 sq. 5, 69 sq. 10, 19 sq. 12, 5. 12, 13. 13, 11. 14,
1 sq. 16, 7. 16, 33. 16, 48. 16, 55. 16, 63. 16, 66. 17, 66.
12. a b B A. *Luctantem Icariis fluctibus Africum*. I, 1, 15.
cf. I, 12, 43. 13, 4. 17, 1 sq. 18, 1. 18, 13 sq. 32, 7
sq. 33, 5. 35, 5 sq. 36, 8. II, 2, 15 sq. 6, 10 sq. 10,
10 sq. 12, 6 sq. 17, 21 sq. 18, 1 sq. 20, 2 sq. III, 2,
2. 3, 63 sq. 4, 34. 7, 1 sq. 9, 2 sq. 12, 10 sq. 13, 6
sq. 18, 11 sq. 19, 22 sq. 26, 5. 27, 25 sq. 27, 71 sq.
29, 14 sq. IV, 2, 42 sq. 8, 27. 14, 39 sq. 15, 3 sq. C. S.

*) *Hesperiae* adiectivum est. vid. Orelli ad h. l. cf. II, 17, 20.

- 21 sq. Epod. 1, 19. 2, 17. 2, 45. 7, 5. 8, 5 sq. 9, 5.
11, 25 sq. 13, 15 sq. 14, 7. 15, 11. 16, 9. 17 52 sq.
13. *B A a b. Proetum mulier perfida credulum.* III, 7, 15.
cf. III, 24, 3 sq. Epod. 8, 11 sq.
14. *B A b a. Sororum fila trium (patiuntur) atra* II, 5, 15.
sq. cf. Epod. 1, 5 sq.
15. *B a A b Aquae lene caput sacrae* I, 1, 22. cf. I. 10,
14. III, 16, 50. 27, 2 sq. 27, 10.
16. *B a b A Lycambae spretus infido gener.* Epod. 6, 15.
cf. I, 20, 9 sq. 28, 5 sq. 28, 11 sq. II, 19, 11 sq. III,
11, 1 sq. IV, 5, 15 sq. 6, 3 sq. 7, 15. 14, 7 sq. Epod.
1, 25 sq. 4, 15. 5, 27 sq. 9, 15 sq. 11, 10.
17. *B b A a. Ictibus crebris iuvenes protervi.* I, 25, 2. cf. I,
11, 6 sq. 16, 1. II, 2, 7 sq. III, 1, 6. 1, 47 sq. IV,
15, 5 sq.
18. *B b a A. Muricibus Tyriis iteratae (vellera) lanae.* Epod.
12, 21. cf. I, 6, 14 sq. 12, 37 sq. 17, 11 sq. 37, 1 sq.
II, 9, 2 sq. 10, 25 sq. 20, 15 sq. III, 1, 2 sq. 5, 5 sq.
6, 21 sq. 10, 11 sq. 10, 19 sq. 25, 11 sq. IV, 3, 17 sq.
15, 9 sq. C. S. 19 sq. Epod. 2, 33. 5, 49. 12, 8 sq.
19. *b A a B. Relictis Musa procax iocis* II, 1, 57. cf. I, 16,
11 sq. II, 13, 54 sq. 14, 19 sq. III, 3, 43 sq. 6, 33. 9,
14. 11, 9. 11, 35 sq. 15, 10. 16, 25. 17, 4. 18, 9. 19,
25. 19, 26. 22, 6. 24, 36 sq. 28, 2 sq. IV, 1, 4 sq. 2,
58. 4, 57. 5, 5. 5, 57. 9, 42 sq. Epod. 1, 29. 2, 29.
2, 57 sq. 3, 6 sq. 16, 50. 17, 25.
20. *b A B a Multis ille bonis flebilis.* I, 24, 9. cf. II, 8, 11
sq. IV, 4, 13 sq. 5, 51 sq. 8, 7 sq. 8, 9 sq. Epod. 16,
25 sq.
21. *b a A B. Teretes Marsus aper plagas.* I, 1, 28. cf. I, 1,
14. 3, 32 sq. 4, 9. 12, 22 sq. 12, 59 sq. 14, 14. 28, 21.
32, 13 sq. 35, 7 sq. 35, 21 sq. 36, 10. 37, 31 sq. II, 1,
6. 4, 11. 12, 15 sq. 16, 29. 17, 3 sq. 17, 22 sq. III, 1,
16. 3, 6. 4, 70 sq. 4, 76. 8, 21. 13, 9. 13, 14 sq.
14, 5. 21, 4. 23, 8. 27, 75 sq. 29, 2. IV, 4, 31 sq.

neque facile potest secundum locum obtinere. De illo autem loco „*multis ille bonis flebilis occidit*“ iure dubitaveris utrum *multis* an *bonis* substantivi loco positum dicas. Sed quum deinde sequatur *nulli flebilior quam tibi*, satius erit *multis* pro substantivo habere quam *bonis*. Dicit enim Horatius *multis iisque bonis*, non *bonis iisque multis*; quamquam ne sic quidem usitator ordo, decimus quartus, efficitur. Cuius rei causa in adiectivo *flebilis* cernitur, quod quum adverbii loco positum sit non debuit distrahi a verbo *occidit*.

Contra frequentissimi ordines sunt sextus, octavus, undecimus, duodecimus, vicesimus vecundus. De potestate autem singulorum ordinum tum recte iudicabimus, quum alios esse locos quibus quatuor vocabula unum tantum versum efficiant, alios quibus eadem duobus versibus divisa sint viderimus. Veluti quum legimus Carm. III, 8, 22

Cantaber sera domitus catena (ord. VI)

substantiva *Cantaber* et *catena* ita aures explere videntur, ut adiectiva undique circumclusa magnopere premantur; contra *catena* voc. vehementer efferatur. Cum quo loco conferas quaeso hunc Carm. III, 1, 21 sq.

Non avium citharaeque cantus

Somnum reducent. *Somnus agrestium*

Lenis virorum *) et.

animoque percipies, quantopere adiectiva *lenis* et *agrestium* eo quod in initio et in fine versuum collocata sint tollantur; contra substantivum *virorum*, quod per se nihil habet momenti, omnino evanesceret nisi caesura aliquantulum sustineretur. — Facit aliquid in hac re vocabulorum maior mi-

*) De hoc loco quae part. I p. 16 sqq. disputavi, ea ab *Iahno* (Ann. phil. XXIV. 4. 1838. 12 p. 434.) probata, improbata a *Duentzero* p. 389 etiam nunc verissima mihi videntur. Nam si *agrestium virorum* genitivus esset coniungendus cum *humiles domos*, tria paria vocabulorum ita contorta haberemus, ut alterum exemplum simile eius rei reperturum me desperarem. Ipsius igitur poetae manus est quae quid dixerit ostendat, ut nobis ne dubitatio quidem permissa esse videatur.

norve numerus syllabarum. Nam ut eiusdem sexti ordinis exemplo utar, quum substantivum in primo loco collocatum unam tantum syllabam habet, consequitur ut insequentis adiectivi aut prima aut secunda syllaba arsin efficiat plusque momenti debeat nancisci. Quod quo facilius sentiatur, diversi generis duo exempla apponam:

Carm. III, 3, 5 dux inquieti turbidus Hadriae

II, 7, 5 Pompei meorum prime sodalium

Praeterea autem metrum quoque ipsum efficacissimum est; arses enim et theses ut in diversis metrorum generibus diversae sunt, ita vocabula, quae eiusdem ordinis eundem locum occupaverunt, diversam tamen gravitatem et vim habent in diversis carminibus collocata. In illis duobus exemplis ex metro Alcaico sumtis *turbidus* et *prime* adiectiva quum caesuram sequantur atque in arsi posita sint, maximam prope vim sibi vindicant; contra in his

Carm. II, 6, 5 Tibur Argeo positum colono

II, 16, 8 Spiritum Graiae tenuem Camenae

positum et *tenuem* adiectiva in eodem tertio loco ordinis collocata thesi graviter premuntur. Videtur igitur poeta in collocandis vocabulis praeter logicam rationem et singulorum nominum longitudinibus et metrorum necessitati obtemperasse. Huc accedit, ut et *καταφύγιον* vitare deberet et ipsorum ordinum gratae vicissitudini artificiose consulere. Quod quidem quam egregie ab Horatio factum sit, prima carmina secundi et tertii librorum exempla sunt et documenta. Sunt in carm. II, 1 decem diversi ordines:

- v. 1. *Motum ex Metello consule civicum* (ord. 4.)
- v. 4. sq. *arma Nondum expiatis uncta cruoribus* (ord. 6.)
- v. 6. *periculosae plenum opus aleae* (ord. 21.)
- v. 7. sq. *ignes Suppositos cineri doloso* (ord. 1.)
- v. 11. sq. *grande munus Cecropio repetes cothurno* (ord. 8.)
- v. 13. *insigne maestis praesidium reis* (ord. 11.)
- v. 21. *duces Non indecoro pulvere sordidos* (ord. 5.)
- v. 29. *Latino sanguine pinguior Campus* (ord. 24.)
- v. 36. *Quae caret ora cruore nostro* (ord. 7.)
- v. 37. *relictis Musa procax iocis* (ord. 19.)

Corrigenda et Addenda.

P.	8 lin. 9	pro <i>intenta</i>	lege <i>intentata</i> .
—	55 — 16	— <i>cermina</i>	— <i>carmina</i>
—	58 — 5	— <i>ab</i>	— <i>ad</i>
—	60 — 17	— <i>suam ipsius</i>	— <i>suum ips.</i>
—	65 — 2	— <i>calcandae</i>	— <i>calcanda</i>
—	66 — 3	— <i>quaque</i>	— <i>quoque</i>
—	68 — 7	— <i>Panthoidis</i>	— <i>Panthoidae</i>
—	75 — 23	— <i>accasioa</i>	— <i>occasion</i>
—	88 — 13	} — <i>temporis</i>	— <i>temporibus</i>
—	— 32		
—	92 — 24	— <i>ad</i>	— <i>ob</i>
—	105 — 21	— <i>praecique</i>	— <i>praecipue</i>
—	106 — 24	— <i>vincero</i>	— <i>vincere.</i>

p. 123. l. 7 nunc ipsam corrige: *nunc ipsum*.

p. 5 adde: Virgil. Aen. XI, 711

*Tradit equum comiti paribusque resistit in armis,
Ense pedes nudo cet.*

et ibid. X, 453

Desiluit Turnus biuugis, pedes apparet ire.

cf. ibid. XII, 510 sq. Comparari potest pugna quae describitur apud Livium IX, 22 extr.

p. 11. adde: Horat. Od. II, 4, 5 Aiacem Telamone natum; Virgil. Aen. VIII, 135 *Atlantide cretus*; Martial. VI, 64, 1 Cum sis nec rigida Fabiorum gente creatus.

p. 27. adde: Hor. Sat. I, 4, 106. Carm. I, 30, 3. IV, 9, 14. cf. Kirchner. ad Sat. p. 185. Peter ad Cic. Brut. 3, 10. p. 11.

p. 31. exemplis liberioris appositionis adde haec: Horat. Sat. I, 4, 110. Virgil. Aen. X, 311. Cic. Tusc. I, 26, 65. de orat. II, 19, 79.

p. 34. locis ibi de *nec* part. prolatis haec adde: Stat. Silv. III, 2, 4. III, 1, 110 ubi Markl. V, 1, 179. Lucan. Phars. I, 93.

p. 36. De nomine *tenax* confer praeterea: Virgil. Georg. I. 178. IV, 57. IV, 161. IV, 175. IV, 412. Aen. VI, 3. VIII, 453. XII, 404.

Index rerum et verborum.

<i>a</i> praepos. omissa apud verba pass.	p. 9	<i>eluctari</i> c. accus.	p. 8.
<i>Ablativus</i> apud <i>creari</i> verbum	11.	<i>emirari</i> verbum	6.
<i>Accusativi plural.</i> terminatio in <i>is</i>	VI.	<i>ergo</i> partic.	44.
<i>Adiectivum</i> , quo duo simul nomina ornantur, inter utrumque positum	102.	<i>et singularis</i> usus apud Horatium	42. 100.
<i>aliter</i> part. non ad proxima sed ad remotiora referenda	128.	<i>factus</i> participium omissum	5.
<i>Appositionis</i> liberius genus	30.	<i>Futurum</i> habet vim iubendi	16.
<i>aqua</i> pro <i>pluvia</i>	28.	<i>glebam iniicere</i>	59.
<i>arenam metiri</i> proverbium	66.	<i>haerere</i> equo	32.
<i>calcare</i> verbum	68.	<i>Homerica epitheta</i> apud Horatium	13.
<i>caldus</i> adiect.	41.	<i>Horatius</i> utrum duos an tres libros carminum simul edidisse videatur	74.
<i>Cicero</i> reliquit fidem <i>Homerica</i>	13.	<i>in</i> praepos. omissa	11 29.
<i>Chia</i> unde appellata sit	101.	<i>insolens</i> adiect.	8.
<i>cohibere</i> verb.	69.	<i>malignus</i> adiect.	66
Constructio ἀπὸ τοιούτου	27. 100. 117. 118	<i>μῆτις</i> apud Homerum	124.
<i>Dativus</i> apud verba passiva	10.	<i>μονολόγη</i> in lyricis Horatii	63.
<i>de</i> et <i>di</i> particulae	1.	<i>munus</i> nomen	70.
<i>dibaphae</i> ingens pretium	112.	<i>mutare</i> verbum	131.
<i>Deorum</i> contraria potestas	125. 126. 130.	<i>Nardina unguenta</i> et <i>folia</i>	96.
<i>discere</i> et <i>ducere</i> confusa	23.	<i>ne</i> et <i>nec</i> confusa	34.
<i>Distributivi numeri</i> singul. quo munere fungatur	109.	<i>nec</i> cum imperat.	34.
<i>dulcis</i> adiect.	41.	<i>nomina</i> eorum ad quos sint carmina scripta, ubi Horatius collocaverit	71.
		<i>nova vocabula</i> apud Horatium	6.
		<i>Numeralis adverbii</i> frequens usus	107.

<i>ordo verborum</i> apud Horatium	p. 92. 133.	<i>sin</i> apud Horatium et Virgilium	p. 54.
<i>oves</i> tabo extinctae non tondebantur	106.	<i>somnus</i> i. q. somni cupiditas	125.
<i>Ozymoron</i>	5.	<i>tempestates</i> quomodo oriri dicantur a poetis	125.
<i>Participium</i> habet vim hypotheticam	24.	<i>tenax</i> adiect.	35.
<i>pedites</i> dicuntur qui equos reliquerunt	4.	<i>ter</i> numerus in sacris et apud poetas	71.
<i>pietas</i>	47.	<i>toga iusta</i>	110.
<i>que</i> particula transposita	72.	<i>unguenta</i> non semper a coenae patre dabantur	96. 97.
<i>que</i> singularis usus apud Horatium	43.	<i>ve</i> et <i>que</i> confusa	104.
<i>que</i> post negantes particulas	102.	<i>ve</i> post negantes particulas	102.
<i>quid si</i> varius usus	48.	<i>venti</i> inter se pugnantes	125.
<i>quid si</i> et <i>quodsi</i> confusa	51.	<i>vocare</i> i. q. ad se vocare	80.
<i>quodsi</i> apud poetas	53.	<i>Vocativus</i> aptus a verbo vocandi vel dicendi.	77.

Index locorum.

<i>Acronis loci emendati</i> p. 29. 67.	<i>Horat. carm.</i> I, 22 . . p. 18.
101. 105.	I, 24 . . 44. 140.
<i>Cicer. pro Mur.</i> c. 20 . . 30.	I, 25 . . 9.
Deiot. c. 10 . . 33.	I, 28 . . 55.
Rosc. Am. c. 4 . . 127.	I, 29 . . 18. 119.
de N. D. II, 19 . . 129.	I, 31 . . 119.
* <i>Euripid.</i> Hecub. 227 . . 123.	I, 32 . . 117.
Hippol. 1392 . . 124.	I, 35 . . 102.
Med. 963 . . 131.	I, 37 . . 41.
Phoen. 1668 . . ibid.	II, 1 . . 141.
<i>Homer. Il.</i> 1, 65 . . 122.	II, 4 . . 128.
2, 250 . . 128.	II, 5 . . 63.
9, 33 . . 123.	II, 8 . . 14.
10, 98 . . 124.	II, 12 9. 10. 15. 103.
13, 165 . . 124.	II, 19 . . 72.
<i>Od.</i> 1, 26 . . 27.	II, 20 . . 73.
14, 365 . . 129.	III, 1 16. 81. 83. 103.
19, 486 . . 128.	III, 2 . . 83. 102.
<i>Horat. carm.</i> I, 1 . . 1.	III, 3 . . 18. 84.
I, 2 . . 4. 116.	III, 4 84. 104. 124.
I, 3 46. 117. 125.	III, 5 . . 2. 23. 86.
I, 5 . . 6.	III, 6 . . 87. 89.
I, 6 . . 8.	III, 8 . . 25.
I, 9 . . 37.	III, 10 . . 119.
I, 10 . . 118.	III, 12 . . 63.
I, 14 . . 118.	III, 20 . . 29.
I, 15 . . 12. 118.	III, 24 . . 32. 104.
I, 16 . . 28. 39.	III, 25 . . 11.
I, 18 . . 13. 127.	III, 26 . . 90.
I, 21 . . 42.	III, 27 . . 104.

<i>Horat. carm.</i> III, 29	. . .	p. 34.	<i>Horat. epod.</i> 17	. . .	p. 51.
IV, 5	. . .	3. 92.	— — C. S.	. . .	28. 130.
IV, 6	. . .	93.	— — A. P.	. . .	35. 129.
IV, 12	. . .	94.	<i>Ovid. Met.</i> VII, 573	. . .	130.
IV, 13	. . .	99.	<i>Porphyr. loc. emend.</i>	. . .	91.
IV, 15	. . .	2. 45.	<i>Sophocl. Trach.</i> 94	. . .	126.
<i>Horat. epod.</i> 2	. . .	35. 102. 105	<i>Stat. Silv.</i> I, 2, 35	. . .	117.
4	. . .	107.	<i>Valer. Fl. Arg.</i> I, 434	. . .	129.
6	. . .	113.	<i>Xenoph. An.</i> I, 6, 7	. . .	126.
13	. . .	38.	V. 8, 1	. . .	ibid.

